

**Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»**

**Міжнародна науково-практична
конференція**

**«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ: СУЧАСНІ
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ»**

29–30 січня 2021 р.

Частина II

**Одеса
2021**

УДК 80(063)
Ф54

Ф54 **Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку:** Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 29–30 січня 2021 року. – Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. – Ч. 2. – 112 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень» від 1 лютого 2021 р. (протокол № 157).

УДК 80(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Глуховська О.-Х. С.

МОТИВ СВІТЛА ТА ТЕМРЯВИ ЯК ПРОЯВ АВТОРСЬКОЇ
ПОЗИЦІЇ У РОМАНІ Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО «ДІЛОТ» 6

Крук А. А.

CHARACTER AS FATE IN T. HARDY
AND I. NECHUI-LEVYTSKYI'S PROSE 10

Мельникова К. С.

КАТЕГОРІЯ ЧАСУ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
ПОСТМОДЕРНІЗМУ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ
ДЖОНА ФАУЛЗА «ЖІНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА» 14

Філоненко С. О.

«ТАК, Я ЗАКОХАНИЙ В ЕЛІЗАБЕТ БЕННЕТ!»:
ФАНФІК АМАНДИ ГРЕЙНДЖ ЗА РОМАНОМ
ДЖЕЙН ОСТІН «ГОРДІСТЬ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ» 16

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Купцова Т. А., Колісва І. А.

ТЕРМІН ЯК ГОЛОВНА ОДИНИЦЯ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СТИЛЮ 22

Мешков М. О.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА:
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 25

Оверчук О. Б.

МОВНА КАРТИНА СВІТУ
ЯК ЗАСІБ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ДІЙСНОСТІ 28

Чала А. Г., Сапелка К. В.

ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ГОВІРКАХ СІЛ П'ЯТИГІРСЬКЕ
ТА МІЛОВА БАЛАКЛІЙСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ У СВІТЛІ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ З ПРОЕКЦІЄЮ
НА АРЕАЛ ПІВДЕННОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРОК 30

НАПРЯМ 7. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Перцева В. А., Куліш В. І.

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ Й РОЗУМІННЯ ТЕКСТІВ 33

НАПРЯМ 8. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Бондарчук Е. В.

СЛЕНГ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ..... 36

Охріменко О. А.

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ТЕКСТІВ
ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ОГЛЯДУ
ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН
ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ 39

Полумисна О. О.

СТЕРЕОТИПИ ЩОДО СТАТУСУ «ЛЮДИНА З ІНВАЛІДНІСТЮ»
В ПЕРІОД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ 43

НАПРЯМ 9. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Василенко Г. В.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЛІРИЧНОГО ЖАНРУ 48

Єжова С. Ю.

ПЕРЕКЛАД ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІВ,
ЩО МІСТЯТЬ ЕЛЕМЕНТИ ХОЛІВАРУ..... 52

Івахненко А. О.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ТЕРМІНІВ
У ПЕРЕКЛАДАХ ДЕТЕКТИВІВ..... 55

Махно А. І.

ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ
ІЗ ВИРАЖЕНИМ ЕМОЦІЙНИМ ЗАБАРВЛЕННЯМ
У ТЕКСТАХ КОВІД-ТЕМАТИКИ..... 57

Метко В. А.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ..... 60

Павлик О. Б.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ
З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ 65

Пацина К. С., Шванова О. В.

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ «ЮРИСПРУДЕНЦІЯ» 67

Петраускас В. В.

ПЕРЕКЛАД ФЕМІНТИВІВ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНОЇ
ЛЕКСИКИ У ТВОРІ «МІСТО ДІВЧАТ» Е. ГЛБЕРТ 70

Пилипенко О. П.

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ В АКАДЕМІЧНІЙ
ТЕРМІНОСИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ 73

Пунга В. Е.	
ПЕРЕКЛАД В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	76
Самоброд А. О.	
МІЖГАЛУЗЕВА ОМОНІМІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	79
Сімончук Ю. С.	
ПЕРЕКЛАД ЗАГОЛОВКІВ АНГЛІЙСЬКИХ МЕДІЙНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	82
Чемоданова М. Ф.	
ПЕРЕКЛАД У СВІТЛІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....	86
Чешук Д. А., Шванова О. В.	
ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ.....	88
НАПРЯМ 10. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	
Мудрова А. І.	
ПЕРЕКЛАД ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ КОНЦЕПТІВ У КАЗКОВІЙ СЕРІЇ «ЧАРІВНИК КРАЇНИ ОЗ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	93
Окружко К. О.	
РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ.....	97
Шелестіна М. Є.	
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ.....	100
Shumeiko O. V.	
THE ROLE OF A CONCEPTUAL MODEL OF COMMUNICATION IN LINGUISTIC WORLDVIEW FORMATION.....	103
НАПРЯМ 11. РИТОРИКА	
Яремченко А. Р.	
ВОЛОДІННЯ РИТОРИКОЮ ЯК ЗНАЧУЩА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОСТІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА.....	106
Яремчук Н. С., Лук'янчук А. В.	
ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК.....	108

НАПРЯМ 5. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Глуховська О.-Х. С.
аспірантка кафедри слов'янської філології
імені професора Іларіона Свенціцького
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

МОТИВ СВІТЛА ТА ТЕМРЯВИ ЯК ПРОЯВ АВТОРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ У РОМАНІ Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО «ІДИОТ»

Проблема присутності авторського «я» та його відображення у художньому творі завжди привертала увагу науковців, тому залишається актуальною й для сучасного літературознавства XXI ст. У слід за В.Є. Халізовим, поняття авторської позиції трактуємо як: «виражений у творі комплекс думок та почуттів, які належать його творцеві» [11, с. 72]. Варто звернути увагу на те, що питання стосовно авторської позиції у творчості Ф.М. Достоевського є складним та неоднозначним у контексті історії теорії літератури, адже письменник, як правило, прямо не виражає свого ставлення до певних подій, що описує, тому на перший погляд читачеві може здаватись, що авторське «я» у тексті усунуто. Наприклад, так з'являється концепція поліфонічного роману М.М. Бахтіна [1], де вчений звертає увагу саме на голоси героїв, які звучать самостійно, можуть доповнювати чи заперечувати один одного, проте сам автор мовчить. Як слушно зауважує сучасна достоевістка Т.О. Касаткіна, М.М. Бахтін створив концепцію багатоголосся, базуючись на авдіальній перцепції, як і загалом наука XX ст. [6, с. 5–6]. Відповідно, великий прорив у цьому питанні відбувся у сучасному літературознавстві, адже культура XXI ст., більшою мірою тяжіє до візуального сприйняття, тому відкриває систему образів у творах письменника під іншим кутом зору. Важливу роль відіграють несуб'єктні форми вияву авторської позиції, зокрема художні образи стихій, які з'являються у наративі Ф.М. Достоевського з певною закономірністю. Наприклад, роман «Злочин і кара» образи природних стихій відіграють важливу роль у розвитку мотиву покаяння головного героя, що репрезентує основну ідею твору [13]. Також важливу роль відіграє візуальна складова роману Ф.М. Достоевського «Ідіот», крізь призму якої прочитується авторське «я» письменника. Однією із

найчастотніших у тексті роману є стихія вогню, у рамках якої ми розглядаємо образи сонця та сонячних променів, що репрезентують мотив світла. Також особливістю згаданого роману є різкий контраст настроїв, що відображається й на образній системі роману. Цікаво, що образ сонця проявляється тільки у спогадах, розмовах чи мріях персонажів, тобто світло не проникає у реальний світ, у якому живуть персонажі «тут і тепер», навпаки, дійсність героїв описується лише образами руйнівного вогню або темряви. Така закономірність наштовхує на ідею «втраченого раю», яка не одноразово з'являється у контексті творчості Ф.М. Достоевського та найяскравіше передана у повісті «Сон смішної людини». **Мотив світла** у тексті твору створюється за допомогою образу сонячних променів, що є одним із найяскравіших художніх елементів та репрезентує авторську присутність у художніх текстах Ф.М. Достоевського, він функціонує, як правило, у всіх великих романах письменника. На особливостях та унікальності функціонування цього образу неодноразово наголошували науковці. Наприклад, С.М. Дурилін [5], В.В. Розанов [10], О.Ф. Лосєв [7], А.А. Медведєв [9], Т.О. Касаткіна [6], І.Д. Гажева [2] та ін. Згаданий образ знаходимо у яскраво деталізованих спогадах головного героя роману «Ідіот» – князя Мишкіна: «Перед ним було блискуче небо, внизу озеро, довкола горизонт світлий і безкінечний, якому кінця-краю немає.<...>. Йому здалося тепер, як простягав він руки свої у цю світлу, нескінченну синяву і плакав. <...>. Щоранку сходить таке ж світле *сонце*; щоранку на водоспаді веселка; щовечора снігова, найвища гора там, далеко, на краю неба, горить *пурпуровим полум'ям*; кожна «маленька мушка, яка дзижчить біля нього в *гарячому сонячному промінні* <...>» [4, с. 425–426]. Саме спогади князя Мишкіна дослідники трактують як пізнання раю, який Ф.М. Достоевський розуміє як Царство Боже та стан, якого можна досягнути й на землі, а також рай у класичному його розумінні – як Новий Єрусалим [8, с. 95]. Вагомим аргументом, що мотив сонячних променів – форма вираження авторської позиції є уривок твору, у якому письменник вкладає в уста князя Мишкіна пережитий раніше власний досвід смертної кари (рішення щодо неї було скасовано в останню мить): «потім, коли він попросився з товаришами, настали ті дві хвилини, які він відратував, щоб думати про себе; він знав задалегідь, про що він буде думати: йому все хотілося уявити собі як можна швидше і яскравіше, що ось як же це так: він тепер є і живе, а через три хвилини буде вже щось, хтось або щось, – так хто ж? де ж? <...>. Неподалік була церква, і вершина собору з позолоченим дахом виблискувала на яскравому *сонці*. Він пам'ятав, що жадливо наполегливо дивився на цей дах і на промені, що від неї виблискували; відірватися не міг від *променів*; йому здавалося, що ці

промені його нова природа, що він через три хвилини якимось зіллється з ними <...>» [4, с. 63]. Письменник упродовж свого життя часто повертається до своїх переживань в хвилини очікування страти. А.Г. Достоевська писала з приводу цього уривка: «Для Федора Михайловича були надзвичайно важкі спогади про те, що йому довелося пережити під час виконання над ним вироку в справі Петрашевського, і він рідко говорив про це. Проте мені довелося тричі чути цю розповідь і майже в тих же самих виразах, в яких він переданий у романі «Ідіот»» [3, с. 58].

У контексті образу західного сонця постає тема живопису, яка, як правило, проявляється протягом усього роману та пов'язана з християнським світоглядом письменника. Настасія Пилипівна описує свою ідею для написання картини, де присутній образ Ісуса: <...> я б зобразила Його одного, – залишали ж Його іноді учні одного. Я залишила б з Ним тільки одне маленьке дитинча. Дитина гралася біля Нього; може бути, розповідала Йому що-небудь своєю дитячою мовою. Христос її слухав, але тепер задумався; рука Його мимоволі, залишилася на світлій голівці дитини. Він дивиться вдалину, в горизонт; думка, велика як весь світ, покоїться в Його погляді; обличчя сумне <...>. *Сонце заходить ...*» [4, с. 379–380]. Відповідно до християнського світогляду автор створює художню реальність романів, де образ сонця вбирає у себе одне із сакральних значень – прояв божественного начала. Протилежного ж значення набирає **мотив темряви**, що несе негативні конотації. Як було зазначено вище, образи стихій часто присутні у спогадах чи у словах персонажів, але вони відсутні у реальності героїв. Згаданий образ найчастіше застосовується в описі реального світу персонажів, наприклад, для характеристики Парфена Рогожина. Домівка вбивці описується як «похмура». Наприклад, на одній сторінці роману зроблено акцент спочатку на всьому помешканні: «вивів мене зі свого *похмурого* будинку <...>» [4, с. 409]. Будинок його вразив мене; схожий на кладовище», потім на окремій кімнаті: «<...> мені раптом пригадалася картина, яку я бачив недавно у Рогожина, в одній з *найпохмуріших* зал його будинку, над дверима» [4, с. 409]. Схожий опис дому Рогожина прочитуємо і в листах Настасії Пилипівни: «У нього будинок *похмурий*, нудний, і в ньому таємниця» [4, с. 457]. Саме Парфен Рогожин пов'язаний з Настасією Пилипівною мотивом темряви, який з'являється й у характеристиці героїні: «<...> дивні думки приходили йому при погляді, наприклад, на ці очі: як би передчував в них якийсь глибокий і таємничий *морок*» [4, с. 46]. Отже, поглинутий мороком світ героїв є передвісником майбутніх подій роману, варто зауважити, що така закономірність прослідковується, ще на початку роману, хоча потім образи темряви пропадають із поля зору на певний

час розповіді: «було так сиро і туманно, що насилу розвиднілося; в десяти кроках, вправо і вліво від дороги, важко було розгледіти хоч щонебудь з вікон вагона <...>» [4, с. 5].

Дослідження підтверджує важливу роль образної системи письменника, що репрезентує зовнішній світ, який, як правило, у контексті творчості письменника тісно пов'язаний із внутрішнім складним психо-емоційним станом персонажів, а також передає ставлення автора до певних сюжетних подій. Візуальна складова художнього твору відіграє важливу роль у дослідженні проблеми авторської позиції Ф.М. Достоевського, адже система образів є однією із несуб'єктивних форм її вираження. У нашому дослідженні розглянуто два важливих мотиви, які трактуємо як прояв авторського «я» у романі «Ідіот». Мотив світла є символом глибоких філософських ідей автора, які тісно переплетені з християнським світоглядом письменника, про що свідчать і спогади дружини письменника А.Г. Достоевської. Мотив темряви створює реальність героїв та трактується як передвісник вбивства, з іншого боку – мотив світла присутній лише у спогадах, розмовах героїв, що творить унікальну реальність роману «Ідіот» та відсилає нас до ідеї «втраченого раю», яка є однією із яскравих тем у контексті творчості Ф.М. Достоевського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. Москва : Художественная литература, 1972. 464 с.
2. Гажева И.Д. Свет вечерний в творчестве Ф.М. Достоевского. *Султанівські читання* : зб. статей. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2018. № 7 С. 225-242.
3. Гроссман Л.П. Семинарий по Достоевскому: Материалы, библиография и комментарии. Москва, Петроград : Гос. изд-во, 1922. 119 с.
4. Достоевский Ф.М. Собрание соч. : в 15 т. Ленинград : Наука, 1989. Т. 6. 670 с.
5. Дурылин С. Об одном символе у Достоевского. Достоевский. Москва : ГАХН, 1928. С. 163–198.
6. Касаткина Т.А. Священное в повседневном: двусоставный образ в произведениях Ф.М. Достоевского. Москва : ИМЛИ РАН, 2015. 528 с.
7. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. Москва : Искусство, 1995. 368 с.
8. Любимская О.М. Мотив рая в творчестве Ф.М. Достоевского 1860–1870-х гг. *Уральский филологический вестник*. 2015. №5. С. 92–101

9. Медведев А.А. Символика косых лучей в творчестве Ф.М. Достоевского и православная литургическая и богословская традиция. Контекст-2008 : Историко-литературные и теоретические исследования. Москва : ИМЛИ РАН, 2009. С.18-46.
10. Розанов В.В. Вечно печальная дуэль. Мысли о литературе. Москва : Современник, 1989. С. 217–231.
11. Хализев В.Е. Теория литературы : учебник 3-е изд., доп. Москва : Высш. шк., 2002. 437 с.
12. Янг С. Библейские архетипы в романе Ф.М. Достоевского «Идиот». *Проблемы исторической поэтики*. 2001. Т. 6. С. 383–390.
13. Hlukhovska O.-K.S. The motif of repentance through the prism of natural elements in «Crime & Punishment» by F. Dostoevsky. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. 2020. Vol. 39. No. 2. Pp. 35–44.

Kruk A. A.

Ph.D. in Philology,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Khmelnytsky region, Ukraine

CHARACTER AS FATE IN T. HARDY AND I. NECHUI-LEVYTSKYI'S PROSE

Quite often we notice that person's life and his destiny in general depend on his character. The influence of character on human destiny is quite significant. Natalia Pavlyk notes that «характер виконує важливу функцію психологічної передумови і одночасно результату особистісного розвитку» [3, p. 66]. From a psychological point of view, person's character leaves a certain imprint on the whole human life.

In the analyzed works «Jude the Obscure» by T. Hardy and «Mykola Dzheria» by I. Nechui-Levytskyi authors clearly depict the types of characters of their protagonists, whose life achievements and failures are often explained by their traits of character. Using the types of characters of main heroes Jude Fawley and Mykola Dzheria, the authors highlight the properties of man that determine a particular behavior and lifestyle. Writers show that a person's relationship with society depends on the character of the person.

At present, only some works of well-known English literary critics, such as D. Brown, D. Cecil, J. Dillion, S. Gatrell and Ukraininan, namely I. Koliada, K. Sizova, M. Tarnavskyi, V. Vlasenko, are devoted to the outlined problems. The authors thoroughly and deeply analyze and formulate

modern psychological, philosophical and aesthetic concepts of character, personality, individuality in writers' works, but a full thorough comparative study of their literary works still does not exist. Therefore, the proposed study considers certain issues of characterization in the prose works of T. Hardy and I. Nechui-Levytskyi, the typology of characters of Jude Fawley and Mykola Dzheria, as well as the character itself in modern English and Ukrainian literary criticism.

«Jude the Obscure» was the last Thomas Hardy's novel, because after writing it, the author did not write great prose works any more. The novel is full of various love intrigues, unexpected plot twists, but the key point is the existence of fate's omnipotence, the hostile man and the domination of cruel coincidences. The author looked at the very bottom of human relations.

At the beginning of the work, we meet Jude, who believes in his great future, hopes that he will escape or break out of the area where he lives, and go to Christminster, but «it did not happen as expected». At the end of the work we see that the hero's optimism disappeared completely, all his hopes faded, and instead only pessimism appeared. Howard Lauther describes pessimistic character possibilities very aptly. After all, a person with such traits «looks at the future through dark-colored glasses. Finds no justification in romancing hope» [7, p. 17]. We see that the hero has given up all hopes that everything will improve. He believes that the possibility of a better world is a complete fantasy, so he is defeated.

Instead, Mykola's character from «Mykola Dzheria» by I. Nechui-Levytskyi is related with courageous traits. He is brave, dauntless, great-hearted, heroic, intrepid, plucky, spunky, stalwart, stout-hearted, undaunted, unflinching and valiant. Howard Lauther describes such character possibilities in such a way: «In spite of what either looms before him or he is forced to endure, possesses the strength of mind that consistently allows him to continue onward, fearful or not» [7, p. 29]. These words accordingly apply to Mykola, because he really, in the presence of danger, as a rule, acts unshakably. He approaches any problems with a cold mind. In the face of great trouble, he behaves prudently, approaches problems thoughtfully. He is the person who is able to find in the depths of his soul the rainbow quality that helps to light his way and go further, sometimes even through. In general I. Nechui-Levytskyi using the image of Mykola shows us «людську нескореність долі, адже своїм характером, не природженим, а сформованим під впливом соціальних умов, головний герой хоче змінити свою долю» [1, p. 111].

T. Hardy in «Jude the Obscure» emphasizes that the whole Jude's family is cursed, so the character is unlucky in his life. We hear this information even from Jude's aunt. Telling her friends about Jude, her great-nephew, she narrated his life story appallingly, because she always «spoke tragically on

the most trivial subject, and gave a phrase of her conversation to each auditor in turn» [5, p. 8]. She possessed such a strange manner of communication. The old tall, gaunt woman (aunt) told that Jude came from Mellstock about a year ago after his father's death. Then she added: «It would ha' been a blessing if Goddy-mighty had took thee too, wi' thy mother and father, poor useless boy!» [5, p. 8–9]. Then aunt emphasized that the whole Fawley's family was not happy. Not only Jude's family was unlucky, but so was the family of his cousin Sue. Sue was born also in that place, within those «four walls, as it happened» [5, p. 9]. However, her family broke up, as her parents separated, all their happiness faded and, as a result, little Sue «should know such changes!» [5, p. 9]. Therefore, aunt said to Jude: «Jude, my child, don't you ever marry» [5, p. 9]. Stressing that all marriages in the Fawleys family are not happy, she said more: «'Tisn't for the Fawleys to take that step any more» [5, p. 9].

Jude often thought about his life. He found that «growing up brought responsibilities» [5, p. 15]. He understood that life was not going as he had imagined. «Events did not rhyme quite as he had thought» [5, p. 15]. He was well aware that everything in his life was wrong. This dissatisfaction manifested itself in his mental discomfort. He was terrified: «Nature's logic was too horrid for him to care for. That mercy towards one set of creatures was cruelty towards another sickened his sense of harmony» [5, p. 15]. Author adds more: «As you got older, and felt yourself to be at the centre of your time, and not at a point in its circumference, as you had felt when you were little, you were seized with a sort of shuddering, he perceived. All around you there seemed to be something glaring, garish, rattling, and the noises and glares hit upon the little cell called your life, and shook it, and warped it» [5, p. 15]. After these thoughts, Jude lost all desire to grow up.

Mykola, in his turn, also often ratiocinated about his life, thus he thought «нащо то бог так вчинив, що недобре розділив долю між людьми: одним дав панство й степи, й лани, а другим дав важку працю, бідність та трохи не торби» [2, p. 59]. Mykola also aspired a better life, because he had a beloved wife: «Як йому бажалось, щоб Нимидора була щаслива, щоб і він був щасливий і заможний та робив сам на себе, а не на чужих багатуючих людей» [2, p. 53]. In addition, Mykola was a gifted man. We notice his thirst for learning and for getting knowledge. «Микола вчився читати з великою охотою, прочитав од дошки до дошки ввесь часловець і псалтир; і не раз в неділю або в свято батько й мати загадували йому читати десятий раз той самий псалтир, самі сиділи мовчки, згорнувши руки» [2, p. 39].

Great protagonist's desire to learn can be traced in «Jude Obscure». The main character himself learned to read the texts of ancient classics and studied languages. Jude thought: «I have read two books of the *Iliad*, besides being

pretty familiar with passages such as the speech of Phoenix in the ninth book, the fight of Hector and Ajax in the fourteenth, the appearance of Achilles unarmed and his heavenly armour in the eighteenth, and the funeral games in the twenty-third. I have also done some Hesiod, a little scrap of Thucydides, and a lot of the Greek Testament... I wish there was only one dialect all the same. I have done some mathematics, including the first six and the eleventh and twelfth books of Euclid; and algebra as far as simple equations» [5, p. 40]. Jude had high hopes that he would have a successful life with great prospects, he would be well-off, he would live luxuriously. «His dreams were as gigantic as his surroundings were small» [5, p. 20]. His dreams were more global than just desires. We can even remember here «self-discrepancy theory» [6, p. 319–340] by psychologist Edward Tory Higgins. The protagonist aspired to something great in the future. His dreams served as a guide to which his thoughts and desires were directed. However, we learn from the context that all this was useless. Jacqueline Dillion indicates that Jude Fawley's education fails to help him understand the way of the world he attempts to enter. «The point is not that Hardy is saying it is better to have superstitions than education: rather, he suggests that education, improvement, and progress come with hidden costs. Collectively, this educational 'progress' not only causes 'the people' to lose a sense of culture and heritage, but at an individual level, standard education often offers no alternative for that which 'folk knowledge' had offered previously» [4, p. 22].

Tracing the image of characterization in the prose of both authors, we noticed both typological similarities and differences. After all, T. Hardy in reproducing the character of his protagonist took into account primarily the dialectically complex plexus of interacting and opposing forces that influenced the formation of character and started his views from mythopoetics. However, I. Nechui-Levytskyi largely depicted the life and culture of peasants, emphasizing the dependence of protagonist's fate and the formation of his character on social principles.

REFERENCES

1. Крук А.А., Насмінчук Г.Й. Типологія концепту долі у романістиці Т. Гарді й українській прозі доби реалізму (І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко) : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2014. 200 с.
2. Нечуй-Левицький І.С. Микола Джеря // Зібрання творів : у 10 т. К. : Наукова думка, 1968. Т. 3. С. 34–142.
3. Павлик Н.В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці : монографія. К. : Логос, 2015. 383 с.
4. Dillion J. Thomas Hardy: Folklore and Resistance. London : Macmillan Publishers Ltd., 2016. 206 p.

5. Hardy T. *Jude the Obscure*. London : Penguin Popular Classics, 1994. 498 p.
6. Higgins E.T. *Self-discrepancy: A theory relating self and affect*. *Psychological Review*, 94 (3). Washington : American Psychological Association, 1987. P. 319–340.
7. Lauther H. *Creating characters. A writer's reference to the personality traits that bring fictional people to life*. Jefferson, USA : McFarland & Company, Inc., 2004. 291 p.

Мельникова К. С.

старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

КАТЕГОРІЯ ЧАСУ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ДЖОНА ФАУЛЗА «ЖІНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА»

Постмодернізм у другій половині ХХ століття з'явився своєрідною відповіддю на кризу культури та появу нових наукових дисциплін (філософської антропології, семіотики, кібернетики). Феномен постмодернізму в художній літературі характеризує наявність експериментальних форм – використання інтелектуальної техніки письма, пошук універсальної художньої мови взагалі. Це, перш за все, звернення до концепції деконструкції Ж. Дерріда, коли відбувається своєрідна гра тексту проти змісту, коли мова є самостійною по відношенню до змістовного наповнення [1]. У Великій Британії ідеї постмодернізму тісно сплелися з соціо-культурною спрямованістю, історією. На думку теоретиків літератури постмодернізму, історичне оповідання тісніше пов'язане з літературою, ніж з наукою. Англійські письменники відточують прийоми, ходи, техніку письма, які б об'єднали минуле з сьогоденням. У літературі постмодернізму історичні часи змішуються та не розрізняються: людина нікуди не може піти від своєї природи, втекти від себе, а історія завжди повторюється. Письменники-постмодерністи розглядають події минулого з точки зору сучасних уявлень.

Яскраво ілюструє особливості постмодерністської метапрози роман Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта» (1969). Кризовий стан світу, де головним стає відчуття нездорової обмеженості, і є ключовою темою роману. У творі розповідається про перехідну епоху в історії Англії, коли вже зживали себе старі вікторіанські уявлення про світ і

людину, коли визрівали зміни під покровом зовнішньої оманливої стабільності. Засудження інакомислення, суто зовнішній аристократизм, дотримання формальностей, святенницький світогляд і категорична жорстокість – все це характеризує вікторіанську мораль, вікторіанську Англію. Головний герой, Чарльз Смітсон, і є частиною цього світу. Але закони суспільства суперечать його власним внутрішнім установкам. Чарльза обтяжують відносини з нареченою Ернестіною Фрімен і її пуританською родиною. Він весь час балансує між поривом звільнитися з-під їхнього впливу і бажанням жити звичним для англійського джентльмена життям. В увяленні постмодерністів історія завжди повторюється. Фаулз намагався підкреслити схожість вікторіанської епохи та сучасного йому катастрофічного та незрозумілого часу змін. Своє надісторичне бачення часу автор висловлює за допомогою головного героя Чарльза: «Час – велика помилка, існування позбавлене історії, воно завжди тільки тут і зараз, і існувати – означає знову і знову потрапляти в якусь диявольську машину. Всі ці розцяцьковані ширми, зведені людиною з метою відгородитися від дійсності – історія, релігія, борг, положення в суспільстві – все це ілюзії» [4, с. 301]. У «Нотатках про незакінчений романі» автор сам зізнається, що ставив перед собою певне завдання: «Ти не пишеш нічого такого, про що вікторіанські романісти забули написати, але, може бути, щось таке, про що хтось із них написати не зумів. <...> Роман повинен співвідноситися з «зараз» письменника, тому не намагайся прикидатися, ніби живеш в 1867 році. Або зроби так, щоб читач точно знав, що це вдавання» [3, с. 241].

У творах Джона Фаулза яскраво виражено співіснування різних часів. Письменник співвідносить культурно-історичні реалії в романі «Жінка французького лейтенанта» з безсмертними образами Томаса Гарді. Автор визнає свою приналежність до традиції англійського роману, він майстерно відтворює життя вікторіанської епохи на сторінках роману, тим самим переосмислюючи мистецьку спадщину Томаса Гарді. Фаулз весь час ніби «плутає» минуле та сьогодення, позачасовий характер твору позбавляє його драматизму, перетворюючи все в своєрідну гру. Фаулз поєднує реалії різних епох: серце його вікторіанської героїні порівнюється з комп'ютером, а потенційні наречені Ернестіни «піддавалися такий же суворій перевірці, який піддає фізиків-атомників будь-яка сучасна служба безпеки» [4, с. 65]. Про слугу Чарльза Сема сказано: «Він мав відмінний нюх на моду – такий же гострий, як «стиляги» шістдесятих років нашого століття» [4, с. 43].

Всі твори Фаулза взаємодіють з творами минулих епох за допомогою культурно-історичного діалогу в руслі постмодернізму (інтертекстуальність, стилізація, запозичення, алюзії та ремінісценції): це використання на початку роману структури класичних вікторіанських текстів,

численні цитати та епіграфи до глав, звернення до манери та стилю інших письменників (наприклад, Діккенса, Теккерея, Елліота та ін.), культурні та літературні відсилання. Автор відкрито виступає в тексті твору, звертаючись до читача і коментуючи події вже з точки зору сучасних знань: «Спрямований в історію погляд Фаулза спонукає читача до зіставлення сучасності та минулого, що дозволяє виявити приховані процеси сьогодення. Як співвідносяться людські почуття та епоха? Як змінюються почуття, ідеали в загальній динаміці історії? Що ми втратили, наприклад, в порівнянні з ХІХ в., що знайшли? Саме на такі питання наводить роман «Жінка французького лейтенанта» [2, с. 68]. ХІХ та ХХ століття зійшлися в романі в позачасовому діалозі, що змусило читачів переглянути свої переконання. Яскравим прикладом постмодерністської багатоваріантності стало використання різних фіналів роману: читач перетворюється на співавтора, він може робити свій вибір у бутті, що нескінченно повторюється.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерріда Ж. Письмо та відмінність. Київ : Основи, 2004. 602 с.
2. Киреева Н. Постмодернизм в зарубежной литературе : учебный комплекс для студентов-филологов. Москва : Флинта ; Наука, 2004. 216 с.
3. Фаулз Дж. Заметки о неоконченном романе / Пер. с англ. И. Бессмертной // Иностранная литература. 2002. № 1. С. 239–267.
4. Fowles, Jh. The French Lieutenant's Woman. Vintage, 1996. 448 p.

Філоненко С. О.

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української та зарубіжної літератури і
порівняльного літературознавства
*Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Запорізька область, Україна*

«ТАК, Я ЗАКОХАНИЙ В ЕЛІЗАБЕТ БЕННЕТ!»: ФАНФІК АМАНДИ ГРЕЙНДЖ ЗА РОМАНОМ ДЖЕЙН ОСТІН «ГОРДІСТЬ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ»

Навколо творчості британської письменниці Джейн Остін у ХХ – ХХІ століттях сформувалася спільнота її фанатів – «джейністів» (Janeites), або «остіністів» (Austeneites). Типові культурні практики для них – це літературний туризм, участь у балах і пікніках у стилі Регентства в

історичному вбранні, придбання тематичних сувенірів, перегляд байопіків, адаптацій її романів та різні форми мережевої активності: блоги, групи в соціальних мережах, форуми. Окремою і впливовою практикою фанів є створення *фанфікшн* – аматорських текстів на основі оригінальних творів авторки (так званого «канону»). Ця літературна творчість задовольняє невтолене бажання прихильників Джейн Остін занурюватися у світ її романів (яких їм завжди замало), прилучитися до них, стирати межу між собою та улюбленою авторкою, підтримувати спілкування з іншими учасниками фендому. Ідентифікації з культовою постаттю та комунікації не заважає навіть величезна часова дистанція в понад два століття, яка відділяє класика від сучасного «джейніста». Фанфікшн є істотною складовою масової культури і субкультури остінівського фендому; це явище настільки поширене, що дослідники вживають окрему аббревіатуру для нього – JAFF (Jane Austen FanFiction).

Загалом, фанфікшн як феномен масової культури та літератури є достатньо дослідженим у зарубіжній та українській науці з погляду культурології, психології, соціології, літературознавства, медіастудій. Учені розглядали його джерела, кореляцію з постфольклором, наївною словесністю, вторинними текстами, а також поетику, жанрову й сюжетну специфіку, образи автора і читача, висвітлювали фанфіки як колективні фантазії аудиторії. Переважно увагою дослідників користувалися найдавніші й наймасовіші фендомі і фанфікшн за творами Дж. Толкіна, Дж. Роулінг, за серіалом «Star Track» та аніме.

Фанфікшн за творами Джейн Остін аналізували в контексті вивчення образу письменниці в колективній свідомості, у цифровому / віртуальному / глобальному світі, постаті її фана-«джейніста». Актуальними є такі праці з цієї проблеми: «Серед «джейністів»: подорож світом фендому Джейн Остін» Дебори Яффе (2013), «Джейн для всіх: Остін у популярній уяві» Джульєтт Веллс (2012), «Фанівський феномен: Джейн Остін» за редакцією Габріель Малькольм (2015), «Цифрове післяжиття Джейн Остін: «джейністи» за клавіатурою» Кайлі Мірмохамаді (2014), «Глобальна Джейн Остін: задоволення, пристрась і власність у Джейн Остін» за редакцією Лоренса Ро, Роберта Драйдена (2013).

Сучасні фанфіки переважно публікуються в Інтернеті, наприклад на сайтах «Jane Austen FanFiction Index» (jaffindex.com), «Meryton Literary Society» (meryton.com), «The Republic of Pemberley» (pemberley.com), «Derbyshire Writers' Guild» (dwwiggie.com) та на багатьох інших. У мережі фанфікери можуть отримати оцінки й відгуки від інших авторів, посісти верхні сходинки в рейтингах. Найбільш талановиті й успішні серед таких авторів поступово професіоналізуються. Їхні твори публікуються в колективних чи одноосібних збірках фанфікшн, наприклад, «Дорога в Пемберлі: антологія нових історій за «Гордістю та

Упередженням» за редакцією Марші Альтман, «Спочатку була любов» та «Роман з містером Дарсі» П. О. Діксон тощо. Лорел Енн Натресс у статті «Джейн Остін 101: вебсайти фанфікшн» на сайті «Austenprose.com» називає найбільш відомих авторок «остінівської прози», які вийшли з кола фанфікерів: Абігейл Рейнольдс, Памела Ейдан, Марша Альтман, Шерон Летен [3].

До таких письменниць можна віднести й популярну британську романістку Аманду Грейндж (Amanda Grange), яка здебільшого пише любовні романи з епохи Регентства. Субжанр «Regency Romance» відкриває на початку ХХ століття Джорджетт Хейер, чиєю шанувальницею є сучасна авторка. Значна частина її доробку становить фанфікшн за творами Джейн Остін, що опублікований як окремі видання або як оповідання в колективних збірниках. Аманда Грейндж неодноразово використала прийом переказу роману Остін від імені героя-чоловіка, створивши цикл фанфіків: «Щоденник містера Дарсі», «Щоденник містера Найтлі», «Щоденник капітана Вентворта», «Щоденник Едмунда Бертрама», «Щоденник Генрі Тілні», «Щоденник полковника Брендона», «Щоденник Вікхема». Прикметно, що вона переказує класичні сюжети від імені як позитивних (Найтлі, Вентворт), так і негативних (Вікхем) героїв. Також вона створила кілька сіквелів до романів, використовуючи паранормальні явища та історичні мотиви: «Містер Дарсі, вампір», «Гордість і піраміди».

Роман-фанфік «Darcy's Diary» публікувався у двох форматах – у 2005 році у твердій обкладинці видавництвом «Robert Hale Ltd.» та у 2007 році в м'якій обкладинці видавництвом «Sourcebooks» із дещо зміненою назвою «Mr Darcy's Diary» [2]. За жанром фанфік може бути зарахований до категорії «любовна історія» («Romance»). Однак як форма вторинного тексту відносно роману Джейн Остін «Гордість та Упередження» він має специфічні риси: 1) у творі змінена точка зору на відомі події (тобто він є «переказом» («retelling»), за визначенням Дейдре Лінч); 2) у творі є фрагменти приквела та сиквела, тобто описані події, які частково передують основному сюжету, а частково продовжують його на 5 місяців після фіналу роману.

Аманда Грейндж на персональному сайті «AmandaGrange.com» пояснила мотиви, які спонукали її звернутися до переказів романів Джейн Остін: крім палкої любові до них, сучасну авторку тишив факт, що класик сама експериментувала зі своїми текстами, переписуючи їх із форми епістолярного роману у звичаєвий. Отже, «піддатливість» («malleability») оригінальних текстів привернула її увагу і була імпульсом до творчості [1]. Цікаво, що її Аманда Грейндж уподібнює до складання пазлів чи кубіка Рубіка, до зайняття археолога – вишукування пропущених деталей у текстах, до професії годинникаря – розібрати,

а потім скласти текст заново [1]. У цьому можна побачити паралелі з постмодерністською практикою деконструкції (пере-складання) тексту.

Роман «Щоденник містера Дарсі» переформатовує оригінальний текст у два способи. Насамперед він ставить у центр уваги головного героя оригінального роману, відтак, жіноча точка зору на події замінюється на чоловічу. Конфлікт полягає не в розвитку стосунків між Елізабет Беннет та містером Дарсі, в їхніх спробах подолати «гордість» та взаємні «упередження», а у внутрішній боротьбі героя: його обов'язок перед родиною (обрати родовиту й заможну наречену) суперечить його зачаруванню міс Беннет. Щоденникова форма сприяє інтимізації оповіді: читачеві стають ближчими і зрозумілішими переживання та роздуми героя. По-друге, події роману прив'язані до конкретних дат, як властиво щоденникам, – у цьому Аманда Грейндж суворо слідує за початковим текстом, не змінюючи хронології. Єдиними відхиленнями є невеликі за обсягом елементи приквела і сиквела, згадані вище.

Письменниця у цілому зберігає відданість роману Джейн Остін, не міняючи мотивацій та рис зовнішності і вдачі головних і другорядних персонажів. Психологізація образу містера Дарсі відбувається за рахунок внутрішніх ресурсів оригінального тексту – тих, де звучить голос цього мовчазного й загадкового героя: це його лист до Елізабет Беннет після невдалого сватання та фінальне з'ясування стосунків між героями після вдалого освідчення Дарсі. Можна сказати, що Аманда Грейндж «розтягує» ці фрагменти на весь свій роман, деталізуючи і конкретизуючи кожне речення. У результаті, образ містера Дарсі вийшов набагато більш сентиментальний і солодкий, ніж у Джейн Остін. Він у кожній главі висловлює все більше зачарування Елізабет, яке зростає до фіналу: «Так, я закоханий в Елізабет Беннет!», – ніби промовляє він у кожній главі. Сучасний містер Дарсі скоріше відповідає типу героя-коханця в жанрі «Romance», який має бути уважним, чутливим, із високим емоційним інтелектом, а не холодним, відстороненим, таємничим.

Фанфік-переказ роману «Гордість та Упередження» відповідає новітнім трендам популярної літератури, розкриває чоловічу точку зору на події оригінального твору. Роман Аманди Гранже адресований спільноті «джейністів», яким не стільки цікаві гострі повороти сюжету чи таємниці, скільки властива радість упізнавання вже знайомого, занурення в звичну атмосферу затишного світу епохи Регентства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Amanda Grange. URL: <http://www.amandagranger.com>
2. Grange, Amanda. Mr Darcy's Diary. UK: Sourcebooks, Inc., 2007. 320 p.
3. Nattress, Laurel Ann. Jane Austen 101: Fanfiction Websites. URL: <https://austenprose.com/2010/12/05/jane-austen-101-fanfiction-web-sites/>

Черняк В. С.
студентка II курсу
Науковий керівник: **Максименко О. В.**
кандидатка філологічних наук, доцентка
Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка
м. Северодонецьк, Луганська область, Україна

ПЕРСОНАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

На сьогоднішній день українська література посідає значне місце в житті кожного правника та не може залишатися осторонь. Кожна освічена людина має знати, хто такий Еней, та яким він повинен бути «моторним», через що сварилася Кайдашева сім'я та чому всі люди прагнули свободи.

«Світ ловив мене та не спіймав» – слова видатного філософа, який зробив великий внесок у всю українську літературу. Український Сократ – так називають його і до сьогодні. Єдиний філософ, який зміг довести вірність власного бачення своїм життям. Головною метою філософії Сковорода називав пошук щастя, гармонії, життєвого балансу. Григорій Савич є першим і єдиним у світі мандрівним філософом, який поєднував життя з вченням, постійним удосконаленням самого себе. Усім своїм життям він довів, що щастя людини не залежить від місця і часу, плоті або крові, не міститься в високій посаді, владі або багатстві.

Сковорода навчав, що в природі – краса, гармонія, а в суспільстві – несправедливість, і щоб змінити макросвіт (навколишнє), треба кожному змінити мікросвіт (тобто себе самого). З цією думкою тісно пов'язана його ідея «сродної праці»: пізнавай себе, а пізнавши – удосконалюй. Пізнаючи свої нахили, людина правильніше визначить своє місце в суспільстві й принесе найбільшу користь. Григорій Сковорода виступив як новатор у галузі віршової форми. Він вніс у силабічний вірш важливі вдосконалення. В його віршах помітне часте вживання чоловічих рим поряд із загальноприйнятими в старих силабістів жіночими римами, є й вірші виключно з чоловічими римами. У вірші «Всякому городу нрав и права» поряд із римами типу права – голова маємо навіть дума – з ума. І поезія, і проза Сковороди відрізняється жанровим розмаїттям. Так, перша включає в себе оди, духовні пісні, псалми, панегірики, віршовану байку, фабулу, елегії, послання, епіграми тощо, натомість друга репрезентована діалогами, трагатами, притчами, байками, проповідями, що сполучають у собі античні й вітчизняні жанрові парадигми. Попри розмаїття форм, оригінальні сквородинівські писання на значну міру об'єднані схожими ідейними

засадами, скажімо, наукою про самопізнання, концепцією «трьох світів» і «двох натур», ученням про сродність, щастя, біблійною герменевтикою. Сковородинівські твори, насамперед поетичні, синтезують у собі українську народну та схоластичну традиції. Сковорода обстоював права людської особистості в кожній людині, а, в перекладі на конкретну політичну мову того часу, це означало сильну демократичну тенденцію, що була поєднана із співчуттям до закріпачених селянських мас, з гострою неприязню до московських гнобителів. У тлумаченні Сковороди «сродний труд» – це відповідність природного таланту людини і її практичної діяльності. За такої умови індивід має змогу якнайповніше реалізувати себе, та відчувати задоволення від цієї діяльності, насолоджуватись її процесом і результатами. На думку філософа, людина повинна пройти певний шлях, щоб досягти такого стану: самопізнання (виявлення й усвідомлення свого природного таланту) – самовдосконалення (талантів, задатків) – «сродний труд» (практична діяльність, яка допомагає накопичити досвід). У цьому Сковорода вбачав передумови щастя людини та розвиток усіх тогочасних літературів.

Таким чином, у цій статті підкреслюється та висвітлюється важливість українського філософа та літератора для всієї течії української літератури і до сьогодні. Можу сказати, що Григорій Савич Сковорода є одним із визначних постатей України, якими можна пишатися. Українська література піднялась на ступінь вище та змусила інших людей рухатись проти течії повсякденності. Допомогла змінити погляди буденності на світ та забезпечити розвиток людей у ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коновалова, Я. Якщо Ви опануєте Сковороду, то опануєте найбільшу мудрість світу / Я. Коновалова // Рідна школа. – 2010. – № 1/2. – С. 44.
2. Лапікура, В. Про Григорія Сковороду, Жана АнріФабра, Петра Котляревського, Івана Кожедуба, Михайла Остроградського: для молодшого та середнього шкільного віку / В. Лапікура, Н. Лапікура. К. : Грані-Т, 2008. – 120 с. : іл.
3. Погребенник, В. Григорій Сковорода як лірик та байкар / В. Погребенник // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 8. – С. 24–26.

НАПРЯМ 6. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Кущова Т. А.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

*Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка Всеволода Лазаряна*

Колісва І. А.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

*Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка Всеволода Лазаряна
м. Дніпро, Україна*

ТЕРМІН ЯК ГОЛОВНА ОДИНИЦЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СТИЛЮ

До головних характерних особливостей науково-технічного стилю науковці відносять інформативність (змістовність), об'єктивність, точність, логічність. Слід відмітити, що науково-технічний різновид наукового стилю існує як у письмовому, так і в усному мовленні. Як відзначають дослідники, особливістю мовного оформлення науково-технічних текстів є стандартизованість композиційно-змістових частин, а саме вибір встановленого для конкретних умов комунікації мовного клішованого варіанту [1].

У науково-технічних текстах стислість викладу досягається за допомогою різних морфологічних, синтаксичних та лексичних засобів, таких як різноманітні скорочення (ІФ-спектр, УФ-промені), застосування пасивних дієприкметників (встановлені параметри процесу), композиційну компресію, тощо.

Загальновідомо, що провідну роль в науково технічному стилі відіграють спеціальна лексика та терміни. Термін є основною складовою термінології, тобто одиницею лексико-семантичної системи мови. Проблема терміну як об'єкту дослідження та моделювання займає одне із провідних місць в лінгвістиці. Існує велика кількість визначень поняття «термін». Сучасний словник іншомовних слів дає наступне

визначення терміну: «Термін – це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [8]. Визначення Лейчик В.М., на наш погляд, є більш комплексним. В. М. Лейчик розглядає термін як «складне, багатшарове утворення, в якому природно-мовний субстрат і логічний суперстрат утворюють відповідно нижній та верхній шари, а осереддя його складає термінологічна суть» [6, с. 74]. Морозова Л. А. слушно зауважує на тому, що термін є реальним лінгвістичним об'єктом, що наділений загальними і специфічними ознаками мовної одиниці [7, с. 11]. Термінологічна наука вже давно визнала той факт, що термін призначений не тільки точно виражати наукове поняття, але і служити своєрідним інструментом пізнання і представляти визначення нового в тій галузі наукового знання, яку він обслуговує [2, с. 28]. Йому притаманні формальні та лексико-семантичні ознаки слів загальнозвжваної мови, він володіє словотворчим потенціалом. Термін є складовою частиною словникового запасу мови, він виражає поняття або назву, що є притаманною вузькій професійній галузі або діяльності.

В. М. Лейчик вказує, що термін має наступні функції: комунікативну (передача спеціального знання), номінативну (назва спеціальних предметів, об'єктів), прагматичну (функція впливу на адресата за допомогою змісту загального поняття в системі понять певної спеціальної галузі знань), сигніфікативну (функція визначення загального поняття, що входить в систему понять спеціальної галузі знань) та евристичну (функція нового знання, притаманна терміну як елементу терміносистеми, термін виступає інструментом пізнання та розширення наукового знання). Всі ці функції знаходяться в постійній взаємодії і обумовлюють одна одну в процесі реалізації [5, с. 78–90]. Цікавою, на наш погляд, є класифікація мовних функцій терміна Т. Н. Великоди. Дослідниця пише, що мовна систематизуюча функція терміну проявляється в його належності відповідному лексико-семантичному полю і в наявності компонентної структури термінологічного значення. Моделююча функція пов'язана з можливістю наявності внутрішньої форми, особливо це стосується термінів, що утворилися в процесі термінологізації загальнозвжваної лексики. Прогностична функція є сукупністю і наслідком вищезгаданих особливостей термінологічної одиниці і прототипічним потенціалом (наявність окрім базового терміну похідних термінів) [3, с. 111–117].

Якщо термін повинен точно вказувати на реальні предмети, явища, об'єкти, то повинні існувати певні вимоги до нього. В. М. Комісаров до таких вимог відносить: 1) термін повинен бути точним, тобто мати строго визначене значення, що визначає його місце в системі понять певної галузі науки і техніки; 2) термін повинен бути однозначним, тобто не залежати від контексту; 3) Кожному поняттю повинен відповідати один термін, щоб уникнути термінів-синонімів [4].

Але слід зазначити, що насправді в науково-технічних текстах досить багато термінів мають спеціальне значення в залежності від того до якої вузької галузі вони належать. І в такому разі аналіз та розуміння контексту є необхідною умовою. Наприклад, значення терміну gear в авіації – шасі; у військовій галузі – екіпіровка, техніка; в спорті – колесо; в автотранспорті – передача (двигуна); в економічній галузі – механізм (напрямок економічного розвитку); в логістиці – майно; в електротехніці – розподільний щит; в залізничній галузі – зубчаста передача, привід.

Таким чином, можна зробити висновок, що науково-технічний різновид має низку особливостей, який відрізняє його від інших різновидів наукового стилю, а саме наявність спеціальних термінів, використання скорочень різного типу, наявність схем, креслень, графіків тощо.

Слід зазначити, що науково-технічний різновид наукового стилю виділяють далеко не всі науковці, проте треба брати його до уваги, оскільки цей різновид відіграє дуже важливу роль як під час написання різних технічних інструкцій, завдань, складання технологічних схем, технічної документації, що використовується на виробництві, так і для розуміння науково-технічних текстів. Тому актуальним є знання термінів та спеціальної лексики, яка, до речі, також характеризується ознаками терміну і є похідною від нього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов В. В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учеб. пособие. Изд. 3-е. Стереотип. М. : Едиториал УРСС, 2005. 160 с.
2. Блинова О.И. Термин и его мотивированность // Терминология и культура речи. М.: Наука, 1981. С.28-37.
3. Великода Т. Н. Языковая природа термина как один из факторов его когнитивно-эвристического потенциала. Весник РУДН, серия Лингвистика, 2012, № 2, С. 111-117.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М. : Высш. шк., 1990. 253 с.
5. Лейчик В. М. О методах и принципах конструирования термино-систем // Семантика естественных и искусственных языков в специализированных системах. Л.:Изд-во ЛГУ, 1979. С. 192.
6. Лейчик В. М. Терминоведение (предмет, методы, структура). М. : Либроком, 2009. 256 с.
7. Морозова Л. А. Терминознание: Основы и методы. М. : ГНО «Прометей». МПГУ, 2004, 143 с.
8. <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%F2%E5%F0%EC%B3%ED&action=search>

Мешков М. О.

студент спеціальності «Прикладна лінгвістика»
філологічного факультету

*Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Когнітивна лінгвістика – наукова дисципліна, об’єктом вивчення якої є опис, пояснення, а за необхідності і моделювання механізмів людського, тваринного або штучного процесу мислення, так і загалом будь-якої складної системи обробки даних, здатної набувати, зберігати, використовувати та передавати знання. Є чимало ґрунтовних розвідок із когнітивної лінгвістики, однак вони мають фундаментальний характер. Прикладні дослідження у цьому напрямі і досі перебувають на зародковому етапі. Л. Ленекер – автор когнітивної граматики, Л. Лаймер, Ч. Фільмор (США) – фундатори когнітивної лінгвістики, Дж. Міллер, Н. Хомський – відзначали важливість дослідження процесів мислення. Значний внесок у розвиток цього напрямку зробили такі вітчизняні вчені, як О. Селіванова, А. Загнітко, О. Кубрякова та ін. Висвітлена проблема є достатньо актуальною, оскільки можливість моделювання людського інтелекту створює шляхи для співпраці не лише з філологічним науковим світом, а й з технологічним, психологічним, філософським, що й втілюється, завдяки міжпредметному характеру когнітивної лінгвістики.

Мета статті – аналітичний огляд прикладних продуктів когнітивної лінгвістики та визначення перспектив подальшого розвитку науки.

Когнітивна наука вивчає та моделює різноманітні явища, пов’язані з мисленням; такі як: сприйняття, інтелект, мова, пам’ять, увага, міркування, емоції, розум і навіть свідомість [Gleitman, Lila R.; Mark Liberman (Eds.) (1995)]. Когнітивна наука є міждисциплінарною областю разом із іншими науками різних галузей, в тому числі психологія, неврологія, лінгвістика, філософія

свідомості, інформатика, антропологія, соціологія

та біологія. Когнітивна наука, на відміну від багатьох інших наук, має тенденцію дивитися на світ за межами розуму. Поле досліджень когнітивної науки зазвичай сумісне з фізичними науками і використовує наукові методи та моделювання, часто порівнюючи вихідні результати моделей з аспектами поведінки людини. Існують деякі сумніви, чи є єдиною когнітивна наука. Тому говоримо про когнітивні науки у множині [2, с. 35–37].

Багато, але не всі вчені, що вважають себе когнітивістами, мають функціональний погляд на розум і вважають, що психічні стани класифікуються функціонально. За деякими версіями функціоналізму, не лише людські систем, а й системи інших видів тварин, чужих форм життя або просунутих комп'ютерів можуть, у принципі, мати психічні стани.

Когнітивна лінгвістика є частиною когнітивної науки. Датою народження когнітивної науки вважають 1956 рік, її засновником називають Дж. Міллера, а базовою гіпотезою – гіпотезу про те, що процеси мислення можна трактувати як процеси оброблення та перетворення ментальних репрезентацій. Метою когнітивних досліджень є побудова інтегральної картини процесів мовлення, мислення та інтелектуальної поведінки людини [2, с. 52–92].

Вважаємо, що найголовнішою концепцією сьогодення, як когнітивної лінгвістики, так і когнітивної науки в цілому – є розвиток галузі Штучного інтелекту (Artificial Intelligence). Зрозуміло, що вагомий внесок у розвиток цієї сфери технологій та знань роблять сучасні технологічно-інформаційні корпорації, які втілюють ці технології у життя та реалізують їх на ринку збуту техніки. Але не останнє місце у цій галузі знань займає науковий доробок фундаторів когнітивної лінгвістики (див. система відмінків Ч. Філмора, генеративна граматика Н. Хомського). Ці та інші дослідники «закладали» всі рівні мови у комп'ютерні системи для того, щоб машина змогла розуміти природне мовлення людини, а отже, і почати моделювати його когнітивні процеси, як наприклад, технологія «машинного навчання», яка використовується зараз усюди, всебічно полегшуючи людське життя.

Варто пам'ятати, що мета використання штучного інтелекту в когнітивних науках та мета його використання в інформатиці – це зовсім різні речі. В інформатиці штучний інтелект використовують для оптимізації взаємозв'язків парадигми «людина – комп'ютер», у той час, як у когнітивній лінгвістиці штучний інтелект – це просто модель для дослідження можливостей інтелекту.

Ще одна модель для дослідження у когнітивній лінгвістиці – це модель фрейму. Фрейм – це структура, що репрезентує стереотипні ситуації у свідомості (пам'яті) людини або інтелектуальної системи і призначена для ідентифікації нової ситуації, що базується на такому ситуативному шаблоні [Марвін Мінський, 1974]. Для дослідження інтелекту за допомогою фрейму, створюємо за допомогою нього, певну стереотипну ситуацію, та даємо на розв'язання людям із різними рівнем інтелекту, наукової направленості та світосприйняття. Розв'язанням певної стереотипної ситуації вважається встановлення причинно-наслідкових зв'язків між елементами заданого фрейму.

Існує ще одна галузь, що використовує методологію когнітивної лінгвістики, та науковий доробок психолінгвістики, задля своєї реалізації. Це педагогіка, а саме методики вивчення мов. Адже, яким чином навчити кого-небудь мови, якщо ви не знаєте середньостатистичних можливостей інтелекту індивідуума певної вікової категорії.

До науково-лінгвістичної картини світу, також належить сугестологія – галузь науки, що вивчає психологічні явища навіювання та самонавіювання [Лазанов, 1971]. Основним інструментом впливу, який використовують сугестологи – є мова, причому, як вербальна так і невербальна. Для того, щоб проаналізувати можливості мовленнєвого впливу на свідомість людини, потрібно створити модель психіки та психічних процесів, а отже, саме когнітивних процесів, що проявлені в аспекті мови.

Отже, викладені нами вище концепції та галузі когнітивної лінгвістики чітко окреслюють перспективи подальших досліджень, її міждисциплінарний характер, та формують повноцінну, незалежну картину світу цього розділу когнітивних наук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жаботинская С. А. Концептуальний аналіз: типи фреймов. *Вісник Черкаського університету. Сер. філологічні науки.* 1999. Вип. 11. С. 12–25.
2. Ковбасюк Л. А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: навч.-метод. посіб. Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. 96 с.
3. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енцикл. словник для фахівців. К. : Артєк, 1998. 336 с.
4. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания: Пер. с англ. *Новое в зарубежной лингвистике.* М. : Прогресс, 1988. Вып. 23. С. 52–92.
5. Langacker R. Foundations of cognitive grammar: In 2 volumes. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. Vol. 1., 516 p.
6. Когнітивна лінгвістика. *Літературознавча енциклопедія* : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А–Л. С. 493.
7. Когнитивная лингвистика. Попова З. Д., Стернин И. А. *Учебное издание.*/авт.-уклад Попова З. Д., Стернин И. А. Москва: АСТ «Восток-Запад», 2007С. 226

Оверчук О. Б.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ЗАСІБ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІ ДІЙНОСТІ

Антропоцентрична спрямованість сучасної лінгвістики активізувала на її терені появу численних досліджень, присвячених вивченню питання концепції співвідношення мови й мислення та способів відбиття в мові знань про світ. Як єдина ланка культури, мова становить складну знакову систему, що по-своєму членує дійсність, вербалізуючи поняття культури, робить їх зрозумілими для всіх її носіїв. В основі кожної конкретної мови лежить особлива картина світу, і будь-який носій мови обов'язково повинен організовувати своє мовлення відповідно до неї. Натомість різні мови є різними типами світосприйняття, а специфіку кожної окремої мови зумовлює мовна свідомість етносу. Усе це дозволяє говорити про мовну (концептуальну) інтерпретацію дійсності.

Проблема мовної картини світу сьогодні перебуває в центрі уваги багатьох лінгвістів і представлена в роботах Ю. Апресяна, А. Вежбицької, І. Голубовської, С. Єрмоленко, В. Карасика, О. Качмар, М. Крангауза, Ю. Лазебника, П. Мацьків, О. Почепцова, І. Стерніна, М. Толстого, Є. Урисона, Т. Цив'ян, О. Яковлевої та ін.

Попри порівняно незначний період наукового розвитку поняття картини світу належить до фундаментальних наукових понять і бере свій початок від вчення В. фон Гумбольдта про внутрішню форму мови, згідно з яким у мові приховано «дух народу», особливий світогляд і специфічний спосіб мислення [3]. Про мовний феномен як засіб інтелектуального членування світу говорив і Е. Сепір, на думку якого «мова є вказівкою на розуміння культури», а «лексика – надзвичайно чутливим показником культури народу»[4:243].

Дослідження мовної картини світу передбачає звернення до внутрішнього світу носіїв окремої культури і спрямоване на визначення специфіки відбиття культурних цінностей у мові. Очевидним є той факт, що в ній відтворюється не світ у цілому, а лише його фрагменти, тобто ті складові, які уявляються носіям окремої мовної картини світу найбільш важливими або найбільш повно характеризують цей світ. У зв'язку з цим мовне уявлення про світ буде неповним або неточним, бо залежатиме від рівня знань людини як індивідуума та представника окремого соціуму, а він не завжди може бути вірогідним.

Таким чином, особливості мовної картини світу багато в чому детерміновані повсякденним досвідом людини, що виникає на основі культурних сценаріїв, моделей поведінки, характерних для певної культурної традиції. І хоча навколишній світ однаковий, як зазначає А. Вежбицька, мовна концептуалізація як сукупність засобів семантичного представлення плану змісту лексичних одиниць, очевидно, неоднакова в різних культурах [2, с. 238].

Мовна картина світу передбачає стійкий і стабільний характер її складових і, як факт повсякденної свідомості, відтворюється пофрагментарно в лексичних одиницях мови та закріплена в граматиці. Однак реконструювати образ світу за даними лише однієї мовної семантики досить складно. Тому поняття «мовна картина світу» є досить умовним. А оскільки повсякденні уявлення змінюються значно швидше, ніж консервативна, інертна картина світу, то якісь її фрагменти можуть уже не відповідати нашим уявленням. Це приводить до того, що в процесі мовленнєвої діяльності реальні знання людини можуть не збігатися з мовною картиною світу.

З іншого боку, будь-яка національна мова не є однорідною субстанцією. Вона подібно до культури поділяється на кілька частин, а саме: літературна мова («книжна», елітарна культура), просторіччя (культура для народу), діалекти й говірки (народна культура), аргі (професійна культура). Кожна з них має свою систему, що виявляється на всіх рівнях мови, зокрема й на концептуальному. А тому при дослідженні мовної картини світу можна говорити лише про опис окремих її складників.

Виходячи з того, що у мові відбивається повсякденна (побутова) свідомість її носіїв, дослідники [1, 2, 5] інтерпретують мовну картину світу як наївну й протиставляють її науковій, оскільки остання визначається системою наукових понять, що дуже часто бувають далекі від системи лексичних значень.

Для сучасної лінгвістики важливим є питання вияву механізмів взаємодії всієї сукупності знань про світ, відбитих у мовній картині світу. Особливий інтерес тут становлять «внутрішні» засоби цих механізмів, за допомогою яких репрезентуються на різних мовних рівнях специфічні риси світосприйняття особистості як носія національної та творця індивідуальної картин світу. Основними одиницями мовної картини світу є концепти, що об'єднують образи, поняття, уявлення, настанови, оцінки. Вони як константи культури в цілому забезпечують однакову інтерпретацію носіями мовної спільноти тієї системи культурних категорій, що закріплена в парадигмі окремої етнокультури й відбита в мові, засвідчуючи її концептуальний характер.

Отже, сучасний системно-функціональний аналіз мови повинен здійснюватися з урахуванням специфіки відбитого в ній внутрішнього світу її носіїв, що передбачає обов'язкове звернення до дослідження фено-

мену мовної картини світу. Мовна картина світу, як своєрідний засіб концептуалізації дійсності, становить систему закріплених у побутовій свідомості уявлень про навколишній світ, що історично склалася в певному мовному колективі та відображена в лексичному складі мови. До того ж у ній відбиваються етнокультурні, народно-психологічні, міфологічні уявлення та переживання людини, що виводить вивчення проблеми мовної картини світу за межі суто лінгвістичного, а й дозволяє говорити про її існування на філософському, ментальному, соціальному, морально-етичному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Избранные труды : В 2-х т. Москва, 1995.
2. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание : Пер. с англ. Москва : Русские словари, 1997. 416 с.
3. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию : Пер. с нем. Москва : ОАО ИГ «Прогресс», 2001. 400 с.
4. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва : Прогресс, 2001. 656 с.
5. Урысон Е. Языковая картина мира: обиходные представления. Вопросы языкознания. 1998. № 2. С. 3–21.

Чала А. Г.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання лінгвістики
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Сапелка К. В.

студентка III курсу психолого-педагогічного факультету
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ГОВІРКАХ СІЛ П'ЯТИГІРСЬКЕ ТА МІЛОВА БАЛАКЛІЙСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У СВІТЛІ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ З ПРОЕКЦІЄЮ НА АРЕАЛ ПІВДЕННОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРОК

На сьогодні проблема дослідження динамічних процесів у сучасному говірковому мовленні є актуальною й багатоаспектною. Науковці

приділяють увагу дослідженню причин, умов, темпів змін у говорах. Як відомо, на діалекти суттєво впливають економічний стан, наука, культура, техніка, зв'язки мовців із іншими етносами тощо. Поява неологізмів у сучасній українській літературній мові спричинює появу нових назв і у діалектному мовленні. Проте, не зважаючи на такі зміни, за певних умов, говори української мови протягом багатьох століть зберігають також і свої давні риси. Рухливість і словозміна в часі дозволяє простежити й виявити динамічні властивості діалектного мовлення в межах певного ареалу.

На основі наукових досліджень Ю. Абрамян (2011), Л. Борис (2015), М. Волошинова (2014), П. Гриценко (1994), К. Глуховцева (2005), Н. Руснак (2016), Л. Тищенко (2002) зауважимо, що залежно від часового періоду змінюється як величина ареалу, так і глибина структурних перетворень, тому, відповідно структурна зв'язність відбивається на його динаміці. Дослідники, зокрема К. Глуховцева, зазначають, що південнословобжанські говірки належать до ареалів, які недостатньо вивчені, тому, наукова розвідка, присвячена дослідженню динамічних процесів у говірках сіл П'ятигірське та Мілова Балаклійського району Харківської області набуває неабиякої актуальності.

Відомо, що дослідження словобжанських говірок має два напрями: по-перше, вивчають фонетичні, морфологічні й лексичні особливості досліджуваних говірок в межах певного ареалу, по-друге, порівняльно-історичне дослідження говірок, безпосередньо, Харківської і Луганської областей, як західнословобжанських і східнословобжанських.

Під час діалектологічної практики дослідження говірок сіл П'ятигірське та Мілова, що межують між собою з'ясовано, що основна частина побутової лексики – це номени давніх утворень, зауважимо, що деякі з них упродовж останніх десятиліть функціонують без змін, інші зазнали різних трансформацій – семантичних та формальних (фонемних, морфемних); окремі номінації поповнили аналізовану тематичну групу лексики за досліджений період, інші – вийшли з ужитку. Відзначимо також, що незважаючи на глобальні зміни в країні загалом, економіці й сільськогосподарстві зокрема, а також міжмовну й міждіалектну взаємодію мовців, склад аналізованих лексико-семантичних груп залишається відносно сталим.

Відповідно до наукового дослідження М. Волошиною, присвяченого аналізу лексико-семантичної групи назв їжі, посуду та кухонного начиння під час інтерв'ю з респондентами з'ясовано, що відбулись такі зміни, як збільшення кількості репрезентантів семи відповідно до виникнення найменувань нових приладів і предметів побуту, а також зникнення окремих назв або ж перетворення їх на архаїзми ([*г о л о в а*],

у значенні глибокої ємності для вареників; [к а с т р у л'а]; натомість поява *варка* (*мультиварка*), у значенні ємності для готування).

До фонетичних особливостей відносимо такі: ненаголошений вокалізм варіюється залежно від ступеня збереження основних виявів фонем; зрідка визначається нейтралізація [а] : зміна [о] > [ou], [у] – укання помірне – переважно перед складом з наголошеним і, й, у́, зрідка – ó, á (суобі́, боулі́т'); пом'якшена вимова окремих шиплячих: [ч'] ; поширення на місці давньої фонемі [м'] сполуки [мн'] перед а з [є] (пóлумн'а, сімн'а); в окремих словах поширена заміна [т'] на [к'] (к'істо, к'існий), [д'] на [й] (йáтеил' 'дятел', свáйба) і [й] на [д'] (с'ід'ба́); [л.] на [н] (манéн'кий); звінкі й глухі приголосні здебільшого протиставляються, зрідка відзначається оглушення дзвінких перед глухими і в кінці слова.

На синтаксичному рівні звернули увагу на багатозначність сполучника *де*, що вживається замість *куди*, *який*, *що*; обмежене вживання сполучника *але*, частіше – сполучники *так*, *та*, *а*, *но* (*ну*).

Отже, дослідження південнословобожанських говірок на сьогодні лише започатковується й актуалізується. Перспективу подальших досліджень убачаємо в розширенні ареалу, вивченні нових тематичних груп лексики, інших мовних рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамян Ю. В. (2011). Динаміка номінацій традиційного сільсько-виробництва в українських східнословобожанських говірках (дис. канд. філол. наук). ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка», Луганськ.
2. Борис Л. М. (2015). Динаміка тематичної групи лексики їжі та напоїв у буковинських говірках. (Автореферат дис. канд. філол. наук). Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, Чернівці
3. Волошинова М. О. (2014). Динаміка традиційної предметної лексики в українських східнословобожанських говірках. (Автореферат дис. канд. філол. наук). ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка», Луганськ
4. Глуховцева К. Д. (2005). Динаміка українських східнословобожанських говірок. Луганськ, Альма-матер, 592.
5. Гриценко П. (1994). Простір і час у лінгвістичній географії. Проблеми сучасної ареології. Київ : Наукова думка.
6. Руснак Н.О. (2016). Динаміка назв страв та напоїв у буковинських говірках. Чернівці : Руга.
7. Тищенко Л. М. (2002) Структурна організація й динаміка побутової лексики південнословобожанських говірок (Автореферат дис. канд. філол. наук), НАН України. Ін-т укр. мови, Київ.

НАПРЯМ 7. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Перцева В. А.

кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри українознавства
Харківський національний університет внутрішніх справ

Куліш В. І.

курсантка групи Ф2-20-107 факультету № 2
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ Й РОЗУМІННЯ ТЕКСТІВ

Будь-яке висловлювання або текст мають інтегральні якості, через які вони різними або одними й тими ж людьми, але в різних комунікативних ситуаціях розуміються неоднаково. Тому одним зі складних питань сучасної науки є питання про особливості сприйняття й розуміння текстів. З одного боку, це психолінгвістична проблема, з іншого – це проблема семантична, оскільки текст характеризується чіткою змістовною організацією.

До того ж, змістовна організація окремого висловлювання й завершеного тексту логічно структурована. Рівні змістовної організації тексту описуються в дефініціях до таких термінів, як «підтекст», «другий план», «інтертекст», «пропозиціональний компонент» та «актуальний зміст». Наприклад, фраза «Микола працює» має таку пропозиціональну структуру: «Микола здійснює дії, які називаються його роботою». Проте в різних контекстах ця фраза може отримувати абсолютно різні значення, які зазвичай називають актуальними, наприклад: «Миколи немає вдома», «Микола ще не вийшов на пенсію», «Микола ніде не вчиться (він не вступив до вишу)» тощо.

Зрозуміло, що для правильного сприйняття тексту необхідно не лише знати мову, але й бути повністю зануреним в ситуацію комунікації, тобто мати особливі знання, вимовляючи певну фразу. Проте можливі й складніші ситуації, у яких ця фраза може виражати абсолютно протилежний зміст. Наприклад: «Кожного разу, коли Миколі хочеться відпочити, він говорить, що йому треба працювати, зачинається в кабінеті й спить. Усі домашні знають про це і замість

того, щоб сказати: «Микола спить», – говорять із ледве помітною посмішкою: «Микола працює».

Отже, проблема адекватного сприйняття й розуміння тексту є надзвичайно складною, вона вивчається не лише в лінгвістиці, але і в літературознавстві, і ширше – у філології. Особливе значення для дослідження проблеми розуміння й інтерпретації тексту має теорія комунікації. У кожному з нині наявних напрямів теорії комунікації вона розглядається по-своєму: для так званої «кодової» моделі комунікації (К. Шеннон та У. Уівер) – це аналіз структури тексту з позиції мовця; для інференційної (Г. Грайс) – це інтерпретація «результативності» мети мовця; в інтерактивній моделі проблеми сприйняття тексту пов'язують із типом спілкування.

Особливості сприйняття тексту, насамперед, пов'язані з такою його ознакою, як цілісність. Цілісний текст можна уявити як сукупність висловлювань, коли, переходячи від одного послідовного етапу до іншого, глибшого, щоразу для читача зберігається змістовна тотожність центральних компонентів, оминаючи другорядні, необов'язкові, менш важливі компоненти. Такий текст можна вважати зразковим, оскільки, наприклад, у художньому тексті саме другорядні, необов'язкові частини формують підтекст, виражають ідею.

Таким чином, цілісність можна вважати суб'єктивною ознакою і для мовця, і для того, хто цей текст сприймає, оскільки вона залежить від їхніх знань, компетентності, комунікативної поведінки. Цілісність формується за умови взаємодії мовця зі слухачем у процесі спілкування.

На сьогодні доведено, що сприйняття висловлювання здійснюється на підставі сприйняття слів, які є його складовими. Спочатку ототожнюється слово, потім формується певна змістовна ланка – слово-сполучення, або речення, а далі відбувається координування зв'язків між цими змістовними ланками. Врешті решт, на етапі змістоутворення узагальнюються результати розумової праці й зводяться до того значення, яке є традиційним для сприйняття тексту певною спільнотою. Формуючи загальне розуміння тексту, відбувається певне узгодження змісту з мовною ситуацією. Сприймаючи окреме висловлювання, семантичні операції переважають над формально граматичними, оскільки вони мають суто індивідуальний характер.

Отже, можна припустити, що учасники процесу комунікації можуть характеризуватися різними типологічно близькими рисами, які перетворюються на певні ключові орієнтири для утворення цілісної моделі сприйняття тексту. Механізми сприйняття тексту кожної людини специфічний і неповторюваний. У процесі сприйняття тексту вмикаються особливі механізми, сформовані в соціальному середовищі в період навчання й вдосконалення знань. Певний напрям у цьому

створює національно-культурний тип суспільства, що впливає на те, як інтерпретується й оцінюється інформація, що отримується із навколишнього світу. Національна ж культура впливає на сприйняття тексту лише в тих ситуаціях, коли її специфічність, образність, неповторність відбиваються в певних мовних одиницях, насамперед, у термінах, фразеологізмах, мовних кліше та способах текстотворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валгина Н. С. Теория текста. Москва : Логос, 2003.
2. Серажим К.С. Текст як комунікативне вираження дискурсу. *Вісник Запорізького державного університету*. 2001. № 1. С. 17–25.
3. Чепелева Н.В., Яковенко Л.П. Вплив смислової структури тексту на його розуміння читачем. *Актуальні проблеми психології*. 2011. Том II. Випуск 7. С. 79–89.

НАПРЯМ 8. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Бондарчук Е. В.

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

СЛЕНГ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сленг – це лексика, яка використовується людьми, що належать до однієї соціальної групи і які добре знають одне одного. Цей неформальний стиль властивий розмовній мові, а не літературній письмовій. Він відноситься до певних слів і значень, але може включати довші вирази та ідіоми. Сленг є широко поширеним явищем в англійській мові, але, не дивлячись на його поширеність, в лінгвістиці він був маргіналізований або ігнорувався.

Інтерес дослідників до різних видів ненормативної лексики, особливо до такого специфічного, як сленг, існував завжди. У спробі описати сленг з'явилася загальна тенденція трактувати його як чисто соціальну концепцію, яка посилює згуртованість всередині групи, або як рівень вживання нижче стилістичної нейтральної мови [3, с. 6–9]. У сучасній лінгвістиці існують різні підходи до тлумачення терміна «сленг». За однією з версій, англійське «slang» походить від «sling» («метати», «жбурляти»). Достовірно невідомо, коли слово «slang» вперше з'явилося в Англії в усному мовленні. У письмовому вигляді воно було вперше зареєстровано в XVIII столітті. Тоді це слово мало значення «образ».

Приблизно в 1850 році термін «slang» набув більш широкого значення, він означав «незаконну», просту, мовленнєву лексику. В той же час виникають синоніми до слова «slang»: «lingo», який використовується переважно в нижчих колах суспільства, і «argot» який використовується переважно у вищих колах суспільства.

Знання сленгу необхідно для того, щоб було можливо правильно зрозуміти співрозмовника, жарти, фільми із відповідним смисловим наповненням. Наприклад, *journalist* (журналіст) на сленгу буде *pen-pusher* (писака), а *policeman* (поліцейський) *bobby*, *copper*, *cops*. «Сленг перетинається з іншими нестандартними різновидами лексики, такими

як кант, жаргон, діалект або нецензурні фрази. Він характеризується великою кількістю екстраграматичних утворень, які відрізняють його від стандартної англійської, але також і утвореннями, які відповідають звичайним закономірностям. Крім того, він розглядається як складна лексична система в зв'язку з труднощами, яку він представляє в когнітивній обробці.» [4] Сленг виконує також функцію економії часу, так як допомагає економити час або місце (простір написання) завдяки скороченим формам слова (абревіатур) і завдяки властивій сленгу експресивності. Сленгізми мають більш об'ємний вміст, так як вони не тільки називають, але й характеризують людину, предмет або явище дійсності. Однак надмірне вживання сленгової лексики насторожує і змушує задуматися про негативні сторони даного явища.

Не існує однозначного ставлення до питання використання сленгу в різних стилях мови. Все це зумовило необхідність комплексного вивчення сленгу на матеріалі кількох мов, зокрема англійської. Це сприяє підвищенню комунікативної компетенції носіїв мови, розвитку культури мовлення та почуття комунікативної доцільності вживання мовних засобів у різних сферах спілкування. В даний час відбувається активний процес інтеграції сленгу з усією лексикою. До основних джерел поповнення сленгу відносять жаргон соціальних і професійних груп, аргі, просторіччя, слова літературної мови. Сленг поповнюється новими значеннями літературних і ненормативних слів в результаті процесу семантичної деривації і словотвору [1 с. 34-38]. Він постійно зазнає вплив інших мов, і тому джерелом його поповнення є також запозичення. До основних функцій англійського сленгу відносять номінативну, комунікативну, когнітивну, експресивну, світоглядну, ідентифікаційну, та інші. Для сленгу особливо важливою є ідентифікаційна функція, завдяки якій мовець сигналізує про свій соціальний статус і про приналежність до даного мовного колективу, а також про свою готовність підтримувати контакти з членами групи, об'єднаними однаковими інтересами [3 с. 7].

Увагу вчених все більше привертає один з видів сленгу – римований, який є одним з найбільш примітних різновидів сленгу сучасної англійської мови. Римований сленг з'явився в міському лондонському діалекті, потім одиниці римованого сленгу проникли в інші райони Англії, а згодом поширилися на території Австралії і США. Приблизно в 30-х роках ХХ століття з'являються спеціальні словники, найбільш повним і авторитетним з них визнаний словник Дж. Франкліна (Franklyn 1994 – перша редакція 1960). Використання римованого сленгу в мовному спілкуванні обумовлено рядом причин, перш за все, соціального характеру: прагненням мовця зашифрувати свою промову, навмисно її вульгаризуючи або евфемізуючи; бажанням маркувати свою

приналежність до того чи іншого прошарку суспільства (upper class rhyming slang, lower class rhyming slang) [2 с. 56–59]. Повсякденна мова кодується певним засобом – і не обов’язково з метою приховати різного роду інформацію, але також для певної соціальної індивідуалізації і самовираження в процесі мовного спілкування. У сучасному англomовному світі це досить відомий вид сленгу. Найчастіше, це сленг дорослих, освічених людей. Така форма вираження думок ставить співрозмовників в незручне становище. Однак серед молоді це поширена і найбільш експресивна форма спілкування. Cockney rhyming slang настільки поширений в сучасній «британській» англійській мові, що багато людей, самі того не помічаючи, щодня вживають його в своїй розмові. Ось кілька найпоширеніших римованих сленгових висловів, які можна почути в будь-якій частині Великобританії:

«Let’s have a butchers hook at that magazine» (butcher’s hook = look).

«I have not heard a dickey bird about it» (dickey bird = word).

«Use your loaf and think next time» (loaf of bread = head).

«Did you half-inch that car?» (Half-inch = pinch, meaning steal).

В англійській мові існують декілька видів сленгу:

1. Common slang

2. Teens’ slang

3. Internet slang

1. Загальний сленг (Common slang)

– Omg – Oh my God!

– Jk – just kidding

– Lol – laughing out loud

– U – you

– My bad – sorry

– Hand – have a nice day

– Idk – I don’t know

– Ily – I love you

4. Сленг підлітків (Teens’ slang)

– Awesome – amazing / wonderful

– Hang out – spending time

– To be amped – super excited

– Chill out – relax / become calm

– Looker – a very attractive woman

– To be hooked on something – to be addicted

– To have a crush – like someone who supposed very attractive for you

– Janky – old

5. Інтернет сленг (Internet slang)

– ASAP – as soon as possible

– B4 – before

- DL – download
- W8 – wait
- GR8 – great
- @ – at

Безумовно, дуже важливо говорити правильною англійською та читати книги в оригіналі, що допоможе не тільки поповнити словниковий запас, а й поліпшити грамотність мови. Але не потрібно забувати і про те, що в реальному житті людині швидше за все доведеться спілкуватися не з лордами і принццями, а зі звичайними продавцями, студентами і менеджерами. Так що знати особливості розмовної, неформальної мови важливо і потрібно. У цьому дуже допоможе перегляд фільмів і серіалів англійською.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин Ю. Общий американский сленг: состав, деривация и функция (аспект). Краснодар. 2000. 5 с.
2. Емельянов А.А., Вишнева Г.М. Некоторые характерные особенности английского рифмующегося сленга. Науч. ред. А.Н. Суворова, Н.В. Епифанова, А.С. Трунин – Самара: СамГТУ, 2004
3. Колесниченко, А.Н. Особенности формирования сленга в современной лингвистике / А.Н. Колесниченко // Актуальные вопросы филологии. Ростов-на-Дону - 2008. 7 с.
4. Интересные факты. Английский сленг. URL: english-odessa.com/stati/other/interesnye-fakty/120-anglijskijsleng

Охріменко О. А.

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри романо-германської філології

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ТЕКСТІВ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ОГЛЯДУ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ

У будь-якій сучасній державі право визначають як сукупність певних норм – законів, розпоряджень та правил різних типів, які встановлюються та захищаються державою, регулюють як людські суспільні взаємовідносини, так і організацію та розвиток самого

суспільства. Регламентуючи правила поведінки особистості в суспільстві, право впливає на волю та свідомість особистості, спонукаючи її поводитися певним чином. Тільки через текст право здатне здійснювати свій регулятивний вплив, оскільки саме текст слугує засобом передачі інформації про зміст правових розпоряджень [6, с. 22–25].

Для створення законодавчого тексту колегіальний автор має свідомо й професійно використовувати лексико-семантичні та синтаксичні засоби мови. Колегіальний автор обов'язково має бути фахівцем у правовій сфері, повинен володіти певною компетенцією для складання законодавчого тексту, що має ґрунтуватися насамперед на глибокому розумінні комунікативних, прагматичних та семантичних особливостей податкових текстів.

Законодавчий текст є однією з найважливіших форм існування права. Культура законотворчості передбачає чітке дотримання професійного стилю та мови закону, а також структури тексту, але водночас забезпечує його простоту, зрозумілість для усіх верств населення [4, с. 365]. Закон є документально-текстовим проявом права. Кожен письмовий носій правової інформації має власну текстову специфіку, що відповідає законодавчому стилю, де використовуються певні слова, штампи, кліше та абрєвіатури. Жанр закону характеризується високим ступенем стандартизації мовних засобів, відсутністю емоційності та образності, а також індивідуальних авторських рис, тобто є стилістично нейтральним, тому в текстах податкового законодавства відсутня експресивність, стиль закону рівний, спокійний, поміркований, байдужий до суб'єктивних переживань та емоцій осіб, які його пишуть і читають. Він не допускає помпезності, урочистості, пафосу, риторики, позбавлений гіпербол, метафор, алегорій. У текстах податкових законів не прийнята лозунговість, у них немає архаїзів, жаргонізмів, не допустимі подвійні тлумачення [4, с. 366–367]. Використання термінів у текстах податкових законів є неминучим, оскільки вони вказують на своєрідність тексту. Упорядкована термінологія є важливим елементом визначеності й узгодженості текстів закону, що забезпечує послідовність і чіткість викладу законодавчого матеріалу. Для податкового тексту характерне використання специфічних синтаксичних конструкцій, сталих формул-кліше, безособових та інфінітивних форм, нейтральної лексики, ужитої в прямому значенні [7, с. 28–33]; вони будуються простими та складними реченнями, з уживанням дієприкметникових та дієприслівникових зворотів і не переобтяжені розділовими знаками.

Тексти німецьких податкових законів мають незадовільну оцінку громадськості через надзвичайну громіздкість речень (інколи одне речення займає більше сторінки), що впливає на якість розуміння

законів, а тому позначається на невідповідному дотриманні юридичних правил, приписів та поведінки [5, с. 133].

Культура законотворчості повинна неодмінно чітко дотримуватися професійного стилю та мови закону. Важко переоцінити значення мови закону, не можна назвати іншу суспільну, побутову сферу, де незнання закону призведе до порушення, неправильного застосування з подальшим адміністративно-кримінальним покаранням.

Правнича мова характеризується певним набором специфічних рис, а саме: юридичною термінологією (системою словесного вираження понять і категорій права); юридичними конструкціями як логіко-правовими феноменами; юридичною аргументацією; моделюванням і тлумаченням норм права; юридичним текстом як мовним вираженням юридичного мислення і репрезентацією правового знання; юридично-технічними правилами побудови і формулювання правових норм [5].

Для податкового законодавства, яке реалізується в законах та інших нормативно-правових актах, за М. Брандес [1], характерною є така сукупність специфічних ознак (на лексичному, семантичному й граматичному рівнях):

- наявність термінів законодавства, офіційних номенклатурних позначень, абревіатур; нормативна дефінітивність термінів і номенклатурних назв (кодифіковані законодавчі визначення);
- законодавча фразеологія (юридичні формули, штампи, кліше); моносемантизм (на рівні контексту);
- узагальнено-абстрагований виклад правового змісту (відповідні лексико-граматичні моделі, форми, конструкції);
- стандартизованість (лексичних, граматичних, синтаксичних і композиційних засобів);
- іменниковий характер тексту (віддієслівні та відприкметникові іменники, відіменні прийменники та ін.);
- переважання дієслів у формі 3-ї особи однини теперішнього часу, інфінітива в поєднанні з предикативним прислівником, прикметником чи дієсловом;
- синтаксичні конструкції у формі регулятивно-нормативних тверджень (констатаційного, зобов'язального, імперативного, заборонного, оцінно-правового характеру);
- застосування граматичної категорії модальності для регламентації різних моделей правової поведінки (можливості / неможливості, бажаності / небажаності, необхідності, обов'язковості дії);
- узагальненість та знеособленість викладу (безособові, неозначено-особові, узагальнено-особові, інфінітивні, дієприслівникові, інші конструкції);

– наявність речень із пасивом та пасивних конструкцій; переважання складнопідрядних речень над складносурядними і безсполучниковими; суб'єктивно-авторська відстороненість;

– монологічний характер викладу; стилістична однорідність, нейтральність, коректність;

– логічна впорядкованість викладу нормативного змісту на рівні тексту; відсутність зайвих та стилістично недоречних елементів.

Мова юридичної науки вирізняється логічністю (дані – аналіз – висновки), об'єктивністю (наукові факти), аргументованістю й обґрунтованістю, які побудовані на фактологічній точності, достовірності, конкретності, узагальненості (факт – типові явища – закономірності), абстрагованості (високий рівень наукової абстракції), офіційності (оприлюднення, опублікування), стандартизованістю, точністю, послідовністю, докладністю. Результати стилістичних спостережень над правничими текстами, їх узагальнення в спеціальних дослідженнях кожного функціонального різновиду мови права допоможуть юристам, нормопроектувальникам, юристам-лексикографам, перекладачам юридичної літератури, юристам-журналістам виявляти й оцінювати стилістичні параметри мовних засобів на рівні мовних одиниць і тексту, диференціювати стильові норми від їх порушення, доречно використовувати мовностилістичні ресурси в різних сферах правової комунікації, досягти високого рівня мовної компетентності у фаховій сфері.

Після прочитання тексту того чи того закону в адресата повинно з'явитися відчуття обов'язковості дотримання викладених у законі норм, правил та вимог. Під час комунікації сприйняття тексту пов'язане не просто з розумінням значень окремих слів, словосполучень, речень, а з їхнім роз'ясненням у межах цілісного тексту та його смислової структури. Г.В. Колшанський визначає достатність мовних чинників трьома компонентами: повним текстом; коректністю мови; достатністю екстралінгвальних факторів як основи знань конкретних текстів [2, с. 44–52].

Зазначені фактори залежать як від адресанта, так і від адресата законодавчого повідомлення, а точніше – від володіння контекстом, у широкому смислі [3]. Таким чином, ефективність спілкування може відбуватися лише за умов, якщо обидва учасники комунікації володіють спільним кодом та пресупозицією, без яких адресат не зможе зрозуміти передану інформацію [2, с. 58–61].

Отже, тексти податкових законів повинні бути побудовані стислою, лаконічною, стандартизованою, нейтральною лексикою, простими та складними реченнями, щоб громадяни могли самостійно зрозуміти основну інформацію, подану в них, звертаючись до фахівців-юристів лише за додатковими роз'ясненнями деяких положень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брандес. М. П. Стилистика немецкого языка. Москва: Высшая школа, 2004.
2. Колшанский. Г. В. Коммуникативная функция и структура языка (Изд. 3-е). Москва : Издательство ЛКИ, 2007.
3. Леміш. Н. Є. Корпусна метарозмітка спеціальних текстів з лінгво-антропогенезу. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов, 15, 2017, С. 139–152.
4. Мельник. А. А. Правова лінгвістика: основні риси та особливості. Адміністративне право і процес, 1 (11), 2015, С. 365–373.
5. Eichhoff-Cyrus, K., M., & Strobel, T. Einstellungen der Justiz zur Rechts- und Verwaltungssprache. Eine Trendumfrage. Der Sprachdienst, 53, 2009, S. 133–151
6. Чорна, О. В. Українська термінологія податкової сфери: структура, функціонування, формування (Дис. канд. філол. наук). Інститут української мови НАН України, Київ, 2009.
7. Язык закона. А. Боголюбов, И. Ф. Казьмин, М. Д. Локшина (Ред.). Москва : Юридическая литература, 1990.

Полумисна О. О.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри журналістики

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

СТЕРЕОТИПИ ЩОДО СТАТУСУ «ЛЮДИНА З ІНВАЛІДНІСТЮ» В ПЕРІОД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Велика кількість людей з інвалідністю в Радянському союзі була зумовлена багатьма причинами, починаючи з порушень техніки безпеки і завершуючи невисоким рівнем медицини, що призводила до каліцтва людей. Та при цьому представники радянської влади перекладали всю відповідальність за отримання інвалідності на плечі людей. Публіцист, людина з інвалідністю Валерій Фефелов у документальній публіцистиці (книга «В СССР инвалидов нет!») (1986) намагався вказати на причини отримання інвалідності, зокрема детально дослідити ставлення до людей з інвалідністю владної верхівки, що заклало підвалини негативної стереотипізації у свідомості радянських людей, яку, як

виявилось, дуже складно викорінити протягом усього періоду незалежності України.

У розділі «Інваліди – на периферії суспільства (Соціальні та політичні причини)», В. Фефелов, спираючись на приблизні дані, озвучені по радіо, та слова, сказані Л. Брежнєвим про кількість пенсіонерів, підрахував цифру у 25 мільйонів інвалідів. Автор з'ясував, чому в Радянському Союзі так багато людей з інвалідністю. Причини:

Унаслідок порушення, а часто й просто відсутності техніки безпеки на виробництві;

Унаслідок алкоголізму «...в СРСР п'ють більше в результаті створеної десятиліттями штучної психологічної атмосфери (тут і відсутність сенсу життя, і величезний ГУЛаг, створений не для виправлення, а скалічення);

Унаслідок ядерних вибухів та катастроф, пов'язаних з поширенням радіації в атмосфері. На питання автора В. Фефелова до завідувача відділом соціального забезпечення В. Лучкова «Чому інваліди з дитинства знаходяться у такому скрутному становищі?» той відповів: «тому що в каліцтві дітей винні лише батьки – нехай вони і розплачуться». В. Фефелов сказав, що у цьому випадку більше винна держава, а не батьки. Наприклад, ядерні випробування, які проводяться у нас в країні, дуже впливають на спадкові гени, при цьому він посилався на академіка А. Сахарова. «Помічено у Семіпалатинську так, як і в латвійському місті Саласпилс, де знаходиться атомний реактор, надзвичайно високий відсоток мертвонароджених дітей, і всі звичайні хвороби проходять гостріше, ніж в інших місцевостях» [2].

Унаслідок лікарської недбалості: Мова йде у книзі про І. Утавлінова, який «отримав травму хребта. Лікарі не змогли поставити правильний діагноз, і замість лікування йому знову довелося працювати. ... Хвороба прогресувала, і на хребті утворилася пухлина. Випадково проїжджаючий спеціаліст провів приватне обстеження і схопився за голову. Картина прояснилася, але вже було пізно: життєрадісна здорова людина була перетворена на важкого інваліда з порушенням функцій тазових органів». Протягом 14 років він знаходився у лікарнях, оскільки свого житла не було. Нарешті після прохань своїх друзів він отримав 1-кімн. квартиру, де встановили телефон. По ньому І. Утавлінов дзвонив до члена Ініціативної Групи інвалідів Ю. Кісільову, внаслідок чого телефон був відключений. Декілька разів І. Утавлінов на візкові по засніженій дорозі доїжджав до пекарні, щоб подзвонити на найближчу АТС, і декілька разів у нього питали прізвище, адресу, номер телефону й обіцяли надіслати майстра, але цього не відбувалося. Нарешті після дуже довгих спроб начальник зв'язку йому пояснив: «У тебе зіпсований апарат, і взагалі ти вкрав його у держави, тому ніякого ремонту тобі не буде».

Люди як засіб досягнення цілей радянської влади: «Починаючи з громадянської війни 1918-22 років, поля якої були усяні трупами співвітчизників, і завершуючи «великим будівництвом комунізму», всюди і завжди народ був виконавцем недоброї волі своїх вождів. У жертву приносились мільйони фізично здорових людей».

З певною іронією В. Фефелов говорить про Радянський Союз як країну оптимізму, яка грає з лозунгами, розміщує урочисті потоки статей у ЗМІ про «нові підйоми благоустрою населення» і т.д. Ось як про свої досягнення говорила міністр соціального забезпечення Д. П. Комарова у статті «З батьківським піклуванням», надрукованій у газеті «Труд». За її словами, «піклування про інвалідів здійснюється не лише органами соціального забезпечення, воно знаходиться у центрі уваги партійних, профсоюзних організацій, підприємств служби побутового та житлово-комунального господарства, торгівлі. ... У нашій країні створена велика і багатогранна система соціального забезпечення людей, які втратили працездатність. З кожним роком ця система покращується, удосконалюється» [2]. У рік, присвячений людям з інвалідністю (1981), до речі, не всі представники цієї категорії населення знали про цю подію, було нагороджено Д. П. Комарову Орденом Трудового Червоного Знамені. За словами людей з інвалідністю, вона отримала цю нагороду «за економію на інвалідах і пропагандистський камуфляж про «досягнення» у цій області».

Неможливість досягти взаєморозуміння з представниками влади: на пропозицію В. Фефелова постачати візки для людей з інвалідністю з-за кордону «...Це мій моральний обов'язок – коли бачиш страждання інших, намагатися за можливості допомогти їм» Н. Кодол порадила йому думати лише про себе: «Нехай кожен думає про себе сам», незважаючи на те, що за кожним прізвищем стоїть індивідуальність.

При спробах виїхати за кордон люди з інвалідністю стикалися з шаленим спротивом з боку влади. Для прикладу наведено матір та сина Максимових з Ужгорода, жінка сподівалася пролікувати свої очі за кордоном, оскільки в Радянському Союзі від них відмовилися, проти них було відкрито справу у звинуваченні їх у «дармоїдстві». Суд засудив її до 1 року позбавлення волі, її сина Олександра – до 2 років, уже в таборі проти неї було відкрито нову справу «за наклеп на радянський і суспільний лад», і їй було додано ще 3 роки таборів.

Саме у той час укорінився стереотип про людину з інвалідністю як про людину, яка «ніде не працює, а їй ще й пенсію платять». В. Фефелов абсолютно правий, що «це поняття поступово увібралося в мозок, шкіру і кістки кожної радянської людини. І людина, тим більше інвалід, зобов'язана була відчувати себе винною, що своєю, нехай і злиденною пенсією, але обкрадає державу. Будь-які спроби інвалідів вийти за ці

усталені межі мали наслідки: починаючи з переслідувань і завершуючи кримінальним табором.

У цьому контексті автор згадує В. Некіпелова, правозахисника, публіциста, члена Московської Хельсінської групи, який двічі був ув'язнений за політичні погляди. У його нарисі «Стерті з фасаду», присвяченому створенню Ініціативної Групи захисту прав інвалідів в СРСР, автор переймався тим, що на вулицях Радянського Союзу немає інвалідних візків, які були б зручними для його співвітчизників, такі, як виготовляють на Заході, щоб людина не відчувала фізичних та психологічних незручностей. В. Некіпелов зазначає, що «наша держава по суті байдужа до людей, незважаючи на свої лозунги «все для людей і в ім'я людей». Автор засуджує державу за її цинічний практицизм і гнівно висміює її: «будучи не в змозі посадити інваліда у веловізок, держава соромиться його зовнішнього вигляду і намагається прибрати з очей! І це логічно: у суспільства, яке вважає себе ідеальним, все повинно бути охайним: його одяг, вітрина, фасад. Як це так – вздовж бездоганного строю сурмачів та кумачевих трибун раптово поповзе або прокотиться на саморобній дощечці з роликками якась скрючена, потворна істота? Хто дозволив? Прибрати! Прибрати! Прибрати!». Саме таким чином прибирали з вулиць людей з інвалідністю, «розсовуючи по квартирних клітках, інвалідних будинках. ... Так декорується наш променистий, без хмаринки – без плями фасад. Так суспільство всезагальної гармонії припудрює свої соціальні виразки» [2].

У цьому контексті варто згадати В. Бачаніна, який, характеризуючи роботу О. Солженіцина, робив акцент на тому, що «у автора чітко є присутньою рефлексія з приводу проблем співвідношення норм і девіації. ... Вимальовується проста і логічна схема: норма – поріг – девіація. Пороговий стан виступає як межа норми, як точка екстремума і як одночасний поворотний факт, в якому здійснюється прорив у позамежовий, якісно інший стан особистої моральності, де останнє перестає існувати і поступається місцем своїй протилежності. І такою роковою силою, що полегшує прорив людини в імморальний стан, є ідеологія неправової, тоталітарної держави. Вона звільняє людей від коливань у мук совісті, дозволяючи легко пройти повз порігів стан, що відділяє норму від девіації. І вона ж підносить девіацію як норму, показує злодійство як чесноту і надає «потрібну довгу твердість злодію». Ця диявольська логіка навмисних реконструкцій норм в девіації, а девіації в норми – головний інструмент, яким орудувала ідеологічна машина СРСР» [1, с. 260-261]. На девіантний характер радянського режиму і радянську систему правосуддя на ступінь їхнього відхилення від норми цивілізованої соціальності вказують ті

співставлення, до яких постійно звертається В. Фефелов, порівнюючи становище інвалідів у Радянському Союзі та на Заході і не лише.

Як бачимо, саме ставлення владної верхівки, її негативні відгуки про людей з інвалідністю, відмова від відповідальності за долі цих людей, спричинили до появи низки стереотипів про цю категорію населення. Окрім того, на той час фактично неможливим було довести неправильність дій, відхилень від норми державної машини, оскільки держава на ідеологічному рівні демонструвала девіацію як норму, що було характерним для неправової, тоталітарної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинин В. Теология, социология и антропология литературы (Вокруг Достоевского). К. : Дух і літера, 2012. 400 с.
2. Фефелов В. В СССР инвалидов нет! Лондон: «ОРІ», 1986. 169 с.

НАПРЯМ 9. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Василенко Г. В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЛІРИЧНОГО ЖАНРУ

Лірична поезія є художнім відбитком образу своєї культури. Згідно з естетичним постулатом Г.-Ф. Гегеля, розквіт лірики збігається з періодом національного розквіту і саме лірика в цілому, а не окремий твір, здатна торкнутися всієї сукупності національних інтересів, уявлень і прагнень [2, с. 429]. Так, переклади української лірики другої половини ХХ століття транслюють ліричний образ світу України в контекст культури перекладу, розкриваючи духовні й естетичні цінності, прагнення й переживання українців. Вони також передають те, що відрізняє представника української культури від інших, тобто українськість, як одну з форм іншості. Поетичні переклади виконують важливу культурну місію і результатом їхньої творчої роботи є трансфер метаобразу ліричної поезії маловідомої культури в дискурс культури перекладу.

У центрі нашої уваги вірш, поетичний твір малого розміру, в якому розкриваються душевні переживання ліричного героя. Вірш у ХІХ – ХХ ст. поступово набув недиференційованого вигляду особливого ліричного жанру [6, с. 189]. Термін «жанр» виводимо з класифікації літературних творів за типами їх поетичної структури, у якій лірика, як літературний рід, співвідноситься з ліричним жанром, як родове і видове, загальне й особливе [7, с. 417]. Специфіка лірики полягає в тому, що людина присутня в ній не лише як автор чи об'єкт зображення, але як і включений в естетичну структуру твору суб'єкт у ролі її дієвого елемента. У поезії дійсне чуття є інтелектуально-емоційним переживанням вищої істини і тому лірична поезія є особистісним образно-чуттєвим наближенням до Абсолюту через слово [10, с. 8].

З позицій семіотики ліричний твір є знаком єдиного змісту, оскільки загальна співвіднесеність слів у поетичному тексті позбавляє тієї самостійності, що була властива їм у загальномовному вживанні. Іншими словами, текст ліричного твору – це недискретний поетичний «макро-знак», що здатен впливати на свідомість реципієнта завдяки особливому устрою своєї вербальної поетичної тканини, якій притаманні нелінійні,

множинні просторові зв'язки і кожне поетичне слово перетворюється з «лінійного знака» на просторовий поетичний «мікрознак» [8, с. 208].

У перекладознавстві визначено поняття жанрово-стильової домінанти, що дає можливість випрацювати загальні критерії, релевантні для всіх творів певного жанру. Жанрово-стильова домінанта – це система стилістичних особливостей вихідного тексту, яка зумовлена його жанром і є інваріантною для будь-яких жанрово адекватних текстів перекладу [9, с. 6]. Разом з тим, незалежно від жанру чи окремого твору, домінанта, як основа концептуальності перекладацької діяльності, може бути в першотворі, перекладачеві або ж у сприймаючій культурі [12, с. 74]. Так, приміром, М. Гумільов найголовнішим у віршовому перекладі вважав образ, оскільки поет мислить образами і в ставленні до них виявляє свою особистість, далі йде відпрацювання формальних пропорцій, стилістичних і фонічних властивостей [4, с. 206]. О. Чередниченко стверджував, що знання жанрово-стилістичної домінанти є неодмінною умовою успішного виконання перекладачем своєї місії, і зазначав: «Стилістика жанру складається з певного стилістичного інваріанта, характерного для всіх текстів цього типу, допускає варіативну частину, зумовлену авторською концепцією конкретного тексту» [13, с. 235].

Оскільки просторово-об'ємні параметри ліричного твору зумовлені трьома видами специфічних віршових структур: метро-ритмічною, фонічною і металогічною (словесно-образною), то поетична когерентність трискладової структури вірша і його концептуально-естетичний зміст мають бути метою адекватного відтворення [11, с. 109]. Згідно з В. Коптіловим, зміст поетичного твору, його внутрішня форма, має лишитись інваріантною в перекладі, тоді як зовнішня підлягає повній заміні [5]. Засоби відтворення внутрішньої форми залежать від таланту й естетичного смаку перекладача. У межах нового образно-смиислового виміру вона здатна актуалізувати нові лінгвально-розумові упорядкованості, тобто бути засобом структурно-семантичної трансценденції [3, с. 161].

Поетичні твори є текстами, зорієнтованими на форму, оскільки формальні елементи, свідомо чи підсвідомо використані автором, здійснюють своєрідний естетичний вплив, виступають інструментами художнього втілення образу, надають тексту особливої неповторності. Внутрішньомовна та міжмовна взаємодія смислових і граматичних структур спостерігається на всіх рівнях першотвору і його перекладу – від композиції цілого твору до порядку слідування тематичних і рематичних елементів у середині кожного висловлювання [1, с. 110].

На форму поетичного синтаксису впливає ритм, який надає йому певного метричного розміру і є однаково пов'язаний як зі змістом, так і з інтонацією. Відтворення ритму є відповідним пунктом перекладацької

практики і зазвичай вирішується перекладачем на початку роботи, бо найчастіше завдяки йому вдається передати емоційний ефект оригіналу. Саме ритм і метр відіграють першочергову роль у пошуку «стилістичного ключа» оригіналу [11, с. 93]. Ритм нерозривно пов'язаний з образом, оскільки будова віршового образу основана на ритмі віршового рядка, поділеного на стопи й пронизаного римою. Ритмічний малюнок складає конструктивне ядро поетичного образу і служить обов'язковою умовою його буття в оригіналі й перекладі.

З огляду на вище викладене, можна вирізнити такі домінуючі властивості ліричного жанру: художня рефлексія переживання в малих віршових формах, перевага виражального над зображальним, важливість формальних елементів, сильна емоційна забарвленість, етнокультурна специфіка, багатозначність образу і його здатність справляти належний естетичний ефект, що зумовлено рівносильним поєднанням лексичного, синтаксичного і звукового рівнів ліричного твору.

При перекладі верлібру перевага надається відтворенню образності при збереженні форми. Відправною точкою перекладу класичного вірша є ритмічний малюнок, зумовлений синтаксичною організацією твору і вплетеною в його канву образністю. Відтворення поетичного образу як вербальної форми культурного концепту в ліричному жанрі досягається через застосування функціонально-семіотичної моделі до перекладу поетичних текстів, які в перекладі мають бути функціонально еквівалентними першотворам джерельної культури і прагматично адаптованими до цільової культури.

У перекладознавчому дослідженні творів ліричного жанру маємо справу з проявом фундаментальних понять загального й особливого. У першу чергу відтворюється загальне, котре складають домінуючі властивості ліричного жанру. Специфічне виявляється в тому, що переклад лірики є водночас детермінований джерельною культурою і опосередкований сприймаючою. Пошук компромісу або досягнення гармонії між двома світами здійснюється автором перекладу. Особливістю досягнення гармонії є те, що перекладач прагне передати відбиту в ліриці особистість автора, його творчу манеру і разом з тим виявляє свою власну.

Таким чином, органічне входження поетичного образу в мову і культуру перекладу залежить від передачі домінуючих властивостей ліричного жанру і балансу між прагматичною адаптацією і функціональною еквівалентністю віршових форм. Критерієм адекватності поетичного перекладу виступає поетична модель – єдність змісту і структури вірша. У зіставленні творів ліричного жанру застосовується функціонально-семіотична модель перекладу, яка передбачає визначення перекладачем домінуючої конкретного твору і відтворення концептуального змісту в його естетичній організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боцманова Н. Н., Сиволапова В. И. Взаимодействие смысла и грамматических структур в поэтическом переводе / Н. Н. Боцманова, В. И. Сиволапова // Теорія і практика перекладу. Вип.3. Республіканській міжвідомчий наук. зб. / Київ. ун-т. – К.: Вища школа, 1980. – С. 105-113.
2. Гегель Г. В. Ф Эстетика: в 2-х т. / Гегель Г. В. Ф. – СПб. : Наука, 1998. Т. 2.: Лекции по эстетике. – 1999. – 622 с.
3. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і художній текст: [монографія]. / Голянич М. І. — Івано-Франківськ.: «Плай», 1997. – 178 с.
4. Гумилев Н. С. Из книги «Письма о русской поэзии» / Н. С. Гумилев Гумилев Н. С. Избранное. – М.: Просвещение, 1990. – С. 190–210.
5. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу / Коптілов В. В. – К. : Юніверс, 2002. – 280 с.
6. Літературознавча енциклопедія: у двох т.: [авт.-уклад. Ю.І. Ковалів]. К. : ВЦ «Академія», 2007 – (Енциклопедія ерудита). – Т. 1. – 2007. – 608 с.
7. Літературознавчий словник-довідник / [ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
8. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Лотман Ю. М. – М. : Иск-во, 1970. – 384 с.
9. Макаренко Е. И. Жанрово-стилистическая доминанта в переводе: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание, теория перевода» / Е. И. Макаренко. – Одесса, 1989. – 16 с.
10. Моренець В. П. Сучасна українська лірика (особливості розвитку і логіка саморуху): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.01.02 / В. П. Моренець. – К., 1994. – 48 с.
11. Поэтика перевода: [сб. ст. / сост. С. Гончаренко]. – М. : Радуга, 1988. – 235 с.
12. Тороп П. Тотальный перевод / Пеэтер Тороп. – Тарту: Изд-во Тартуского ун-та / Tartu University Press, 1995. – 220 с.
13. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / Чередниченко О. І. – К. : Либідь, 2007. – 248 с.

Єжова Є. Ю.
студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Галій Л. Г.**
кандидат філологічних наук
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ПЕРЕКЛАД ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІВ, ЩО МІСТЯТЬ ЕЛЕМЕНТИ ХОЛІВАРУ

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються інтересом вчених до комунікативної сторони мови, яку розглядають як форму життєдіяльності людини, форму вираження особистості і організації міжособистісної комунікації в процесі спільної діяльності людей. Акцент досліджень змістився з мовної системи на продукти комунікативної діяльності. Це дослідження збігається із зазначеною парадигмою досліджень, і присвячене дискурсивно-прагматичному опису мовленнєвої поведінки комунікантів та характеристик Інтернет-комунікації.

Проблема дослідження використання холівару в інтернет спілкування привертає увагу багатьох лінгвістів, серед них Виноградова Т. Ю., Галичкіна Е. Н., Загнітко А. П., Ковальчук І. В., Назарова Л. В. та інші.

Як стверджує Загнітко А. П. дискурс (або іншими словами спілкування, мовлення) – це такий тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік мови, в якому містяться різні форми прояву (усна або писемна) власних думок та вражень, відбувається у межах конкретного витоку спілкування, регулюється стратегіями й тактиками комунікантів; синтез когнітивних, мовних та позамовних (соціальних, психічних, психологічних) чинників, які визначаються встановленим колом «форм життя», які залежать від тематики спілкування, де присутній власний результат формування різноманітних мовленнєвих жанрів [3, с. 194].

Аналіз цього дослідження проводився на коментарях взятих з сайтів Facebook, VK та відкритих форумах, з яких методом суспільної вибірки було обрано коментарі з використанням холівару або обсценної лексики.

Тут проаналізовано найпопулярніші сфери використання такого виду комунікації як суперечки в коментарях та висловлення власних думок молоді з приводу певних розповсюджених проблем або новин, які найбільше висвітлені в інтернет-дискурсі. На думку Галичкіної Е. Н. використання нецензурної лексики полягає в тому, що,

з'являючись в мові, вона позначає нові поняття або якийсь посыл, які виникають в результаті невдоволення та обурення з боку читачів [2, с. 212].

Не лише Загнітко А. П., а й Назарова Л. В. вказує на те, що мова містить свій власний зміст та деяку низку специфічних якостей, які відрізняються залежно від мовної системи [5, с. 120]. Тим не менш, переважна більшість особливостей будь-якої мови пояснюється впливом історичних, культурних, соціальних і політичних факторів на її носіїв. Проте, незважаючи на такі особливості, перед перекладачем виникає завдання зробити вдалий переклад та донести до реципієнта перекладу інформацію, викладену в оригіналі. Сучасні процеси глобалізації, як зазначає Ковальчук І.В., нівелюють зазначені культурні, соціальні і історичні особливості, які, на думку вченого, полегшують роботу перекладача [4, с. 156–170].

Т. Ю. Виноградова зазначає певні особливості інтернет-дискурсу. Головною є анонімність співрозмовників. Іноді можна отримати анкетні данні та навіть фотографію людини, але це не вважається достатнім для адекватного сприйняття співрозмовника. Виноградова повідомляє про подання неправдивої інформації, в результаті якої і виникає використання ненормативної лексики. Користува може ініціювати добровільно спілкування, а може і в будь-який момент його завершити [1, с. 194].

Коментарі до виборчих слоганів та кампаній Дж. Байдена під час балотування на посаду президента Сполучених Штатів Америки можуть стати прикладом до наведених вище положень. Політичні дебати завжди сприймаються у суспільстві досить неоднозначно, а суперечки серед прихильників різних кандидатів можуть бути запеклими, тому цей контент інтернет-дискурсу цілком відповідає поняттю холівару, яке ве центральним у нашому дослідженні. Серед багатьох громадян були ті, які абсолютно не підтримували цього політика та влаштовували бучі в коментарях на форумах та сайтах, аби сказати про те, що він їм не подобається:

«YOU ARE ONE OF AMERICA'S PERSONS WHO IS ALL BETTER TO DESTROY DEMOCRACY AND BRING IT TO A DIFFICULT SITUATION CALLED SHIT.» [6]

Caps Lock використовується цьому коментарі для привернення уваги, аби його точно помітили. Слово *«shit»* несе в собі негативну конотацію, але якщо вам потрібно передати адекватний переклад та донести сенс, то можна використати заміну на більш прийнятне слово, наприклад замість слова *«лайно»* можна перекласти як *«проблематична»*.

«Jo Biden is the modern day hitler» [6]

«Joe Biden is a Brezhnev without a mustache» [7]

Для того, щоб перекласти цю фразу важливо знати історію та авторський образ, підтекст, суть самого порівняння. В цьому коментарі є намагання передати ідею того, що Гітлер був жахливою людиною, який не щадив нікого та всі навкруги боялись його, і ця аналогія проведена на образ Дж. Байдена очима американців .

Переклад цих коментарів можна зробити за допомогою різних словників та система перекладу, аби донести сам сенс погрозливих слів та фраз, але при цьому уникнути саме ненормативної лексики. Окрім того, Распопіна Е.Ю вважає, що значна кількість лексичних інновацій завдяки інтенсивному вживанню в мові ЗМІ та соціальних мереж ненормативної лексики дещо змінює коментарі та забороняє їх появу на теренах інтернету. Поле професійної діяльності перекладачів дуже широке, і з кожним роком інтернет все більше входить в наше життя, а з ним в проблеми перекладу різних особливостей інтернет-дискурсу постають перед фахівцями галузі перекладу. Балансування на межі точності перекладу, нормативності його лексичних одиниць та відтворенням емоційності та образності авторського тексту значно обмежує вибір стратегій перекладу, водночас виконання всіх цих завдань призводить до підвищення рівня майстерності перекладача-практика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградова Т. Ю. Специфіка спілкування в Інтернеті. Вінниця: Наука НУ. 2008. 194 с.
2. Галичкина Е. Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русских языках (на материале жанра компьютерных конференций): дис....канд. филол. наук: 10.02.20. Астрахань. 2001. 212 с.
3. Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ. 2008. 194 с.
4. Ковальчук І. В. Спілкування як один з основних факторів становлення іншомовної комунікативної культури особистості. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Острог: НаУОА, 2012.
5. Назарова Л. В. Гипертекст и Интернет-дискурс. Сборник научных статей. СПб. : Изд-во СПбГУЭФ. 2010 С. 118–136 Джерела ілюстративного матеріалу:
6. Марк Менсон. Тонкое искусство пофигизма. Парадоксальный способ жить счастливо. Москва. 2017. 95 с.
7. Марк Менсон. Все хреново. Книга о надежде. Москва. 2019. 185 с.

Івахненко А. О.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
м. Харків, Україна

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ТЕРМІНІВ У ПЕРЕКЛАДАХ ДЕТЕКТИВІВ

Детектив – жанр художньої літератури, сюжет якого закручується навколо злочина, і частіше за все, таким злочином стає убивство. Сучасні твори детективного жанру розкривають різні етапи розслідування, приділяючи велику увагу не лише інтелектуальній роботі слідчого, його вмінню створювати гіпотези та шукати їхнього підтвердження у матеріальних доказах чи психологічних розвідках, але і діяльності інших професіоналів, які роблять свій внесок у пошук злочинця: криміналістів, профайлерів, паталогоанатомів тощо. Такі твори, за класифікацією Дж.Л. Бріна [1], відносяться до жанру «кримінальний детектив». Матеріалом нашої розвідки став кримінальний детектив Тесс Геррітсен *The Sinner* («Грішна»). Це перший роман із серії, що налічує на сьогоднішній день більше десятка книжок [3]. Серія присвячена розслідуванню злочинів, які ведуть жінки: детектив Джейн Ріццолі та паталогоанатом Морі Айлс. Оскільки Террі Гаррітсен лікар за освітою та має десятилітній досвід роботи у цій сфері [3], вона зі знанням справи вживає у своїх творах медичну термінологію, дозволяючи читачам отримати краще уявлення про роботу фахівців.

Так, у першому розділі роману «Грішна» [4] читач знайомиться з паталогоанатомкою і зустрічає у невеличкому уривку 30 термінів і термінологічних сполучень. Їх можна розбити на такі групи: 1) інструменти паталогоанатома (*scalpel, pruning shears, the cutting board*); 2) суто медичні терміни, що позначають тканини й частини тіла і є важко зрозумілими для широкої аудиторії (*subcutaneous fat, the triangular shield of breastbone, the thoracic viscera, wall of the right ventricle, apical scar, myocardial infarction, the left ventricular wall, infarction, thrombus, the right coronary artery, tissue, histology, coagulation, necrosis, white cells, arrhythmia*); 3) терміни, що позначають частини тіла, але є загальнозвживаними і зрозумілими (*ribs, heart, lungs, blood, skin, torso*); 4) симптоми і хвороби, що також є зрозумілими для звичайного реципієнта (*the weight on his chest, the shortness of breath, indigestion, heart attack*). Така велика кількість і розмаїття термінів дозволяє читачеві зануритися у таємничий світ медицини, зрозуміти

рівень кваліфікації та загального інтелекту персонажа, дає підказку щодо рівня складності тексту, його стилю та центральних елементів нарративу.

Український переклад, який виконала Олена Оксеніч, у цьому місці налічує трохи меншу кількість термінів, адже деякі терміни передані описово (*спеціальні ножиці*), за допомогою генералізації (*дошка*) або заміною аналогом (*задишка*). Утім, терміни в перекладі також можна розділити на чотири групи, як і в оригіналі: 1) інструменти (*скальпель*), 2) суто медичні терміни, що позначають тканини й частини тіла і є важко зрозумілими для широкої аудиторії (*трикутний щит грудної кістки, органи грудної порожнини, стінка правого шлуночка, апікальний шрам, інфаркт міокарда, ліва стінка шлуночка, інфаркт, тромб, права коронарна артерія, тканина, гістологія, коагуляція, некроз, білі клітини, розлад травлення*); 3) терміни, що позначають частини тіла, але є загальноживаними і зрозумілими (*шкіра, підшкірний жир, ребра, серце, легені, кров, торс*); 4) симптоми і хвороби, що також є зрозумілими для звичайного реципієнта (*відчуття тягаря на грудях, задишка, серцевий напад*). Як бачимо, власне приклади розподілилися поміж групами трохи в інший спосіб, адже деякі терміни, незрозумілі пересічному американському читачеві через своє латинське походження (наприклад, *subcutaneous fat*), в українській мові є цілком зрозумілими, оскільки мають суто українське походження (*підшкірний жир*).

Щодо застосованих засобів передачі термінів, то вони розподілилися таким чином: словниковий відповідник – 27, описовий переклад – 1, генералідація – 1, функціональний аналог – 1. Найчастіше змінювалися назви інструментів (дві назви із трьох було змінено).

Перспективою дослідження може стати аналіз усіх термінів, ужитих в оригіналі та перекладі твору *The Sinner*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брин Д.Л. Предисловіє. *Англійський детектив* / под ред. Энн Перри. Харьков, Белгород : КСД, 2014. С. 12–33
2. Геррітсен Т. Грішна : роман / пер. з англ. О. Оксеніч. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 336 с.
3. Tess Gerritsen. International Bestselling Author. URL: <https://tessgerritsen.com/> (дата відвідування 25.01.2020)
4. Tess Gerritsen. Jane Rizzoli and Maura Isles 03 – The Sinner, p.1. URL: https://onlinereadfreenovel.com/tess-gerritsen/42441-jane_rizzoli_and_maura_isles_03_-_the_sinner.html (дата відвідування 25.01.2020)

Махно А. І.
студентка IV курсу кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Галій Л. Г.**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ВИРАЖЕНЕМ ЕМОЦІЙНИМ ЗАБАРВЛЕННЯМ У ТЕКСТАХ КОВІД-ТЕМАТИКИ

Використання емоційно забарвлених лексичних одиниць завжди було та залишається прерогативою художньої літератури, однак, ні для кого не є таємницею, що і в текстах іншого жанру використання експресивної лексики має своє місце. Причин та способів введення експресивних лексичних одиниць в текст може бути багато, але всі вони все одно походять з однієї глобальної причини – теми тексту. Як можна очікувати, гостріші, актуальніші для загалу теми будуть частіше підкріплюватися експресивами. У даній роботі ми розглянемо та охарактеризуємо використання цих експресивів в текстах Ковід-тематики публіцистичного стилю та в медичних текстах. Публіцистичний стиль був обраний через поширене в ньому використання лексичних одиниць з експресивним забарвленням та тенденцію вдаватися до художніх засобів та різноманітних стилістичних фігур. Медичні ж тексти були обрані через специфіку самої Ковід-тематики.

Для початку необхідно визначити, що таке емоційно забарвлена лексика та яка специфіка її використання в зазначених вище текстах. Під емоційно-експресивною лексикою і в англійській, і в українській мовах розуміють лексеми з додатковим конотативним значенням. Задача експресивної лексики – надання висловлюванню більшої виразності, відображення ставлення автора та маніпуляція почуттями читача [1, с. 264].

Способи перекладу різних стилістичних фігур відрізняються, так, для перекладу експресивів Т. А. Казакова називає такі стратегії, як додавання, заміна, структурне перетворення, використання словникового відповідника або виключення [2, с. 60]. Підсумувавши надбання вчених у цій галузі (Р. І. Розіна, І. В. Арнольд, С. О. Швачко та інші) можна звести способи перекладу до основних напрямів та тенденцій перекладу, яким має слідувати перекладач у своїй роботі: збереження емоційної одиниці шляхом пошуку словникового відповідника та

мінімальної зміни структури речення; підбір емоційно-рівносильного мовного звороту для збереження не самої лексичної одиниці, а ставлення автора; виключення емоційно забарвленої лексеми з тексту тексту [2, с. 63; 4, с. 510].

Дослідження проводилося в декілька етапів. Першим був пошук текстів та емоційно забарвлених лексичних одиниць в них методом суцільної вибірки, другим етапом був аналіз експресивів для визначення причини їх використання та характеристик, які роблять їх експресивами (у випадку, якщо експресивність була передана нейтрально забарвленими словами, наприклад, у випадку іронії). До уваги брався й контекст тексту, оскільки часто застосування експресивних лексичних одиниць пов'язане з контекстом.

Методи їх перекладу також відрізнялися, в залежності від того, яка з мов була мовою оригіналу. Так, при перекладі україномовних текстів труднощі можуть з'являтися через обмежену кількість відповідників з достатньою емоційною конотацією в англійській. У випадках, коли у мові перекладу знаходилися еквіваленти, переклад виконується без зміни структури речення.

Окремі експресивні одиниці, які відображають суб'єктивну думку автора, мають бути перекладені або зі збереженням цієї думки (навіть якщо при цьому відбувається зміна в усій структурі речення), або з абсолютним виключенням експресивів. При перекладі медичних текстів, наприклад, бажано уникати експресивних лексичних одиниць, які не є притаманними медичним текстам українською мовою. При перекладі публіцистичних текстів дуже важливо усвідомлювати, що перекладач не має сам давати оцінку ситуації, а отриманий переклад не має суперечити оригінальному настрою чи посылу.

Так, в результаті аналізу, було виявлено, що найпоширенішим є використання прикметників та прислівників як для української, так і для англійської мов. Через належність текстів до Ковід-тематики, фігури мовлення, які надавали експресивності текстам, застосовувались для відображення відповідного тематиці значення та відповідного відношення авторів: використання порівнянь з негативними явищами, персоніфікація вірусу, гіперболізація, яка мала на меті привернути більшу увагу до проблеми та підкреслити її значущість.

В текстах публіцистичного стилю значною експресивністю відрізнялися заголовки статей, в котрих використовувались прямі цитати, риторичні питання, порівняння та перебільшення. Треба зазначити, що тексти українською мовою мали вищу емоційність через схильність до жаргонізмів та слів зі зневажливою конотацією. Це можна пояснити тим, що українська мова є взагалі більш експресивною, ніж англійська, слова в середньому мають більше синонімів, відповідних до відтінків значень.

Більша експресивність англійських текстів також пояснюється тим, що англійська є «writer responsible language», тобто для сприймання тексту читачем потрібне мінімальне розуміння контексту, в той час як українська («reader responsible language») надає велику кількість поси- лань, іронічних зауважень та стилістичних фігур. Українські тексти пуб- ліцистичного стилю були ближчі до художніх текстів.

Цікава закономірність простежувалася в текстах медичного харак- теру: в текстах українською мовою, експресивність була значно ниж- чою, ніж в текстах англійською мовою. В англомовних текстах особиста думка автора та характеристика явищ/подій підкріплювалася прислів- никами (найчастіше – ступеня міри) і прикметниками. Автори в медич- них текстах використовували фразові дієслова, які характеризують відтінок значення.

В результаті проведеного дослідження нам вдалося виділити основні та найпоширеніші способи та причини використання експресивних лексичних одиниць в текстах Ковід-тематики. Було також виявлено, що в текстах Ковід-тематики використання експресивних лексичних одиниць є розповсюдженим, що пояснюється гостротою та актуальні- стю теми. Експресиви використовувалися для підкреслення важливості, небезпечності або для впливу на емоційний стан читача. Це поясню- ється як особливостями конкретної мови, так і культурним підгрун- тям. У висновку можна сказати, що тенденції до використання експре- сивних одиниць є відображенням настроїв суспільства, їх страхів та їх сподівань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка : учеб. пособие / И.В. Арнольд. – 2-е изд., перераб. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2012. – 376 с.
2. Казакова Т.А. Практические основы перевода. English – Russian / Т.А. Казакова. – СПб : «Издательство Союз», 2001. – 320 с.
3. Розина Р.И. Американский сленг XX в. в аспекте перевода / Р. И. Розина // Тетради переводчика. – 1977. – № 14. – С. 36–45, с. 44–45.
4. Швачко С.О. Substandard english via translation / С.О. Швачко, І.І. Золотарьов // Мови, культури та переклад у контексті євро- пейського співробітництва: зб. наук. праць. – К., 2001. – С. 507–511.
5. Шуравина Л.С. Медицинский дискурс как тип институционального дискурса // Вестник ЧелГУ. – М., 2013. – № 37(328). – С. 65–67.

Метко В. А.
студентка І курсу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ

Проблеми перекладу та процеси, які уподібнюються із цим поняттям, посідають ключове місце в сучасному мовознавстві. Раціоналізація мови зумовлюється збільшенням та поширенням словникового запасу. Скорочення лексичних одиниць є яскравим проявом цього процесу в межах саме професійної мови. Стрімкий розвиток науки припав на ХХ – ХХІ ст., що й зумовило виникнення потреби в компактних і економних для використання назвах нових ідей, проектів і винаходів. Це й стало рушійним моментом у розвитку абревіатур та скорочень різноманітного характеру, які почали широко використовуватися в мові авіації [3 с. 3].

Терміни є важливим аспектом будь-якої мови, спеціалізованої в певній сфері діяльності. Не є винятком і авіаційна «субмова» англійської мови. Відповідно до думки І. Асмуківич, уже протягом двох століть триває упровадження та формування термінології у сфері авіації. Цей етап також відображає весь нелегкий процес розвитку самої авіації, починаючи від запуску повітряних куль та закінчуючи польотами кораблів космічного масштабу [1, с. 112–117].

На думку Л. Ткачова, саме ХХ ст. вважається переломним в історії розвитку термінології, оскільки в цей час зародилася, зміцніла і бурхливо розвинулася сама авіація. До того ж дослідник дотримується думки, що жодна інша термінологічна система не охоплює такого обсягу термінів, що беруть свій початок з інших сфер діяльності, адже саме у сфері авіації переплітаються та взаємодіють усі інші галузі знання, що й зумовлює виникнення її різнобарвної структури на семантичному рівні.

Відповідно до визначення, поняття «скорочення» є ширшим, аніж «абревіатура» або «акронім». Скорочення – це спосіб утворення лексичної одиниці, суттю якого є відсікання частини основи, яка може як збігатися зі словом, так і утворювати словосполучення, яке об'єднує загальний зміст.

Абревіатурою (від лат. *abbrevio* – «скорочую») прийнято вважати складноскорочені слова, що утворюються з перших літер або з інших частин слів. Зазвичай ці компоненти входять до складу назви чи поняття.

Акроніми (від «акрос» (крайній, верхній) і «онома» (ім'я)) – мовні одиниці, що утворюються від початкових літер, елементів або цілих слів, що входять до вихідного словосполучення і набувають відповідної орфографії слова. Перш ніж термін «акронім» став загальноновживаним для всіх видів абrevіатур та скорочень, його використовували на позначення ініціалізмів. Навіть сьогодні не існує єдиної думки стосовно пояснення значення таких термінів, як «ініціалізм», «акронім» і «абrevіатура». Науковці здебільшого вживають загальний термін «акронім» на позначення всіх типів. Отже, це питання залишилось невирішеним.

Існує велика кількість абrevіатур в авіаційній англійській мові, які треба вимовляти так, як вимовляються слова, а саме акроніми. Наприклад:

- AAC – Airworthiness Advisory Circular;
- AAIM – Aircraft Autonomous Integrity Monitor;
- ABAS – Aircraft Based Augmentation System.

Трапляється багаторазове повторення терміна, що використовується з метою більш економної та компактної організації тексту. У такому разі вдаються до текстових скорочень, які зберігають саме початкові літери терміна: англ. AAT – Administrative Appeals Tribunal; ACD – Airways clearance delivery; укр. ЗПС – злітно-посадкова смуга, ЛА – літальний апарат, УПР – управління повітряним рухом та ін.

Іноді можуть утворюватися нові слова, які мають такі ж ознаки, що й вихідні терміни. Це відбувається, коли багатоконпонентні терміни зазнають компресії: англ. propellerfan – propfan, укр. авіаційний двигун – авіадвигун, візирний пристрій – візир тощо. Серед назв серій вертольотів та літаків набула широкого застосування абrevіація саме у вигляді умовних шифрів, наприклад, система класифікації літаків Великобританії додає до назви літака його клас та порядковий номер модифікації:

- В – літак-бомбардувальник;
- С – військово-транспортний літак;
- D – безпілотний літальний апарат.

Особливістю термінологічної абrevіатури є те, що її прийнято застосовувати як варіант термінів, що складаються з багатьох компонентів. Односкладні ж терміни не підлягають скороченню, тому що вони є досить зручні для використання [5 с. 46].

Досить часто на шляху перекладача можуть з'явитися різноманітні труднощі, що виникають під час перекладу текстів авіаційного контексту, а особливо під час роботи з абrevіатурами. Це зумовлює низку проблем, які постають перед перекладачем. Процес перекладу полегшує деякою мірою той факт, що частіше за все абrevіатура є однозначною. Проте варто зазначити, що водночас скорочення мають приблизно

однакові складову структури та графічну форму. Наприклад, скорочення АК охоплює декілька понять:

1. Авіаційний компресор.
2. Авіаційний корпус.
3. Арбітражний комітет.
4. Армія Крайова.
5. Авіакомпанія.

Навіть у чітко визначеному контексті не завжди можна бути впевненим у відповідності обраного скорочення. Деякі із цих лексичних одиниць можна віднести до однієї тематики – авіації та військової справи. Єдиним аспектом, на який можна покластися в цьому питанні, є визначення контексту або так званої тематики тексту. Наприклад, ідеться в цьому скороченні про льотний комплекс чи про пасажирські перевезення тощо [2, с. 4].

Також не варто забувати й про те, що скорочення мають властивість «старіти», як, наприклад, реалії або ті ж терміни. Проте якщо на останні чекає подальше вживання як «рідковживані слова», що залишаються повнозначними елементами колориту, то аббревіатури виходять з ужитку остаточно. Наприклад, замість деяких скорочень нерідко можна побачити просто кодову позначку, яка виражається цифрами [4 с. 199].

Ще однією проблемою є те, що деякі терміни скорочуються різним шляхом:

- RA (T) – restricted area (temporary),
- A/A – airtoair,
- ACJ-XXX – Advisory Circular Joint,
- ADS-B – Automatic Dependent Surveillance – Contract [2 с. 4].

Звичай аббревіатура несе в собі саме те значення, яке має вихідна лексична одиниця. Проте можуть траплятися і ті, які сходяться з повною формою слів, що мають інші значення. У такому разі мова стосується лише омонімії – збігу форми аббревіатури з повною формою зовсім іншого за значенням слова:

- PET – point of equal time;
- pet – domesticated animal [4 с. 204].

Під час перекладу аббревіатур авіаційної тематики перш за все перед перекладачем постає проблема правильності вибору. Можна просто вдатися до вибору певного терміну, що стосується необхідної тематичної орієнтації, проте складність вибору полягає в тому, що саме газуль тематичної спрямованості має окремі підсистеми [2].

Тож визначимо ті способи та стратегії перекладу аббревіатур, які є частовживаними саме в галузі авіаційних текстів.

1. Переклад відповідним скороченням.

Тобто наявність еквівалента українською мовою. Наприклад: Facility performance ICAO category – категорія ІКАО із забезпечення польоту; ICAO category standard – категорія ІКАО.

2. Переклад відповідною повною формою слова або словосполучення.

До цього способу вдаємося, коли у вихідній мові відсутнє відповідне скорочення. Водночас необхідно визначити оригінальну форму скорочення відповідно до словника або за текстом мови оригіналу. Наприклад: ААТ (Administrative Appeals Tribunal) – ААТ (адміністративний апеляційний трибунал), АФМ (Aircraft Flight Manual) – керівництво з льотної експлуатації ЛА.

3. Транскодування (транскрибування чи транслітерування) скорочення. Наприклад: АFІL (air filed flight plan) – АФІЛ (переданий із борту план польоту).

4. Транскодування повної (вихідної) форми відповідного скорочення.

Цей спосіб використовується тоді, коли скорочення відіграє роль назви організації, агентства, фірм, тобто за умови відсутності відповідника у вихідній мові. Наприклад: Z – Z-Marker – Z-маркер. Також інколи вдаються до перенесення оригінального скорочення до тексту перекладу, нерідко супроводжуючи його загальним пояснювальним словом: ADS-B – ретрансляція ADS із високою пропускною здатністю.

5. Описовий переклад.

Описовим методом користуються тоді, коли в мові перекладу взагалі не існує еквівалента, наприклад: АП – район льотної інформації верхнього повітряного простору.

6. Створення нового українського скорочення.

Суть цього способу полягає у створенні нового скорочення в українській мові відповідно до оригіналу. Наприклад: VFR (visual flight rules) – ПВП (правила візуального польоту.)

7. Метод прямого запозичення.

За допомогою цього методу є можливість перекладати українською мовою назви марок літального апарату, авіаційного двигуна тощо [5, с. 67].

В авіаційній науково-технічній літературі вагоме місце посідають скорочення різного характеру, адже за їхньої допомоги зменшується обсяг письмового тексту, що дозволяє економити час.

Щоби мати змогу вдало та правильно розшифровувати скорочення, необхідно оволодіти такими видами діяльності, як використання допоміжних матеріалів та словників, аналіз контексту, аналіз походження скорочень, їхньої структури та використання еквівалентів. Також варто

звернути увагу на те, що, відповідно до структури скорочення, скісна риска може виконувати цілу низку функцій:

– відокремлення слова або частини слова (W/T – Wireless Telegraphy – радіотелеграф);

– заміна сполучників або прийменників (A/A – air to air – повітря – повітря);

– додаткова інформація (КМН (km/h) – kilometers per hour – кілометрів на годину).

Отже, можна зробити висновок, що те, наскільки якісною буде перекладацька діяльність у текстах саме авіаційної галузі, залежить більшою мірою від правильності вибору стратегії та методу перекладу, умінь перекладача точно орієнтуватися в тексті, а саме в його контексті, його професійних здібностей. Частіше за все перекладачі текстів авіаційного спрямування вдаються до використання таких методів, як транскодування й описовий методи. А найбільш поширеними труднощами, які постають перед перекладачем, є труднощі правильного та вдалого розшифрування слова, підбору відповідного еквівалента.

Необхідно також зауважити, що для розвитку перекладу в такій галузі вважається доцільною співпраця лінгвістів та представників професій, які охоплюють різні сфери діяльності. Адже в кожній сфері професійної діяльності є своя вузькоспеціалізована фахова термінологія, яка має властивість переплітатися, переходячи з одного напрямку в інший.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмукович І. Формування та розвиток англійської авіаційної термінології. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2011. № 6. С. 112–117.
2. Глушаниця Н. Способи технічного перекладу наукових текстів авіаційної тематики (на прикладі англо-української версії нормативно-технічної документації ІКАО). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2015. № 14. С. 4. 175.
3. Ковтун О. Особливості перекладу абревіатур та скорочень в галузі авіації. Київ, 2010. С. 3.
4. Царьова Л. Лінгвістичні особливості абревіатур і скорочень в англійських радіомовних повідомленнях АТІS. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2015. Вип. 12. С. 199–204.
5. Ткачева Л. Происхождение и образование авиационных терминов в английском языке : дис. канд. филол. наук. Омск, 1972. 211.

Павлик О. Б.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Обрана для дослідження тема є актуальною як в процесі здійснення професійної діяльності перекладачами, так і під час підготовки майбутніх юристів на заняттях з іноземної мови. Юридична термінологія є однією із найбільш значущих і, водночас, найбільш важких для перекладу терміносистем. Незважаючи на бурхливий розвиток перекладного термінознавства, юридична термінологія вимагає постійного дослідження, адже у ній постійно з'являються нові терміни і поняття, які потребують чіткого і зрозумілого пояснення. Окрім того, правові системи різних країн мають свої особливості, а інколи й суттєво відрізняються одна від одної, що спричиняє певні труднощі при перекладі чи розумінні певних понять.

Термінологію юридичної науки досліджували багато науковців, таких як Т.Кияк, В.Виноградов, Д.Ушаков, В.Лейчик, М.Газманов, В.Назаров та багато інших.

Термін – це емоційно-нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів. Переклад термінів вимагає знань із тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів як іноземною, так і рідною мовою. Основні ознаки термінів це: точність, системність, однозначність.

Юридичний термін – це слово або словосполучення, яке має юридичне значення, що виражає правове поняття, яке використовується в процесі пізнання та усвідомлення об'єктивної дійсності з погляду права [3, с. 53].

За будовою терміни поділяються на прості, які складаються з одного слова: *das Gesetz* – закон; складні, які складаються з двох чи більше слів (що є особливо характерним для німецької мови): *das Arbeitsschutzgesetz* – закон про охорону праці; та терміни-словосполучення, які складаються з декількох слів: *das öffentliche Recht* – суспільне право.

У процесі перекладу термінів визначають 2 основні етапи:

- 1) з'ясування значення терміну в контексті;
- 2) переклад значення рідною мовою [2, с. 35].

Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента.

Еквівалент – це постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, є опорними при перекладі. Від них залежить розкриття значення інших слів.

При перекладі юридичної термінології часто не вдається знайти лексичний еквівалент, тоді застосовують різні перекладацькі трансформації: лексичні, лексико-семантичні та лексико-граматичні. Головне завдання перекладача полягає у тому, щоб обрати найбільш вдалий перекладацький прийом та якомога точно передати значення.

Розглянемо деякі перекладацькі прийоми, які застосовуються при перекладі юридичних термінів:

1. Прийом опису – це передача слова за допомогою поширеного пояснення значення іноземного слова. Цей прийом застосовується при відсутності лексичного відповідника.

2. Прийом калькування – переклад слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин. Такий прийом відтворює термін дослівно.

3. Прийом транслітерації – це передача літерами рідної мови звучання іноземного слова. Цей прийом часто використовують при передачі власних назв.

Основну проблему при перекладі юридичних текстів з німецької мови складає велика кількість багатоконпонентних термінів. Переклад таких слів складається із двох етапів: аналітичного і синтетичного. Аналітичний етап є основним, він полягає у визначенні компонентів терміну. Під час синтетичного етапу отримуємо остаточний варіант перекладу багатоконпонентного терміну [3, с. 89].

Переклад багатоконпонентного терміну з німецької мови починають із перекладу останнього компоненту. Адже він є головним, а попередні компоненти ніби описують його. Потім поступово здійснюють переклад кожної смислової групи, зазвичай справа наліво.

Певні проблеми можуть виникати із багатозначними словами. Адже існують терміни, які мають різні значення не лише у різних галузях, а й іноді можуть мати різні значення в одній галузі.

Отже, юридичний переклад не дарма вважають одним із найскладніших видів перекладу. Ця складність полягає у юридичній термінології та особливостях її перекладу. Головну проблему перекладу юридичної термінології складають багатоконпонентні терміни, терміни-словосполучення, а також багатозначність слів. Тому, здійснюючи юридичний переклад, необхідно приділяти увагу значенню того чи іншого терміну, звернути увагу на міжкультурні відмінності. При цьому дуже важливу роль відіграє точність. Адже одне неправильно перекладене слово може змінити суть документу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов В.Ю. Юридический перевод. Практический курс. Английский язык / В.В. Климов – М. : Комкнига, 2005. – 160 с.
2. Газманов М.Т. Техника и специфика юридического перевода / М.Т. Газманов – М.: Русский язык, 2001. – 236 с.
3. Назаров В.Ф. Курс юридичного перекладу / В.Ф. Назаров – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 1992. – 120 с.
4. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А.Я. Коваленко – Київ. : «Фірма ІНКООС», 2002. – 320 с.

Пашина К. С.

студентка кафедри англійської філології та перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Шванова О. В.

старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ «ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»

Міжмовна комунікація, що здійснюється за посередництвом перекладу, найбільшою мірою відтворює процес безпосереднього мовного спілкування, при якому комуніканти користуються тією ж самою мовою. У результаті поглибленого пізнання світу створюються більш загальні наукові одиниці – терміни, що і є предметом численних робіт загального та спеціального характеру у перекладознавстві.

Дослідженням даної проблеми докладно займалися такі видатні дослідники-лінгвісти як Д. С. Лотте, О. О. Реформатський, Б. М. Головін, С. В. Гриньов, Р. Ю. Кобрін, В. М. Лейчик, Т. Л. Канделакі, В. П. Даниленко, О. В. Суперанська, І. М. Кочан, Т. І. Панько та ін. [4].

Загальновідомо, що термінологічна одиниця може функціонувати лише як елемент терміносистеми, якщо певна сукупність термінів відтворює систему понять теорії у певній сфері людської діяльності.

Класифікація юридичної термінологічної лексики необхідна для впорядкування законодавчої інформації. Проте слід зауважити, що в наш час досить важко знайти чіткі критерії систематизації правничих термінологічних одиниць, врахувавши їх практичну значущість.

Характерною ознакою юридичних текстів є наявність спеціальної термінології. Швидше за все, такі термінологічні одиниці науковці запозичили від загальнолітературної мови, оскільки між ними простежується тісний взаємозв'язок. Перекладач повинен не просто підібрати правильний еквівалент засобами іншої мови, а ще й мати широку ерудицію у тій сфері, в якій він працює. [5]

У процесі дослідження встановлено, що правильний переклад всіх термінів та їх словосполучень, а також легке розуміння змісту перекладної мови, дає підстави вважати даний переклад повністю адекватним, оскільки замовник немає жодних питань чи зауважень до перекладача. Також було досліджено, що такі перекладацькі трансформації, як калькування та транскодування, найчастіше зустрічаються при передачі змісту юридичних термінів. Розглянемо кілька уривків із нормативно-правових актів для того, щоб детально проаналізувати випадки застосування перекладацьких трансформацій:

«Article 7. All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination» [7].

«Стаття 7. Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації» [2].

У вищенаведеному уривку продемонстровано випадки застосування практичного транскодування, оскільки переклад таких слів, як «discrimination», «declaration» здійснюється за допомогою адаптивного транскодування, враховуючи норми мови перекладу.

Наведемо ще один приклад застосування перекладацької трансформації калькування з уривку Європейської конвенції прав людини:

«The Governments signatory hereto, being members of the Council of Europe, Considering the Universal Declaration of Human Rights proclaimed by the General Assembly of the United Nations on 10th December 1948; Considering that this Declaration aims at securing the universal and effective recognition and observance of the Rights therein declared...» [6].

«Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, беручи до уваги те, що ця Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав...» [1].

У наведеному уривку ми бачимо, що український відповідник для головного органу ООН, Генеральної Асамблеї, створено методом калькування словосполучення «Assembly of the United Nations» з англійської мови.

Отже, проаналізувавши способи перекладу юридичної термінології, ми дійшли до висновку, що надзвичайно важко відшукати правильний відповідник термінологічної одиниці вихідної мови. Основна проблема, яка виникає при перекладі, полягає у багатозначності юридичних термінів. Тому багато вчених присвятили не один рік свого життя для дослідження даного питання, аби більш детально проаналізувати способи перекладу. Доведено, що точне значення терміну в даному випадку можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов'язані між собою у терміні-словосполученні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська конвенція з прав людини [Електронний ресурс]. – 1953. – Режим доступу до ресурсу: http://notorture.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Konvencia_z_prav_ludyny.pdf
2. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/151778/%D0%9F%D0%B0%D1%82%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA%20%D0%90.pdf?sequence=1&isAllowed=yhttps://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82%3A1&catid=47%3Aun&Itemid=74%E2%8C%A9=ru.
3. Іваницька Н. Л. Терміносистема українського синтаксису у Вишівській лінгводидактиці / Н. Л. Іваницька, Т. А. Круш – Вінниця.
4. Ключко М. І. Види юридичних термінів / М. І. Ключко // Університетські наукові записки. – 2010. – № 2. – С. 18–22.
5. Лощенова І. Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу / І. Ф. Лощенова, В. В. Нікішина.
6. European convention on human rights [Електронний ресурс]. – 1953. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c>
7. Universal Declaration of Human Rights [Електронний ресурс]. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/O4800000001/compare/eng>.

Петраускас В. В.

студентка кафедри англійської філології та перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ПЕРЕКЛАД ФЕМІНІТИВІВ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРІ «МІСТО ДІВЧАТ» Е. ГІЛБЕРТ

Розвиток української мови є безперервним процесом, на який впливають різноманітні культурні, історичні та соціальні чинники. Так 22 травня 2019 року урядом України була ухвалена нова редакція українського правопису, в якій визначається механізм утворення іменників жіночого роду – фемінітивів. Оскільки раніше ця тема не була поширена ані серед вітчизняних, ані серед зарубіжних науковців, сьогодні вона набуває особливої популярності. Метою нашого аналізу є визначення способів утворення фемінітивів, їх роль в українській мові та способів їх перекладу на основі перекладу художнього твору.

За визначенням Брус М.П., категорія жіночості (фемінітивності) – це узагальнене абстрактне поняття на позначення сукупності слів, об'єднаних загальним значенням «особа жіночої статі» [2, с. 39]. Фемінітиви становлять дещо меншу кількість слів, ніж лексичні одиниці на позначення чоловіків, але семантично тісно пов'язані з маскулізмами. Фемінні й маскулінні номінації виражають переважно одне й те ж значення (*європеєць* – *європейка*, *куратор* – *кураторка* тощо), але вказують за допомогою певних словотворчих засобів на різних осіб за статтю – чоловіків та жінок [1, с. 16].

Основним способом утворення фемінітивів в українській мові є суфіксація, тобто додавання до основи маскулізмів (іменника чоловічого роду) відповідного суфікса зі значенням фемінності. Найбільш продуктивним є суфікс *-ка*, його додають до основи іменника чоловічого роду, яка закінчується на приголосний: *президент* – *президентка*, *філософ* – *філософка*, *лідер* – *лідерка*. Другим за словотворчою продуктивністю є суфікс *-иця*, його додають до основи іменника чоловічого роду на *-ець*, *-ик* для утворення іменника жіночого роду: *виконавець* – *виконавиця*, *відмінник* – *відмінниця*. Іншими суфіксами зі значенням фемінності є *-иня*, *-івна* (*філолог* – *філологиня*, *мельник* – *мельниківна*), та *-ес(а)*, *-ит(а)*, *-ід(а)* для слів іншомовного походження (*принц* – *принцеса*, *сеньйор* – *сеньйорита*, *сильф* – *сильфіда*).

Префіксація та основоскладання (словоскладання) є малопродуктивними способами утворення фемінітивів в українській мові. В українській мові серед складних фемінітивів поширені назви за зовнішніми

ознаками та схожістю, які зазвичай є сполученням іменника з прикметником (*білоручка*), а також назви за характерною поведінкою, що є сполученням дієслова та іменника (*вертихвістка*), або займенника і дієслова (*самохвальниця*) [4, с. 17].

Переклад фемінітивів є відкритим питанням в мовознавстві та перекладацькій практиці, однак в той же час, цьому явищу не приділяється достатньо уваги. Гендер є важливим аспектом при перекладі, адже він допомагає розкрити думку твору через особистість як самого автора, так і перекладача, а також додати характерних ознак до системи персонажів. Раніше перекладачі намагалися зберігати гендерну нейтральність тексту, а саме перекладати абсолютну більшість іменників назвами чоловічого роду. Ця тенденція досі зберігається при перекладі офіційно-ділових текстів, де не поспішають переймати нові правила утворення та використання фемінітивів. Досягнення гендерної нейтральності при перекладі можливе при використанні збірних іменників середнього роду та форм множини [5, с. 69].

Водночас, переклад фемінітивів в художніх творах стає дедалі поширенішим явищем. Звісно серед фемінітивів є одиниці, яка мають перекладні еквіваленти в мові перекладу. До них належать такі фемінітиви, що позначають професії, соціальні та сімейні статуси, назви самок тварин, наприклад: *seamstress* – *швачка*, *bridesmaid* – *дружка*. Однак для перекладу гендерно-маркованої лексики в художніх творах найчастіше використовуються такі перекладацькі трансформації: транспозиція, описовий переклад, контекстуальна заміна, генералізація та конкретизація.

Транспозиція, або заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, часто зустрічається в перекладі гендерно-маркованих одиниць. Причиною цього є лексичні та граматичні особливості мови оригіналу та мови перекладу. Така трансформація застосовується до слів майже кожної частини мови, але у визначеному нами для аналізу творі найчастіше при перекладі фемінітивів відбувається зміна прикметника вихідної мови іменником цільової мови. Як приклад можна використати фрагмент з твору Елізабет Гілберт «Місто дівчат» у перекладі Ганни Левів: *I was still **new** at this game* [6, с. 120]. – *У тій грі я була **новенька*** [3, с. 120].

Перекладачі іноді звертаються до лексичної трансформації контекстуальної заміни. Це спричинено тим, що деякі слова мови оригіналу не мають словникових відповідників в українській мові, і тому перекладачеві доводиться підбирати адекватний відповідник враховуючи контекст вживання та мовленнєві норми і правила мови перекладу. Наприклад: *referred to as «that swoony perpetual adolescent.»* [6, с. 18] – *...яку вона називала «вічною дівкою».* [3, с. 18]

Конкретизація це заміна слова широкої семантики в оригіналі, словом вузької семантики при перекладі: *And there were girls at Vassar...* [6, с. 12] – *А ще серед студенток...* [3, с. 12].

Описовий переклад використовується для адекватної передачі значення слова. Він не повинен бути надто докладним і точно відбивати основний зміст позначеного іменником поняття. Наприклад: *She was my fixer* [6, с. 385]. – ... *людиною, яка залагоджувала всі мої питання* [3, с. 385].

В сучасній мовній картині світу використання фемінітивів стає розповсюдженим явищем. Проте їх роль в усному та письмовому мовленні все ще залишається невизначеною та досить суперечливою. Причиною цього є те, що досить довгий час фемінітиви та категорія гендерної маркованості мовних одиниць майже не вивчалась. Перекладу фемінітивів та гендерно-маркованої лексики досі приділяється недостатньо уваги. Оскільки абсолютна більшість загальних назв виражена іменниками чоловічого роду, необхідність перекладу фемінітивів часто залежить від контексту. Однак неможливо заперечити, що це велика категорія мови, яку не слід ігнорувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусенко П. І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду). К., 1993.
2. Брус М. П. Становлення лінгвальної категорії жіночності. Марія Брус // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. – Вип. XI-XII. – С. 39–48.
3. Гілберт Елізабет Місто дівчат / переклад Ганни Левів. Львів : Видавництво старого Лева, 2019. 536 с.
4. Семенюк С. Формування словотвірної системи іменників із модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові : Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02 01. – Запоріжжя, 2000. – 20 с.
5. Слінчук В. В Соціальна типізація гендерних стереотипів у мові ЗМІ Київ : Наукові записки Інституту журналістики. 2004. С. 67–73.
6. Elizabeth Gilbert City of Girls. London : Bloomsbury Publishers, 2019. 536 p.

Пилипенко О. П.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології і перекладу
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ В АКАДЕМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Семантична деривація – складний багатогранний процес породження нових значень слів, який призводить до перебудови їх семантичної структури та впливає в цілому на всю лексико-семантичну систему мови. При цьому відзначається обов'язкова наявність між цими значеннями продуктивних відносин, які полягають в тому, що не тільки окремі слова, а й словосполучення набувають нового змісту. Семантична деривація має тісний взаємозв'язок з когнітивними процесами сприйняття. Потрібно наголосити, що спрезентований словом результат пізнання не є чимось статичним та знаходиться у процесі постійного переосмислення людством.

У зв'язку з інтеграційними освітніми процесами у світі, появою нових наукових напрямів і необхідністю номінації нових термінів, для академічних терміносистем німецької та української мов характерні з'єднання декількох видів семантичної деривації (наприклад, метафори та метонімії або метонімії та звуження значення), а також формування терміноодиниць, що мають загальне значення для міждисциплінарних термінологій: кредит (в освітній та економічній сфері) тощо.

Об'єкт дослідження – термінологічна лексика німецької мови, яка вимагає всебічного лінгвістичного аналізу.

Предмет дослідження – академічна німецька терміносистема, її структурні, семантичні, когнітивні, дискурсивні та перекладацькі параметри.

Метою дослідження є вивчення семантичної деривації академічної професійної лексики німецької мови. Це особливо важливо з огляду практичного перекладу даної фахової лексики у німецько-українському мовному просторі.

Н. Б. Мечковська зазначає, що «при всьому типологічному різноманітті мов і неповторності їх доль, існує всього чотири джерела нових позначень, тобто чотири шляхи або способи поповнення термінологічного словника: 1) морфемна деривація; 2) семантична деривація; 3) утворення словосполучень; 4) запозичення [3, с. 102].

На даний час існує лише кілька досліджень терміносистеми галузі німецької вищої освіти: В. І. Тузлукова розглядала стан міжнародної педагогічної термінології [6], Б. Дреслер досліджувала когнітивно-дериваційний та соціокультурний аспекти академічних терміносистем російської та німецької мов [2], З. К. Самієв зробив порівняльне дослідження таджицької та німецької терміносистем освіти [5]. Морфемну деривацію академічних термінів німецької мови розглянула О. П. Пилипенко [4].

До семантичних способів термінотворення відносять метафоризацію, звуження значення слова, термінологізацію загальноживаного значення слова, метонімію і конверсію. Особливий інтерес фахівців викликає процес метафоризації у термінознавстві. За визначенням Л. Ю. Буянової, метафора «виступає в ролі оператора, яка отримує ім'я нового терміна зі звичайного лексику» [1, с. 154].

Нові завдання у системі української вищої освіти, спрямовані на інтеграцію в єдиний освітній простір, зумовили метафоризацію багатьох академічних термінів. Термін «Akkreditierung», який мав дипломатичне походження, у фаховій академічній мові означає «оцінювання якості освітньої програми та освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою» (похідні слова – Akkreditierungskommission, Akkreditierungsverfahren). Даний термін німецької академічної терміносистеми є запозиченням з англійської мови. Так само зазнав явища семантичної деривації термін «Agentur», що перекладається як «агенція». Похідне від нього слово «Akkreditierungsagentur» інтерпретується як «організація, яка проводить акредитацію освітніх програм ЗВО і порівнює стандарти отримання вищої освіти у різних країнах». Академічний термін «Protokoll», отримав новий відтінок у трактуванні свого значення як «письмова робота, виконана в ході певного заняття (Verlaufsprotokoll) або за його підсумками (Ergebnisprotokoll)». Термін «Mobilität» (лат. *Mobilitas* – мобільність), який означає «рухливість, переміщення, мінливість, швидкість», наразі виступає дефініцією «академічної мобільності або переміщення студентів і викладачів ЗВО на певний проміжок часу в інший освітній або науковий заклад в межах або за межами країни з метою навчання або викладання». Термін «Modul» (від лат. *Modulus* – функціональна одиниця) започаткований в області техніки, розуміється в дидактиці як «осередок, вузол знань, виражений провідними ідеями та змісту навчальної діяльності». Модуль є сукупністю дидактичних одиниць, які повинні бути засвоєні учнями, основним засобом модульного навчання. Наступний термін, який зазнав змін діахронічного характеру, є термін «profil» (від фр. *profil* – начерк) – зображення людського обличчя чи якогось предмета збоку. Якщо

термін «Leistungsprofil» означає «набір характеристик, що відображають індивідуальне, своєрідність, специфіку тієї чи іншої організації, освітньої програми, напрямки професійної підготовки», то термін «Anforderungsprofil» має переклад «кваліфікаційні вимоги до викладача».

Термін «System» (від грец. Σύστημα – «ціле, складене з частин; з'єднання»), що означає «безліч елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, яке утворює певну цілісність, єдностей» є складовою частиною терміну Creditpoint-system або Leistungspunktesystem, що перекладається як «система кредитних годин». Термін «Bachelor / Master-System» є дефініцією «навчальних програм бакалавра і магістра».

Звуження значення термінів зумовлено прагненням носіїв термінології конкретизувати дефініції термінів, актуальні для конкретної галузі науки. Такий вид семантичної деривації є характерним, головним чином, для німецької терміносистеми: наприклад: термін «Schein» (світло, сяйво зовнішній вигляд; зовнішність, видимість, свідоцтво, посвідчення, купюра, банкнота) перекладається як «документ про успішність з дисципліни (складений іспит/ курсова робота/ реферат); термін «Schwerpunkt» (центр ваги, суть, головне) – спеціалізація, ухил (в рамках спеціальності або предмета, що вивчається); термін «Fachrichtung» – спеціальність, напрям (наприклад, «будівельна інженерія»); термін «Fachbereich» – факультет; термін «Warteliste» – лист очікування (список абітурієнтів, що не пройшов перший етап відбору, але які можуть отримати місце у ЗВО, якщо хтось відмовиться від свого); термін «Übung» – практичне заняття на основі пройденого на лекції матеріалу; термін «Sprechstunde» – час (як правило, кілька годин в певний день тижня), коли студент може прийти на консультацію або звернутися з питанням до професора або наукового співробітника; «Praktikum» – практика у ЗВО; термін «Hilfskraft, wissenschaftliche (Hiwi)» – науковий асистент або студент, який допомагає професору в роботі (наприклад, пошук літератури).

Явище семантичної деривації в академічній терміносистемі німецької мови пов'язано з появою у термінів нових оціночних конотацій, старіння поняття, або появою нового, більш точного терміну для позначення застарілого поняття. Наразі семантична деривація є одним з найбільш поширених способів утворення термінів у академічній сфері. Це явище пояснюється активним розвитком життя суспільства і увагою засобів масової інформації до академічної сфери життя суспільства. Таким чином, академічна термінологія дзеркально відображає і миттєво реагує на певні зміни, що відбуваються в соціально-політичному житті суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буянова Л.Ю. Термин как единица логоса. Краснодар, 2002.
2. Дресслер Б. Формирование и эволюция терминологии предметной области «Высшее и послевузовское профессиональное образование»: когнитивно-деривационный и социокультурный аспекты: на материале русского и немецкого языков. (Дис. док. фил. наук). Кубанский государственный университет, Краснодар, 2011.
3. Мечковская Н. Б. Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков. Флинта: Наука, 2001.
4. Пилипенко О. П. Морфологічна деривація в терміносистемі академічних термінів німецької мови. Проблеми філологічних наук, міжкультурної комунікації та перекладознавства в Україні та ЄС: Міжнародна науково-практична конференція, м. Венеція (Італія, Венеціанський університет Ка' фоскарі), 30–31 жовтня 2020 року: тези доповіді. Venice: Izdevnieciba «Baltija publishing», 2020. С. 228–232
5. Самиев З. К. Лингвистический анализ терминологии отрасли образования. (дис. ... канд. фил. наук). Таджикский национальный университет. Душанбе, 2014.
6. Тузлукова В. И. Международная педагогическая терминология: теория, практика, перспективы. (дис. ... док. фил. наук). Ростовский Государственный педагогический Университет. Ростов-на-Дону. 2002.

Пунга В. Е.

студент I курсу факультету лінгвістики
та соціальних комунікацій
*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ПЕРЕКЛАД В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В наш час неможливо уявити життя сучасної людини без використання передових розробок з області інформаційних технологій. Будь-яке сучасне обладнання, за рідкісним винятком, або оснащене вбудованими комп'ютерами, або допускає можливість об'єднання в систему з комп'ютерним управлінням.

Велика частина всіх інновацій в даній сфері приходить з-за кордону, у зв'язку з чим у користувача виникає необхідність в перекладі інструкцій і технічної документації, а також локалізації програмного забезпечення, що надходить на ІТ-ринок нашої країни. Даний вид перекладу по праву займає гідне місце серед усього обсягу письмового перекладу.

Складність виконання якісного перекладу за тематикою ІТ, як і за іншими технічними темами, полягає в тому, що професійні лінгвісти, маючи гуманітарну освіту, як правило, недостатньо добре орієнтуються в предметній області перекладу. «Більш того, внаслідок бурхливих темпів розвитку інформаційних технологій для підтримки високого рівня професіоналізму їм необхідна постійна активна робота за фахом, близьким до сфери ІТ. Роботу перекладача ускладнює і різноманітність документів» [2].

Найбільш затребуваний переклад в сфері інформаційних технологій в наступних напрямках:

- Переклад інструкцій з експлуатації – більшість частину роботи ІТ-перекладача займає переклад інструкцій з експлуатації апаратного (hardware) і програмного (software) забезпечення. Складність полягає в тому, що вони містять не тільки ІТ-терміни, але і специфічні поняття, що належать до сфери застосування обладнання.

- Локалізація програмного забезпечення (переклад програм). При появі нових комп'ютерних програм і додатків, розроблених іноземними фахівцями, для зручності використання і сприйняття програми потрібно виконати переклад і локалізацію основних компонентів. Супровідна документація, інтерфейс, кнопки меню і функціонал панелі інструментів – все це вимагає адаптації відповідно до культури цільової аудиторії.

- Переклад і локалізація сайтів. Крім перекладу текстового вмісту сторінок, одним із головних завдань є робота зі зміни програмних модулів, графічних і функціональних елементів сайту. Тому фактично – це створення такого ж сайту, але іншою мовою.

- Переклад комп'ютерних ігор – це не тільки переклад елементів інтерфейсу та ігрового меню. Це, в першу чергу, адаптація діалогів ігрових персонажів, що вимагає докладного знання сюжету і ролі дійових осіб. Перекладачеві комп'ютерних ігор висувають ті ж вимоги, що і перекладачеві художньої літератури: переклад повинен бути адаптований під аудиторію з урахуванням особливостей мови, на яку перекладають, а мова персонажів повинна бути образною і такою, що запам'ятовується.

Переклади в сфері інформаційних технологій мають ряд особливостей:

- Використання не тільки великої кількості спеціалізованої термінології, а й сленгової лексики. Це становить певну проблему при перекладі текстів даної тематики, оскільки перекладачеві необхідно коректно підібрати еквівалент терміну або виразу, який не має аналогів.

- Швидке старіння термінології (інколи за 2-3 роки).

- Наявність в тексті абревіатур. Крім загальноприйнятих скорочень у вузькоспеціалізованому тексті можуть зустрічатися специфічні

абревіатури, які зможе зрозуміти і перекласти тільки фахівець, який добре володіє даною темою.

– Широке застосування запозиченої термінології. Дана особливість полягає в тому, щоб правильно визначити термінологію, запозичену з інших галузей, яку необхідно перекласти. Адже багато термінів універсальні і не вимагають перекладу.

Перекладач, в процесі роботи над технічним текстом, часто зустрічається з термінами, значення яких не відразу зрозуміло. Тому він повинен повністю розуміти контекст речення. Важливим також є і необхідність підбору правильного методу перекладу. «Переклад IT термінології може здійснюватися за допомогою таких методів як:

- транслітерація (printer – принтер; monitor – монітор);
- калькування (access code – код доступу; disk storage – дискова пам'ять);
- описовий переклад (software – програмне забезпечення; protocol – метод передачі даних)» [1].

Основною проблемою при виконанні перекладів в сфері інформаційних технологій є систематизування термінології і постійна підтримка оновлень в спеціалізованих словниках. Невідповідність в перекладі термінів або помилки можуть бути причиною непорозумінь між фахівцями і вплинути на кінцевий результат.

Саме через всього сказаного вище IT-перекладачам висувають підвищені вимоги. Крім перекладацького професіоналізму і професіоналізму в одній з областей IT, «перекладач повинен володіти ентузіазмом, справжнім інтересом до інновацій, постійною готовністю підвищувати свою кваліфікацію і обмінюватись досвідом з колегами – тільки в цьому випадку гарантується бездоганна якість перекладу» [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Особенности перевода компьютерной терминологии. URL: http://www.dut.edu.ua/ru/news-1-525-7959-osobennosti-perevoda-kompyuternoy-terminologii_kafedra-inostrannyh-yazykov
2. Перевод в сфере IT. URL: <http://www.polyglot.lv/ru/otrasli-pjerjevodov/it-pjerjevod>

Самоброд А. О.

студентка кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Галій Л. Г.**

кандидат філологічних наук

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

МІЖГАЛУЗЕВА ОМОНІМІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

На сьогоднішній день, дуже велика увага приділяється саме якості та чіткості перекладу, а особливо поширеною ця проблема є серед викладачів і студентів. Оскільки спілкування між представниками певних культур є нормою життя, як результат виникає питання щодо проблем перекладу і це стосується не тільки перекладачів, але й інших людей, які вивчають мову для себе. Це питання, можна сказати, є одним із головних, що зустрічаються у перекладознавстві. Впродовж багатьох років науковці намагаються вирішити цю проблему, але навіть у наші дні не існує загальноприйнятого визначення поняття омонімії.

Омонімія привертає інтерес перекладачів і дотепер, в першу чергу тому, що неправильно перекладене слово може призвести до того, що значення перекладу може повністю змінитися. Омонімам приділяли увагу багато вчених-мовознавців, а саме О. С. Ахманова, В. В. Виноградов, О. І. Смирницький, І. С. Тишлер та багато інших. Із зарубіжних авторів слід особливо відзначити внесок у розробку проблеми Ш. Балі та Л. Блумфілда.

Вивчення мови як системи знаків передбачає особливу увагу до явища омонімії. Проблема омонімії є частиною більш загальної проблеми співвідношення форми і змісту в мові, що робить її глибоке теоретичне вивчення необхідним.

Існують два типи термінів-омонімів – *міжгалузеві* та *внутрішньогалузеві*. *Міжгалузева омонімія* – це терміни однієї області значення, які піддалися переосмисленню і ввійшли в терміносистему іншої науки [6, с. 54].

Вчені вважають, що в більшості випадків співіснування міжгалузевих омонімів стало можливим через їх утворення від латинського кореня. Наприклад, термін *finish* (від лат. «finis») має такі значення: «обробка» (техніка); «апретура», «чистота поверхні» (текстильна справа); «остання фаза відгодовування» (сільське господарство) [4, с. 8].

Внутрішньогалузевій омонімії характерна одна й та ж сама форма слова, що має різні значення в межах тієї ж самої галузі науки або техніки [6, с. 55]. Наприклад, термін *deviant*, що має ширше значення

«аномальний, що характеризується відхиленням від норми» та вужче психоневрологічне значення «психічно хворий» [6, с. 55].

У сфері термінології найбільш поширена міжгалузева термінологічна омонімія, тобто той самий термін може знаходитись у різних термінологічних системах певної мови.

Міжгалузевий омонімії притаманні такі обов'язкові ознаки:

- за термінами повинні бути закріплені різні дефініції,
- ці терміни функціонують в різних термінологічних системах [6, с. 54].

Розглянемо труднощі, що можуть виникнути у перекладі іншомовного тексту. Так, наприклад, термін *barrel* перекладається як: «одиниця виміру нафти» (галузь переробки нафти); «бочка, бочонок» (загально-вживана лексика); «тулуб коня, корови» (біологія); «частина блоку двигуна, в якому розташовані циліндри», а також сам «циліндр» (автомобілебудування); «барабан механізму примусової подачі нитки на швейній машині» (текстильне виробництво); «цистерна» (залізнична справа) «сердечник котушки» (електроніка) [1].

Терміну *design* у багатьох галузях має різний переклад: «задум» (дипломатія); «схема» (математика); «конструкція» (металургія); «проект» (програмування); «малюнок» (архітектура), «креслення» (авіаційна медицина) [2].

Міжгалузева омонімія існує і у випадку термінів-аббревіатур та скорочень. Оскільки аббревіатури та скорочення містять невелику кількість літер, то існує ймовірність збігу їхніх форм у різних галузях науки та техніки. Наприклад, аббревіатура *emb* має як мінімум 5 варіантів розшифрування:

Embroidery – вишивка (текстильна справа);

Eosin methylene blue – еозин метиленовий синій (ембріологія);

Embassy – посольство (дипломатія);

Evidence-based Medicine – доказова медицина або науково обґрунтована медична практика (філософія);

Embossing – тиснення на папері, рельєфне тиснення (друкарська справа) [1].

Переклад термінології здійснюється різними прийомами, а саме за допомогою лексичних, лексико-семантичних та лексико-граматичних трансформацій. Перекладач має здійснити вірний вибір того чи іншого прийому у процесі перекладу, аби вдало передати значення будь-якого терміну. Зазвичай, коли перекладач не знає перекладу якогось терміну то, як правило, він зазирає у словник, аби підібрати найбільш вдалий переклад слова.

Проілюструвати дане положення можна наступним прикладом. Термін *conversion* має досить різне значення у різних галузях: «конверсія» (лінгвістика), перекладено способом транскодування;

«перерахунок» (фінансова справа), переклад був здійснений за допомогою словникового відповідника; «перехід газового обладнання з одного виду палива на інший» (нафтохімічна галузь), в даній галузі був використаний описовий спосіб перекладу [1].

Тож, можна прослідкувати, що один і той самий термін має різні способи перекладу, зокрема, у нашому випадку термін *conversion* перекладається трьома способами: словниковим відповідником, транскодуванням та описовим перекладом.

Термін *emission* має два способи перекладу у різних галузях науки: «випуск паперових грошей» (економіка); «викид речовин» (техніка); «вентиляційний викид або викид забруднюючої речовини у атмосферу» (будівництво); «емісія» (фізика) [1]. У всіх вищезазначених галузях *emission* перекладається за допомогою словникового відповідника, і тільки у фізиці застосовується спосіб транскодування.

Отже, омонімія вносить певні труднощі в переклад іншомовного тексту. Мовна форма може мати абсолютно різні значення і аналіз таких форм ускладнює сприйняття іншомовного тексту.

Для того аби здійснити переклад міжгалузевих омонімів вдало, треба бути обізнаним в тій галузі науки, якої стосується переклад, розуміти зміст терміну іноземною мовою і знати термінологію рідної мови.

Перекладачеві слід володіти усіма цими знаннями і при перекладі науково-технічних текстів, що мають омонімічні терміни, орієнтуватися на тематику тексту для того, аби уникнути неправильного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-російський словник «Мультитран» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.multitran.com>
2. Англо-російський словник «Cambridge Dictionary» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org/ru/>
3. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии / О.С. Ахманова. – М., 1957. – 157 с.
4. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: навч. посіб. / Л.П. Білозерська, Н.В. Возненко, С.В. Радецька. Вінниця: Нова кн., 2010. 232 с.
5. Виноградов В.В. Про омонімії та суміжних явищах // Питання мовознавства.– 1960. – № 5. – С. 3–17.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Навчальне видання, Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 302 с.
7. Смирницький, А.И. Лексикология английского языка / А.И. Смирницький. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та им. М.В. Ломоносова, 1998. – 260 с.

Сімончук Ю. С.
студентка I курсу факультету лінгвістики
та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ПЕРЕКЛАД ЗАГОЛОВКІВ АНГЛІЙСЬКИХ МЕДІЙНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Засоби масової інформації займають значну частину соціального і культурного життя сучасної людини. Однією з найдавніших форм засобів масової інформації є преса.

Медіатекст створюється не тільки за допомогою медіамови (вербальної і невербальної), в його створенні беруть участь творчість автора, його мовні уподобання і чисто індивідуальні пристрасті, а також можливості каналу поширення. Вивчення медіатексту відбувається на функціональному і прагматичному рівнях. «У першому випадку медіатекст розглядається як продукт мовної діяльності і стилю. У другому випадку вивчаються комунікативний намір, комунікативна установка і адресність медіатексту, а також його вплив на реципієнта»[5, с. 26].

Ефективність медіатексту багато в чому визначається його заголовком, з тієї причини, що саме на нього читач звертає увагу в першу чергу.

За особливостями синтаксичної будови заголовки можна розподілити так:

- 1) заголовки-слова;
- 2) заголовки-словосполучення;
- 3) заголовки-речення.

«Науковець Л. Грицюк застосовує образно-семантичний підхід до класифікації заголовків, виділяючи заголовки-індикатори, заголовки-образи, заголовки-символи» [5, с. 51–52].

Головна мета перекладу – досягнення адекватності. Адекватний (повноцінний) переклад А. В. Федоров визначає як «вичерпну передачу смислового змісту оригіналу і повноцінну функціонально-стилістичну відповідність йому» [6, с. 416].

Специфіка перекладу заголовків пояснюється їх природою як відносно самостійних міні-текстів. При перекладі заголовків перекладач виступає як співавтор, реалізуючи в численних варіантах перекладу потенціал заголовка як міні-тексту. «Л. Б. Бойко виділяє чотири основні способи передачі заголовків» [2, с. 10]:

- 1) автентичне відтворення (передача заголовка в тому ж вигляді, в якому він існував в мові оригіналу);
- 2) повноеквівалентний переклад;
- 3) частковоеквівалентний переклад;
- 4) повна заміна одного заголовка на інший при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу.

Основні труднощі перекладу газетних заголовків обумовлені наступними причинами:

– граматико-синтаксичні особливості: максимальна компресія інформації, що призводить до скорочення структури газетного заголовка (атрибутивні ланцюжки, предикатний характер заголовка, вилучення смислових дієслів), особливості вживання тимчасових форм;

– лексико-стилістичні особливості: використання неологізмів, аббревіатур, акронімів, термінології; використання експресивних засобів (авторських метафор, алюзії, каламбурів, оказіональних фразеологізмів та ін.);

– необхідність враховувати при перекладі газетного заголовка його прагматичну функцію, а також тип логіко-семантичних відносин між заголовком і текстом повідомлення.

Перекладацькі трансформації використовуються для досягнення адекватного і еквівалентного перекладу. Більшість дослідників, наприклад Л. С. Бархударов [1], В. Н. Комісаров [4] та ін., визначають поняття «перекладацька трансформація» як відношення між вихідним текстом і текстом перекладу. При перекладі деякі трансформації, зумовлені певними відмінностями в структурі мов, мають вимушений характер. У той же час виділяються перекладацькі трансформації, що не обґрунтовані такими відмінностями, але необхідні для збереження комунікативно-функціональних властивостей тексту.

Переклад кожного конкретного заголовка має багато варіантів, а його успішність залежить від того, наскільки адекватно і повноцінно перекладачеві вдалося передати смисловий, стилістичний, а головне, функціональний зміст заголовка. Переклад заголовків в більшій мірі, ніж переклад текстів іншого функціонально-стилістичного навантаження, вимагає передачі функціональної точності, заради якої перекладачеві часто доводиться відмовлятися від формальних відповідностей.

Розглянемо особливості перекладу газетних заголовків на актуальну тему коронавірусу (на матеріалі Euronews і BBC).

«Коронавірус: як захистити свою психіку в умовах пандемії».

«Coronavirus: How to protect your mental health»[7].

В цьому випадку перекладу заголовка на українську мову використовується конкретизація – це заміна слова або словосполучення вихідної мови з більш широким значенням словом або словосполученням в мові

перекладу з більш вузьким значенням (в умовах пандемії). Як правило, лексиці української мови властива більша конкретність, ніж відповідним лексичним одиницям англійської мови.

В іншому – використовується дослівний переклад з синтаксичним удібненням.

«COVID-19: *Spain extends state of emergency until 11 April*» [7].

«*Іспанія продовжує карантин*»

В цьому випадку перекладу заголовка використовується прийом вилучення (COVID-19, until 11 April), оскільки це поняття є семантично надлишковим, з точки зору його змісту. І для читача українською мовою ця інформація буде зайвою.

Також використовується прийом заміни state of emergency на карантин. Це найбільш поширений і різноманітний вид перекладацьких трансформацій.

«*Coronavirus crisis sparks race for inventive solutions*» [7].

«*Боротьба з вірусом: ініціатива на місцях*»

При перекладі англійських заголовків необхідно враховувати, що для них характерне переважання дієслівних заголовків. В українській мові дієслівні заголовки зустрічаються досить рідко, для нього характерне переважання бездієслівних заголовків. Також тут продемонстрована заміна членів речення (перебудова синтаксичної структури речення) з пом'якшенням експресивності українською мовою – sparks race for inventive solutions на ініціатива на місцях для більш адекватного сприйняття в офіційному стилі.

«*Italy suffocated by coronavirus: the story of patients and doctors in the grip of Covid-19*» [7].

«*Ми зробимо це»: Італія не справляється з COVID-19, але не падає духом*»

Тут використаний антонімічний переклад, який являє собою заміну будь-якого поняття, вираженого в оригіналі, протилежним поняттям в перекладі з відповідною перебудовою всього висловлювання для збереження незмінного плану змісту.

У першому реченні англійська заперечна конструкція передається українською стверджувальною. Така заміна дає в результаті не зовсім те ж саме значення речення в цілому.

«*EU countries want us to take a stronger role' – Commission faces test of unity amid corona crisis*» [7].

«*Антивірусне співробітництво: інтерв'ю єврокомісара*»

При перекладі англійських заголовків необхідно враховувати, що для них характерно переважання дієслівних заголовків. В українській мові дієслівні заголовки зустрічаються досить рідко, для нього характерне переважання бездієслівних заголовків.

Отже, однією з умов успішної роботи перекладача має бути розуміння: для перекладу газетного заголовка перекладач повинен розуміти вихідний текст статті – як його загальний зміст, так і зміст кожного його елемента, кожного слова. Дуже часто через помилки в перекладі заголовку криється саме нерозуміння (або неповне розуміння) вихідного матеріалу.

При перекладі заголовків перекладач виступає як співавтор, реалізуючи в численних варіантах перекладу потенціал заголовка як міні-тексту. Для досягнення адекватного і еквівалентного перекладу використовуються перекладацькі трансформації.

Переклад кожного конкретного заголовка має багато варіантів, а його успішність залежить від того, наскільки адекватно і повноцінно перекладачеві вдалося передати смисловий, стилістичний, а головне, функціональний зміст заголовка. Переклад заголовків в більшій мірі, ніж переклад текстів іншого функціонально-стилістичного навантаження, вимагає передачі функціональної точності, заради якої перекладачеві часто доводиться відмовлятися від формальних відповідностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С.Бархударов. Москва, издательство 1975. 240 с.
2. Бойко Л. Б. Особенности функционирования заглавий в текстах с различными коммуникативными заданиями: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Одесса: ОГУ им. И.И. Мечникова, 1989. 14 с.
3. Грицюк Л. Ф. Образно-семантичний підхід до класифікації заголовків, Мовознавство. Київ: Наука 1992. № 2. С. 51–56.
4. Комиссаров В. Н., Рецкер Я. И., Тархов В. И. Пособие по переводу с английского языка на русский. М.: Высшая школа, 1965. 287 с.
5. Потапенко С. І. Сучасний англomовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти. Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. 391 с.
6. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). СПб., М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 5-е изд. 416 с.
7. Euronews. URL: <http://www.euronews.com>

Чемоданова М. Ф.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
м. Харків, Україна

ПЕРЕКЛАД У СВІТЛІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

Дидактичний стиль викладача іноземної мови для повинен враховувати перекладацькі особливості з боку міжкультурної перспективи, також враховуючи широкий спектр педагогічних реалій та диверсифікацію мотивацій для вивчення мови, про що свідчить огляд мотивацій для вивчення та викладання іноземної мови в світі.

Тому, в світлі певних аналітичних параметрів, що пройшли ряд особливо значущих поворотних моментів за останнє десятиліття, настав час для висвітлення перекладу як дидактичного інструменту:

А. перекладацькі течії з другої половини двадцятого століття до наших днів;

Б. глоттодидактичні течії з другої половини двадцятого століття до наших днів

В. переклад у загальноєвропейських рамках: перспектива міжкультурного посередництва.

Течії, які характеризували перший етап, розглядали переклад як точну дисципліну (звідси й назва «наука про переклад»), з техніками, які постійно посилюються на лінгвістику: вважалося, що явища перекладу можуть бути описані, схематизовані та формалізовані в логічних термінах, зокрема, відповідно до комп'ютерної логіки. Празька школа «вважає переклад особливо актуальною операцією, як центральний момент лінгвістичної теорії та семіотичного процесу: саме з цієї семіотичної точки зору Роман Якобсон в 1950-х роках поставив проблему перекладу як форми» інтерпретації «та виділив такі види перекладу, які актуальні й донині :

– ендолінгвістична (перезформування знаків мови через інші знаки тієї ж мови);

– інтерлінгвістична (інтерпретація лінгвістичних ознак через іншу мову);

Згідно теорії структуралізму, кожна мова розглядається як сукупність систем, які визнають тільки свій окремий порядок, але нехтують системою правил, що визначають фактичну функцію елементів у тексті. Точна відповідність між структурами та семантичними полями M1 й M2 неможлива: тільки емпіричне, екстерлінгвістичне знання перекладача

дозволяє вийти за рамки буквального перекладу та прийти до передачі «сенсу» оригіналу.[2, с. 155–162]

Навіть виділення структурного характеру мови може привести тільки до вказівки на взаємну непрозорість структурних елементів від однієї мовної системи до іншої.

У 1970 роках переклад «, або» перекладознавство « був покликаний не долати проблеми, пов'язані з перекладом, за допомогою набору правил, а скоріше бути самостійною дисципліною, зосередженою на роздумах про сам переклад та фактори що, його характеризують.

Вчені переносять свій інтерес з чисто межлінгвістичних відносин до міжтекстових: літературний текст, раніше виключений з будь-якого наукового підходу до проблем перекладу, тепер стає «текстом» нарівні з досконалістю, на якому перевіряють і обговорюють проблеми перекладу.[4, с. 87–9]

Серед лінгвістично-комунікативних компетенцій, крім лінгвістичних та соціолінгвістичних компетенцій, розглядаються також «прагматичні компетенції», які по суті стосуються здатності управляти взаємодією, при якій кожен «крок» сприяє просуванню взаємодії до певної мети. Таким чином, придбання прагматичної компетентності означає також придбання знань та вмій використовувати такі моделі соціальної взаємодії, які є специфічними в культурному відношенні, оскільки вони пов'язані з взаємодіями та культурним середовищем, в якій були сформовані носії мови, а також з моделями соціальної взаємодії, характерними для кожної культури.[2, с. 22–31]

Тому існують деякі специфічні стратегії взаємодії, які включають наступні фази:

a) планування (вибір схеми взаємодії, виявлення інформаційних прогалин, оцінка того, що можна припустити, планування ходів),

b) виконання (виступ, співпраця зі співрозмовником, подолання ефекту несподіванки),

c) оцінка (успішність взаємодії),

d) фіксація (звернення за роз'ясненнями і т.д.).

Однак не всі культури використовують одні й ті ж «сценарії» щодо певного виду діяльності або комунікативного контексту: міжкультурна і прагматична компетентність в даному випадку полягає в здатності передбачати, якими в даній культурі можуть бути переміщення й обміни, які можуть статися в процесі взаємодії.

Успіх стратегії взаємодії також залежить від здатності оцінювати і справлятися з непередбаченими ситуаціями, які можуть виникнути при застосуванні сценарію взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Baker, M., Corpus Linguistics and Translation Studies. Implications and Applications, in M. Baker, G. – Francis, E. – Tognini Bonelli (eds.), Text and Technology. In Honour of John Sinclair, Amsterdam-Filadelfia, John Benjamins, 1995. Pp. 233–250.
2. Corder, S.P., The Significance of Learner's Errors, in «International Review of Applied Linguistics», V, 1967, Pp. 161–170.
3. Hall, E.T., Beyond culture, New York, Anchor Press – Doubleday, 1976.
4. Kelly, L.G., Twenty-Five Centuries of Language Teaching, Rowley, Newbury House, 1971.
5. Willis, D., The Lexical Syllabus. A New Approach to Language Teaching, London-Glasgow, Collins, 1990.

Чешук Д. А.

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет

Шванова О. В.

старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Актуальність нашого дослідження обумовлена зростанням технічних контактів з англomовним світом та збільшенням обсягів перекладу на українську мову різного роду англійських технічних текстів. У нашій роботі розкриємо поняття технічної документації, з'ясуємо її прагматику і стилістику, позначимо лексичні особливості перекладу технічної документації, а також проаналізуємо основні труднощі і особливості перекладу на прикладі перекладу інструкції до автомобіля і для технічних текстів в цілому. Ставимо завдання дослідити засоби практичного застосування трансформацій, які забезпечують адекватний переклад вузькопрофільних текстів, технологічних процесів та інструкцій користувача.

Технічна література – це інструкції з експлуатації, обслуговування та ремонту, каталоги технічних виробів і деталей, патенти і т. д. Даний вид текстів характеризується чітким і послідовним викладом матеріалу,

відсутністю стилістичних фігур художньої виразності і наявністю великої кількості спеціальної термінології.

Переклад технічної літератури – досить складний процес, який представляє собою копітку дослідницьку роботу в області мови, а також конкретної спеціальності. Для виконання подібної роботи найчастіше необхідно в першу чергу глибоке розуміння предмета, що розглядається в тексті, досить вільне володіння термінологією даної сфери, а також володіння мовою технічної літератури як мови оригіналу, так і мови перекладу [1, с. 26].

Головними вимогами до перекладу подібного типу текстів є «однаковість викладу, послідовність використання термінів, точність передачі змісту».

Характерною рисою технічної літератури є використання вузько-спеціальної термінології. Значною проблемою перекладу технічної літератури є міжгалузева омонімія термінів, оскільки один і той же термін може мати різне значення в різних областях науки. Для прикладу термін «*valve*» позначає електронну лампу, кран в теплотехніці, клапан в моторобудуванні, приладобудуванні, гідравліці, «*storage*» – пристрій або пам'ять, в інших сферах активно функціонує як склад, сховище, накопичувач, акумулявання. Отже, термін, функціонуючи в різних сферах, може надаватися багатозначним [3, с. 98].

Виявлення еквівалентного перекладу такого терміна, що належить до тієї чи іншої сфери, безпосередньо залежить від того, чи зуміє перекладач зрозуміти, про що йдеться в тексті, виділити загальну для всього тексту термінологію, проаналізувати її, ознайомитися з усіма варіантами перекладу «проблемного» слова і на підставі цього зробити вибір на користь того чи іншого значення [2, с. 65].

Матеріалом для перекладацького аналізу ми обрали інструкцію користувача до автомобіля фірми Opel. Переклад подібної документації повинен бути здійснений адекватно і ретельно, перекладач має володіти фоновими знаннями, щодо будови автомобіля та його експлуатації. В разі неточного перекладу і в результаті хибного розуміння користувачами використання інструкції може призвести до нещасних випадків [4, с.107]. В перекладі інструкції на українську мову привертають увагу численні лексичні трансформації, в основному, конкретизація, вилучення, калькування, додавання з метою більш точної передачі оригіналу для забезпечення повного розуміння читачем. Розгляньмо більш детально ці прийоми, використані для відтворення оригіналу в українському перекладі.

The «In brief» section will give you an initial overview [6, с. 3].

У розділі «Коротко» ви можете ознайомитися з попередніми оглядом автомобіля [7, с. 3].

Окрім граматичних трансформацій, бачимо в поданому прикладі лексичну трансформацію – прийом модуляції або смислового розвитку.

The vehicle display screens may not support your specific language [6, с. 3].

Дисплей автомобіля може не відображати деякі мови [7, с. 3].

В означеному прикладі при перекладі була використана інша лексична трансформація: прийом генералізації. Дослівно *your specific language* – *ваша конкретна мова*, та у нашому контексті такий переклад лексеми неприйнятний, тому використовується прийом генералізації та перекладається як *деякі мови*.

Display messages and interior labelling are written in bold letters [6, с. 4].

Повідомлення на екрані дисплея і внутрішнє маркування автомобіля наведені жирним шрифтом [7, с. 4].

В наведеному прикладі маємо лексичну трансформацію – прийом генералізації та смислового розвитку. Дослівно *are written* – *написані*, та у нашому прикладі перекладач використовує еквівалент – *наведені*.

1) *Directional data, e.g. left or right, or front or back, always relate to the direction of travel* [6, с. 4].

Вказівки напрямку, наприклад, вліво або вправо, вперед або назад, завжди відображаються відносно напрямку руху автомобіля [7, с. 4].

2) *Unlock lever, adjust steering wheel, then engage lever and ensure it is fully locked* [6, с. 4].

Зніміть з блокування важіль, відрегулюйте кермо, потім заблокуйте важіль назад і переконайтеся, що він заблокований повністю [7, с.4].

У першому прикладі застосовується – модуляція і конкретизація, у другому – конкретизація. Саме конкретизація застосовується тоді, коли перекладаються слова із широким, навіть можна сказати, розмитим, значенням, у даному випадку *travel* – *рух автомобіля*, *engage* – *заблокуйте*.

The customer literature pack should always be kept ready to hand in the vehicle [6, с. 4].

Пакет з технічною документацією повинен завжди знаходитись в автомобілі [7, с. 4].

Генералізації звичайно використовується при перекладі загальнонаукового (загальнотехнічного) шару лексичного складу технічних текстів. Оскільки її застосування може призводити до певної втрати (точності) інформації, використовувати її слід обачно, тільки у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника слова, що перекладається, може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу [5, с. 33].

Stability and control are the major problems in devising such machines [6, с. 4].

Забезпечення стабільності роботи та надійності управління – ось головні проблеми в конструюванні таких машин [7, с. 4].

В наведеному прикладі виділені слова відсутні в поверхневій структурі оригіналу, але їхній зміст імпліцитно присутній в тексті оригіналу.

Certain descriptions, including those for display and menu functions, may not apply to your vehicle due to model variant, country specifications, special equipment or accessories [6, с. 5].

Деякі функції, в тому числі, функції дисплея і меню, можуть не використовуватись до автомобіля в залежності від його моделі, країни реалізації, наявності додаткового технічного оснащення або обладнання [7, с. 5].

Для цього прикладу застосовується трансформація вилучення. В тексті перекладу відсутність лексем **those, variant** виправдана тим, що вони є частинами імпліцитного смислу тексту.

You must always comply with the specific laws and regulations of the country that you are in [6, с. 5].

Ви зобов'язані завжди дотримуватись законів і приписів тієї країни, в якій Ви перебуваєте [7, с. 5].

В даному прикладі використовується трансформація опущення слова *specific*. Для англійської мови характерна максимальна конкретність. Українській мові така тенденція не характерна і перекладач англійський варіант спрощує.

Висновок

По завершенню виконаної роботи можна визначити такі особливості перекладу науково-технічних текстів з англійської мови на українську і виділити частотні трансформації, які зустрілися в обраному в якості прикладу тексті:

Для адекватного перекладу технічних документів перекладач повинен володіти певними знаннями з тієї галузі науки, про яку йде мова в тексті. Це значно полегшить його роботу з перекладом термінології, оскільки основне завдання – це виклад матеріалу без емоційного забарвлення і виключення двоякого тлумачення.

В англійському тексті переважають особисті форми дієслова, а українській більш властиві безособові або невизначено-особисті обороти. Приклад з перекладеного тексту: *«The index will enable you to search for specific information.»* – *«Докладні відомості можна знайти за допомогою алфавітного покажчика».*

Також в ході перекладу даного документу найбільш частотними трансформаціями були лексичні та лексико-семантичні, а саме

конкретизація, генералізація і модуляція (смысловий розвиток). Це було пов'язано з тим, що дуже багато іменників, дієслів і прикметників, що використовуються в англійському, мають безліч значень, які варіюються в залежності від контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Мова і переклад. – М. : Міжнародні відносини, 1975. – 235 с.
2. Карaban В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2002. 564 с.
3. Лощенова І. Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу/ І. Ф. Лощенова, В. В. Нікішина. Ніжин, 2014. 324 с.
4. Підгорна А. Б. Переклад слів із різним об'ємом значення в науково–технічних текстах. Вісник запорізького національного університету, № 1. Запоріжжя, 2010. С. 251–255.
5. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский / Я. И. Рецкер. – 4-е изд. – М. : Просвещение, 1988. 159 с.
6. Opel: instructions for the car. – Ref. 67884_345/2016 S. 6–9; 109.
7. Opel: інструкція до автомобіля. – Ref. 67884_345/2016 С. 94–99.
8. Savory, T. The art of translation. London: Jonathan Cape Ltd. 1979. 246 p.

НАПРЯМ 10. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Мудрова А. І.

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Науковий керівник: Галій Л. Г.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

ПЕРЕКЛАД ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ КОНЦЕПТІВ У КАЗКОВІЙ СЕРІЇ «ЧАРІВНИК КРАЇНИ ОЗ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Контакти між представниками різних культур відбуваються все частіше, водночас успішність міжкультурної комунікації залежить від взаєморозуміння учасників діалогу. Вивчення відмінностей культур, прояв поваги до особливостей поведінки та світосприйняття дозволяють уникнути труднощів в міжкультурній взаємодії. Специфічні характеристики національного бачення світу, національного менталітету і характеру допомагають виявити аналізи лінгвокультурних концептів.

Вперше концепт був описаний ще в роботі С. О. Аскольдова «Концепт і слово» в 1928 році: «Концепт є уявне утворення, яке заміщає нам в процесі думки невизначену безліч предметів одного і того ж роду» [1, с. 267]. Лінгвокультурний концепт містить в собі культурні смисли, встановивши які, можна охарактеризувати відповідний фрагмент лінгвокультури [3, с. 76].

До ознак лінгвокультурного концепту можна віднести етнокультурну відміченість, неоднорідність, семіотичну щільність – представленість в плані вираження низкою мовних синонімів, фразеологізмів, прислів'їв, приказок, фольклорних та інших сюжетів і синонімізованих символів [2, с. 15].

Фразеологізми, зокрема, відіграють надзвичайно важливу роль в художніх творах. Перекладачі часто використовують їх для здійснення прийому одомашнення, бо фразеологізми – найяскравіший спосіб передати етноспецифічні ознаки, характерні для певної культури. В перекладі казкової серії «Чарівник країни Оз» Лімана-Френка Баума перекладач Мар Пінчевський дуже часто вдався до використання фразеологізмів: *He worked hard from morning till night and did not know what joy was. – Він з ранку до вечора трудився в поті чола, але що таке радість – не знав* [6, с. 7; 5, с. 2]. За фразеологічним словником

«трудитися в поті чола» означає добувати щось тяжкою працею, з великими труднощами. Цей фразеологізм є характерним для української культури, бо українці протягом багатьох століть вживають його. Він є доречним для художніх творів та розмовного стилю.

Багато фразеологізмів мають глибоке коріння у давньому побуті: *Aly crow of sense could see that you are only stuffed with straw.* – *Та кожен крук, якому не бракує клепки в голові, одразу побачить, що ти – солом'яне опудало!* [6 с. 37; 5 с. 17]. «Of sense» вживається по відношенню до тих, хто має гарні розумові здібності. В перекладі ми бачимо колоритний фразеологізм. «Не бракує клепки в голові» означає розумний, цей вираз походить з бондарської термінології. Слово клепка в даному контексті є синонімом до слова «розум». Цей колоритний фразеологізм дуже гарно відображає українську культуру.

Особливість перекладу Мара Пінчевського полягає в постійному використанні українських фразеологізмів. Саме завдяки такому перекладу читач сприймає англомовний текст крізь призму багатства своєї культури. Прості словосполучення в оригіналі перекладено за допомогою ідіоматичних виразів: *It is my great sorrow, and makes my life very unhappy.* – *Це моє велике нещастя, через нього все моє життя йде шкереберть* [6 с. 54; 5 с. 26]. Вираз «йти шкереберть» означає «відбуватися протилежно до того, як має бути всупереч звичайному порядку». Цей фразеологізм є характерним для української культури.

Історія, сусідство з іншими народами, віросповідання – фактори, які роблять культури унікальними. Саме ця унікальність часто є проблемою для перекладачів під час перекладу творів іншої, несхожої на рідну, культури. В художніх творах ця унікальність є найхарактернішою ознакою народу, яка допомагає читачеві створити уявлення про нього. Часто, для того, щоб було легше сприймати текст, перекладачі вдаються до пошуку найближчих відповідників концепту, проводячи процес одомашнення поняття. Майже однакові поняття в американській та українській культурах мають різні назви, тому що представники різних народів по-своєму інтерпретують предмети, явища. «Фермер» – дуже поширене поняття для американської культури, тому у творі часто використовується це слово для опису людини, яка працює на землі: *When they came to a small house, in which a farmer evidently lived, that also was painted green.* – *А потім друзі побачили й пофарбований у зелений колір будиночок – певно, оселю якогось хлібороба* [6 с. 86; 5 с. 43]. Для української культури це слово не є рідним. Тому перекладач знайшов більш вдалий відповідник. Поняття «хлібороб» – куди більш вживане в українських текстах та зрозуміле для всіх українських читачів, особливо тоді, коли переклад було опубліковано – у 1977 році. Ще одним прикладом є переклад слова «basket» в наступному реченні: *She took a little basket and filled it with bread from*

the cupboard, laying a white cloth over the top. – Хліб вона поклала в козубець і прикрила білою хустиною [6 с. 23; 5 с. 10]. Козубець – це луб'яний кошик, тому в читача перед очима одразу з'являється образ цього кошика. Це слово вживається вкрай рідко, проте має етно-специфічний характер. Це майже застаріле поняття можна зустріти в українських народних казках.

Українській фольклор грає важливу роль в перекладі художніх творів, особливо казок. Для того, щоб читач зміг зрозуміти значення предмета, істоти чи явища, перекладачі вдаються до одомашнення термінів: *To others he appears as a beautiful fairy, or a brownie, or in any other form that pleases him. – Подейкують, ніби він, коли схоче, обертається на прекрасну фею, потім на домовика, а тоді ще на когось* [6, с. 89; 5, с. 44]. Словник подає таке визначення слову «brownie»: добрий ельф, який приходить до людей вночі та допомагає їм. Ця істота дещо відрізняється від українського домовика. Проте, набагато доречнішим є застосування в даному випадку прийому одомашнення – тому перекладач використав слово «домовик» для того, щоб читач легко зрозумів значення.

Аналіз лінгвокультурних типажів – порівняно нова течія в науці про мову. Типаж є один з видів лінгвокультурних концептів. Лінгвокультурний типаж можна розглядати як сукупність ознак, які дозволяють виявити впізнаваний образ певного індивідуума. Лінгвокультурний типаж втілює в собі загальні риси, які є характерними для соціальної або етнічної групи [4, с. 162].

Головні герої казкової серії «Чарівник країни Оз» є відображенням певних лінгвокультурних типажів. Автор твору втілює в своїх персонажів типові образи. Можна дослідити приналежність персонажів до конкретних типажів, проаналізувавши, наприклад, такогогероя казкової серії, як Бляшаний Лісоруб. Цей персонаж є відображенням лінгвокультурного типуажу «Супергерой». Даному типуажу притаманні такі якості, як надлюдська сила, стійкість, прагнення допомогти слабким. Головними героями безлічі американських творів є саме такі супергерої. Цей типаж був створений на основі образів колоністів, мисливців та фермерів-піонерів, що освоювали північноамериканський континент. Особистість Бляшаного Лісоруба також була побудована завдяки цим історичним постатям. В українській народній творчості таких творів менше, проте перекладачу вдалося яскраво відобразити образ Бляшаного Лісоруба в своєму перекладі казкової серії: *My body shone so brightly in the sun that I felt very proud of it. – Я пишався своїм тілом – воно так виблискувало на сонці* [6 с. 48; 5 с. 23]. Однією з рис типового супергерою є схильність до самозамилування, вони пишються собою. Також можна порівняти цю рису з класичними реальними «супергероями», популярними в США – спортсменами-культуристами.

Бляшаний Лісоруб також пишається своїм тілом, що дозволяє провести паралелі між даним персонажем та супергероєм.

Іншою ознакою типового американського супергерою є прагнення врятувати маленьких та слабких від небезпеки: *He knew it was wrong for the Wild cat to try to kill such a harmless creature, so the Woodman raised his axe and he gave it a quick blow that cut the beast's head clean off from its body.* – Лісоруб збагнув, що великий звір не має права вбивати таку маленьку й беззахисну істоту, – і блискавичним ударом сокири відтяв котіві голову [6 с. 78; 5 с. 38]. В цьому прикладі можна побачити, що в Бляшаного Лісоруба є певні моральні цінності, він зобов'язаний захищати інших, тому він вбиває хижака та рятує мишу. Це є типовим вчинком супергерою.

Отже, для позначення одних й тих самих концептів в американській та українській культурах можуть використовуватися різні слова та вирази. Це обумовлено тим, що в цих двох культурах своя унікальна історія зі своїм фольклором, зокрема, казками, яки мають сильний вплив на переклад художніх творів, особливо написаних у жанрі казки. Іншою характерною лінгвокультурною рисою є використання фразеологізмів. Найпоширенішим прийомом перекладу художнього твору, зокрема у казковому жанрі, є одомашнення. Персонажі «Чарівника країни Оз» є відображенням певних лінгвокультурних типажів, характерних для американської культури. Завданням перекладача є пристосування цих типажів до українського читача для того, щоб він зміг зрозуміти характери персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аскольдов С.А. Концепт и слово. От теории словесности к структуре текста/ под ред. В. П. Нерознака. Москва: Академия, 1997. С. 267-279.
2. Бастриков А.В., Бастрикова Е.М. Лингвокультурные концепты как основа языкового менталитета. *Филология и культура*. 2012. № 3. С.15–19.
3. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики* / под ред. И.А. Стернина. Воронеж : ВГУ, 2001. С. 75–80.
4. Мурзинова И.А. Подходы к проблеме классификации лингвокультурных типажей. *Язык. Культура. Коммуникация*. Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2008. С. 162–166.
5. Пінчевський М.М. Чарівник країни Оз. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1817>
6. Baum L.F. The Wonderful Wizard of Oz. URL: <https://www.pdfdrive.com/the-wonderful-wizard-of-oz-d30590770.html>

Окружко К. О.
студентка III курсу спеціальності «Філологія»
кафедри соціальної роботи та мовної підготовки
Науковий керівник: **Луканська Г. А.**
старший викладач кафедри соціальної роботи
та мовної підготовки
*Кременчуцький інститут ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
м. Кременчук, Полтавська область, Україна*

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ

Невербальні системи знаків завжди супроводжують людське мовлення і саме несловесні структури зумовлюють найбільшою мірою відмінність між усним і писемним мовленням. Міміка учасників будь-якого діалогу наряду з особливостями голосу, контекстом та іншими умовами що присутні у загальній схемі комунікації перетворюють її у мовленнєвий акт з участю власних мовних факторів, що взаємодіє з такими додатковими факторами як психічний стан мовця, присутність сторонніх осіб та манера жестикуляції.

Численні роботи зарубіжних та вітчизняних дослідників, таких як П. Екман, У. Фрізен, Стівен Яник і Родні Уелленс, М. М. Гринчишин, О. М. Мартинова, Т. Терещенко, присвячені вивченню особливостей невербальної комунікації. Однак дана тема не втрачає своєї актуальності, оскільки спостерігається постійне її оновлення, зародження нових тенденцій та проявів в умовах життєдіяльності сучасного суспільства.

Відомо, що в усному мовленні присутні два канали інформації – текст та інтонація, міміка, жести. Вони взаємопов'язані, тож канал інтонації, міміки та жестів є надзвичайно вагомим при спілкуванні. Дослідження процесів вербальної передачі інформації має спиратися на мовні і немовні фактори. При активній комунікації з іншими людиною використовується жестикуляцію. Це складна й інтенсивна кінетична активність людини. Мовленню відповідає певний паттерн кінетичної дії. В середині репліки різні мовні одиниці співвідносяться з різними рухами рук. Згідно з цим, процес мовленнєвого вираження здійснюється одночасно у двох формах активності: мовленнєвих органів і рухів тіла. При цьому фрази жестикуляції передують відповідним мовним відріzkам, у зв'язку з чим процес мовленнєвого вираження починається одночасно з жестами [3].

Несловесний канал дає слухачеві більше інформації, ніж словесний. Результати досліджень засвідчили, що інформативне послання однієї людини іншій на 7 % складається зі слів, на 38 % – з інтонацій і на 55 % – із жестів. Стверджують що, приблизно 60-80 % інформації

передається у безпосередньому спілкуванні невербальними засобами, які сприймаються різними сенсорними системами (зором, слухом, тактильними відчуттями тощо), що доводять численні приклади з реального життя [6, с. 185].

Невербальні засоби спілкування поділяються на: паралінгвістичні, оптико-кінетичні, екстралінгвістичні, тактильні й просторово-часові.

Існує три види паралінгвістичних засобів:

1) фонаційні (темп, тембр, гучність мови, наповнювачі пауз, мелодика мови, діалектні, соціальні або ідіолектні особливості артикуляції звуків);

2) кінетичні (жести, поза, міміка мовця);

3) графічні (особливості почерку, графічні додатки до букв, заміники літер) [8].

До оптико-кінетичних засобів належать: міміка (рух м'язів обличчя), пантоміміка (рухи всього тіла), «вокальна міміка» (інтонація, ритм, тембр), просторовий малюнок (зона, територія, власність і переміщення), експресія (сила прояву почуттів, переживань, виразність), що може бути вирішальною під час інтерпретації вимовних висловлювань. Також слід враховувати, що в різних культурах один і той самий жест одночасно може трактуватися зовсім по-різному [1].

Значення жестів полягає в наданні інформації, додаткової до вербальної, наприклад, ставлення до учасників контакту, бажання висловлені без слів або ж зупинені свідомістю (ідеомоторика), психічний стан партнера тощо [4]. Жести – це свідомі чи несвідомі рухи людини, які сигналізують про її внутрішній емоційний стан. Перш ніж реагувати на вербальні сигнали, важливо вміти правильно оцінювати їх, що дозволить керувати власною поведінкою та правильно інтерпретувати наміри співрозмовника [6].

Існує декілька видів жестів: 1) ілюстратори; 2) регулятори; 3) емблеми; 4) адаптери [7, с. 76]. Виділяються також за роллю жести знакові і незнакові (ритмічні і емоційні) [5].

Властивості звукової фонації зазвичай відносять до паралінгвістичних явищ або до паралінгвізмів. Також інші виразні рухи, міміку, жести, що супроводжують мовне висловлення і доповнюють його зміст додатковою інформацією, відносять до паралінгвізмів. Фонація в цілому фізичне явище, і тому, будучи пов'язаною з усіма властивостями голосового апарату людини, виявляє ті ознаки, що властиві насамперед мовцю як фізичному індивіду. Такі загальні фонаційні ознаки, як сила голосу, обертони, тембр, дикція і тому подібне, за своєю природою пов'язані з фізіологічними особливостями суб'єкта і залежні від його психічного стану, завжди супроводжують мовну артикуляцію і є зовнішнім показником фізичного стану суб'єкта. Фізичні дані голосу, безумовно, несуть у собі інформацію, що є для того, хто сприймає,

основою різноманітних умовиводів із залученням власного досвіду і знань про ті або інші властивості суб'єкта. Оскільки ця інформація не пряма, то вона не завжди навіть може розшифровуватися однозначно. Інтонація являється найбільш складним явищем серед фонаційних особливостей мови, пов'язаним із мовленням і мовцем [2].

Отже, невербальні засоби комунікації є невід'ємною частиною нашого життя, оскільки ми не можемо, розмовляти, не жестикулюючи. Спілкування стало б ускладненим, адже міміка, інтонація та жестикуляція доповнюють, посилюють смисл мовлення, надаючи додаткову інформацію. Невербальне спілкування дає можливість робити певні висновки про особистісні якості співрозмовника (темперамент, соціальний статус, самооцінку, рівень культури), про стосунки учасників взаємодії (рівноправність чи домінування, близькість чи віддаленість), ставлення до розмови (бажана чи небажана, комфортна чи дискомфортна, цікава чи нецікава). Також вміння розшифровувати такі сигнали під час спілкування допомагає оцінити ступінь достовірності інформації, поданої у словесній формі. Сучасні люди, спираючись багато в чому на невербальні засоби комунікації, вступаючи у взаємодію з іншими. У деяких випадках можна навіть казати про вербальний компонент невербального спілкування. Тому невербальна комунікація потребує постійного вивчення та оновлення знань про неї, оскільки вона є багатим джерелом пізнання співрозмовника, його особливостей та інтенцій і являється суттєвим елементом успішного здійснення комунікації взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ботвина Н. В. Роль кінетичних невербальних засобів спілкування у міжнародній діловій комунікації. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1 (14). С. 209–215. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення 10.04.2020).
2. Вербич Н. С. Інтонація публічного виступу: основні напрями дослідження. *Мовознавство*. 2011. № 5. С. 90–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2011_5_11 (дата звернення 10.04.2020).
3. Квіт С. М. Масові комунікації: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 206 с.
4. Ковалінська І. В. Невербальна комунікація. Київ : Освіта України, 2014. 289 с.
5. Радзивілюк Т. М. Невербальне спілкування в процесі міжкультурної комунікації. *Науковий блог. Національний університет «Острозька академія»*. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/neverbalne-splukuvannya-v-protsesi-mizhkulturnoji-komunikatsiji/> (дата звернення 14.04.2020).

6. Хміль Ф. І. Ділове спілкування: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 280 с.
7. Черданцева Т. З. Метафора и символ во фразеологических единицах. Москва : Наука, 1988. С. 78–92.
8. Шевцова Е. Е. Технологии формирования интонационной стороны речи. Москва : АСТ «Астрель», 2009. 224 с.

Шелестіна М. Є.

викладач кафедри гуманітарних наук
*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Для іноземних студентів на початковому етапі є надзвичайно актуальним уміння слухати, читати текст, розуміти його. Навчити іноземних студентів розуміти мовлення – одне з найважливіших завдань навчання. Це формує їх особистість, здатну пізнавати й спілкуватися, тому що з прискоренням науково-технічного прогресу, переходом до інформаційного суспільства, в якому сприйняття й розуміння усного мовлення є одним із засобів отримання інформації при прослуховуванні новин, перегляді освітніх та розважальних телепередач української мовою, художніх та документальних фільмів, а також під час конференцій, круглих столів, що є надзвичайно важливим у час, коли володіння необхідною інформацією стає важливим інструментом у будь-якій сфері людської діяльності.

Термін «аудіювання» запропонувала використовувати З. А. Кочкіна на позначення процесу сприймання, розпізнавання і розуміння почутих мовних сигналів на відміну від читання як процесу сприймання і розуміння писемного мовлення [2; с. 14].

На думку учених-лінгводидактів та психологів (І Зимня, З. Бакум, В. Ільїна, О. Караман, Є. Пассов, М. Пентилюк, І. Синиця та ін.), наголошується, що саме аудіативні вміння встановлюють повноцінне спілкування в повсякденному житті, бо вміння слухати й розуміти почуте – це один із засобів пізнання навколишнього світу, оволодіння мовленням [1, с. 120].

М. Пентилюк визначає аудіювання як розуміння сприйнятого на слух мовлення [3, с. 287]. Мета аудіювання полягає в осмисленні

почутого мовленнєвого повідомлення. Уміння слухати – одне з основних умінь, що є головним критерієм комунікабельності. За допомогою аудіювання відбувається передача знань, обмін інформацією, ним пронизаний увесь процес навчання у вищій школі, адже аудіювання є основою для оволодіння іншими видами мовленнєвої діяльності.

У реальній комунікації аудіювання виконує такі основні функції: задовольняє потребу студента в одержанні необхідної інформації через слуховий канал; є складовою частиною усного спілкування; відіграє роль контролюючої ланки під час говоріння, письма, читання.

Останнім часом зацікавленість проблемою аудіювання значно зросла, бо успішне володіння усним мовленням, його розвиток і збагачення неможливі без вироблення та вдосконалення вмінь сприймати мовлення на слух та використовувати одержану інформацію у власних висловлюваннях.

Підготовка розвиненої мовної особистості повинна включати систему вправ і завдань, спрямованих на формування і розвиток комунікативної компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності, що в першу чергу передбачає навчання такого важливого вміння, як уміння слухати-розуміти усні повідомлення. Спеціально розроблене й організоване навчання аудіювання – один із резервів покращення мовної і мовленнєвої підготовки іноземних студентів на початковому етапі.

Важливою умовою виховання розвиненої мовної особистості є навчання аудіювання як виду мовленнєвої діяльності, спрямоване на усвідомлене сприймання студентами усної інформації різних типів, стилів і жанрів мовлення, яка надходить із різноманітних джерел.

Істотною сприятливою умовою для розвитку аудіативних умінь і навичок є включення до змісту навчальної програми питання про аудіювання як вид мовленнєвої діяльності, визначення вмінь та системи завдань для їх розвитку.

Отже, аудіювання є основою спілкування, саме з нього починається оволодіння усною комунікацією. Будучи необхідною умовою спілкування, аудіювання забезпечує успіх в оволодінні усним мовленням. Тому аудіюванню необхідно вчити, як і будь-якому іншому виду мовленнєвої діяльності, оскільки якість засвоєння навчального матеріалу значною мірою залежить від уміння студентів узяти з прослуханого тексту чи повідомлення всю необхідну інформацію.

На початковому етапі для студентів важливо оволодіти аудіативними вміннями, оскільки слухати й розуміти почуте – це необхідне вміння під час спілкування.

Під час викладання української мови як іноземної на початковому етапі перевага віддається текстам, які мають дидактично-когнітивний потенціал, сприятимуть формуванню у студентів соціокультурної

компетенції. При цьому до аудіювання студенти залучаються систематично на заняттях, де їм пропонуються для сприйняття аудіотексти, що мають відповідну кількість слів, розроблені завдання.

Висловитися, порозумітися, поспілкуватися ми можемо повною мірою лише завдяки мові, тобто вона задовольняє одну з найважливіших життєвих потреб людини. «Коли ми говоримо «мова», – відзначав філолог Л. В. Успенський, – ми думаємо «слова». Це природно: мова складається зі слів». Мова – це засіб спілкування й джерело інформації про світ, про народ, якому вона належить. Наше слово до того ж і розповідь про себе. Слово – форма, одяг наших думок, почуттів, переживань. Водночас усе сказане й написане завжди комусь адресоване. Від співрозмовника ми чекаємо розуміння та **співпереживання**, тому і шукаємо найточніші та найвиразніші слова, тим самим активно впливаючи на його настрій, самопочуття. «Слова, як і ліки, – підкреслював письменник і лікар П. Бейлін, мають пряму токсичну чи побічну дію. На окремі слова виробляється **несприйняття** – вони можуть викликати «алергію», шок. А передозуєш, хай навіть за змістом своїм лікувальні слова, може розвинути «лікарська хвороба». Балакуча людина може викликати у своїх слухачів головний біль і втому».

Лікування для медика завжди залишатиметься мистецтвом. І як мистецтво, вимагатиме від нього розвиненої уяви, **інтуїції**, **гармонії** розуму та серця. Ці якості допомагають обрати **оптимальний** шлях лікування, його стратегію й тактику. Слово лікаря є свідченням його **милосердя**, **чуйності**, загальної культури й освіченості.

1. Визначте тему й головну думку тексту.
2. Поясніть значення виділених слів у тексті.
3. Дайте відповіді на запитання:

Яке значення має слово у професії лікаря?

Чому лікування – це мистецтво?

Як ви розумієте вираз „Лікувати людину, а не хворобу“?

Таким чином, розвиток аудіативних умінь і навичок буде ефективним тоді, коли в процесі навчання звертатиметься увага на мотивацію, мету сприймання усних висловлювань, навчання відбуватиметься систематично і цілеспрямовано, матиме вихід на міжпредметні зв'язки.

Важливо, щоб така робота проводилась систематично, бо аудіювання – це джерело мовних знань і важливий засіб мовленнєвої практики на початковому етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности / И.А. Зимняя. М. – Воронеж, 2001. – 432 с.

2. Кочкина З.А. Аудирование: что это такое? // Иностранные языки в школе. – 1964. – № 5. – С. 14–18.
3. Пентилюк М.І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.М. Горошкіна. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.

Shumeiko O. V.

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Communicative
Linguistics and Translation
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine

THE ROLE OF A CONCEPTUAL MODEL OF COMMUNICATION IN LINGUISTIC WORLDVIEW FORMATION

The process of communication means receiving some knowledge about the outer world by a human being in terms of transfer of experience and cultural values, which results in formation of certain concepts. Communication helps people to estimate the actions, to acquire the rules and, consequently, to put them all into practice. It assists the development of individual interests or, on the contrary, slows down this process depending on possibility of a human being to master not only a language, but also the ability to consider the interests of others encoded in messages transferred in the process of communication.

Thus, human communicative activity occurs in a group of people or a community where interpersonal relations play an important role in formation of a linguistic worldview and indicate particular interrelation of a human being and the environment [3, c. 29]. Thus, the term «worldview» is used to refer to the common concept of reality shared by a particular group of people, usually referred to as a culture or an ethnic group. The worldview is not only an individual phenomenon, but also a group phenomenon. This term is used for cognitive culture and mental organization of a human mind of how the world works [6].

Linguistic worldview is a lifelong process of accumulation of information about the world by a person, which results in formation of individual experience. The latter reflects the degree of understanding of human existence and means the ability of a person to acquire knowledge, and also the process of such acquisition and the realization of this ability [5, c. 237]. However, knowledge and understanding should be thought of as different components

of human interaction with the surrounding world. The ability to acquire knowledge is determined by «a measure of intelligence» also called «the intelligence quotient» (IQ) [4, c. 8]. And understanding is actually «the product» of individual and environmental interaction, the emergence of which is possible to assume, but it can't be controlled [2, c. 50].

Interpersonal relations are formed on the basis of human feelings arousing in the process of communication. They are subdivided in two groups: 1) feelings which pull together and unite people and generate the readiness for common efforts and actions; 2) feelings which separate people when their needs are not satisfied and both parties do not express the desire for cooperation [3, c. 25].

The peculiarities of human behavior in a group as well as the results of human communicative activities cause reactions on the part of all people involved in the process of communication and therefore form the attitudes of the members of the group to each another. In such a way the system of interrelations is formed in the process of communication, which includes the following types of interaction: 1) coordination of actions (i.e. cooperation), 2) mutual understanding on the basis of reciprocity (i.e. rapport), and 3) ability to influence others (i.e. interplay) [3, c. 26]. The basic role in this aspect plays the process of communication due to the fact of interaction of two genera being the sufficient conditions of communication development and making the social acknowledgement possible. Interaction of the first genus has regulating character, while the second one shows the reaction which is compensated [1, c. 160].

The range of possible interactions in the process of communication defines the objective reality and shapes the human outlook. Thus, in the process of learning and communication people are always involved in the so called «forecast» process in terms of human experience [1, c. 163].

The variety of communicative interactions determines the period of concept existence in human mind. Therefore, complex concepts, which are connected to a plethora of communicative interactions, are kept in mind for long. This fact allows an individual to determine the object in question on demand. And the process of consecutive accumulation of elementary qualities of the object leads to formation of new interactions between concepts on the basis of acquired qualities in the process of communication.

The stability of the object leads to its reflection in the human mind in the form of communicative symbols forming an objective model of objective interactions. This model can only exist in the range of possible human-world interactions helping people to respond to reality adequately. The major principles of such modelling include the principles of biological survival and the communicative model allowing individuals to coagulate their needs with social requirements [2, c. 53].

So, it is not the object itself that is kept in the human mind, but the understanding of the processes of communication which gave rise to this object. Being a function, understanding depends on prior experience and the level of self-development; it forms a subjective worldview.

A conceptual model of communication is formed in the result of the semantic analysis of its components, such as: time and space, situation, place, a theme of discussion, characteristics of the speaker and the recipient etc. For example, out of the range of communicative aspects [3], there are three basic ones which form the concept «health». They are: struggle for survival (*testing, twofold, identical relations*); fight for a place in society (*partially twofold, mirror relations, social relations*); business (*official, friendly, companionable relations, relations of activation*).

Thus, a concept is represented in human consciousness with a number of communicative symbols forming its conceptual model of communication. In other words, there exists the understanding of the process of communication about the object under study, based on the experience of human interaction with the outer world.

REFERENCES

1. Ворона О.О. Проблема розуміння у контексті комунікативних взаємодій. *Наука, релігія і суспільство*. 2002. № 4. С. 156–163.
2. Людина і суспільство / Соц.-політ. журн. 2004. № 9. С. 45–53.
3. Туленко В.В. Соціоніка і характеристика міжтипних стосунків. *Наука і суспільство*. 2004. № 12. С. 28–30.
4. Chen, Y., Spagna, A., Wu, T. *et al.* Testing a Cognitive Control Model of Human Intelligence. *Sci Rep* 9, 2898 (2019). URL: <https://doi.org/10.1038/s41598-019-39685-2> (дата звернення 12.01.2021).
5. Jespersen O. *Language, Its nature, Development and Origin*. L. : N.Y., 1994. 678 p.
6. Lado R. *Linguistics Across Cultures*. Michigan Press, 1992. 233 p.

НАПРЯМ 11. РИТОРИКА

Яремченко А. Р.

студентка І курсу факультету лінгвістики
та соціальних комунікацій
*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ВОЛОДІННЯ РИТОРИКОЮ ЯК ЗНАЧУЩА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОСТІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Сьогодні на ринку перекладацьких послуг існує досить великий попит на професійних усних перекладачів. Такі спеціалісти здатні забезпечити якісний переклад з однієї мови на іншу, надаючи вкрай необхідні послуги на міжнародних конференціях, ділових зустрічах чи супроводжуючи делегації або окремих осіб під час їх закордонних подорожей. Від таких перекладачів вимагається високий рівень кваліфікації, знання принаймні двох іноземних мов, здатність легко і невимушено перекладати з рідної мови на іноземну, а також виконувати роль посередника, забезпечуючи клієнтам чи аудиторії повне розуміння інформації.

Але іноді навіть професійний перекладач може зіткнутися з такою проблемою, як брак навичок використання різноманітних риторичних засобів при продукуванні тексту перекладу. Частіше всього, ця проблема виникає через неналежне ставлення до риторики як дисципліни, що обов'язково повинна знаходити своє місце серед інших навчальних предметів на спеціальність перекладача.

Риторика як наука і власне термін «риторика» сягають своїм корінням грецької античності. Саме у цей період античні філософи порушили питання, які визначили шляхи розвитку цієї науки. Прикметно, що давні вчені не обмежували проблематику науки лише мовленням. Вони вважали, що риторика охоплює значно ширше коло завдань. Відомий софіст і ритор Горгій та його послідовники вважали риторику інструментом громадянського керування. Аристотель вважав, що суспільно державний устрій є насамперед мовною організацією суспільства. «Античний філософ бачив цю науку як «здатність знаходити можливі способи переконання щодо кожного даного предмета». Саме з огляду на це у наш час ораторське мистецтво вважають одним із специфічних видів людської діяльності, який можна опанувати як будь-яку іншу діяльність» [1, с. 230].

Перш за все, корисність вивчення риторики для фахівців з перекладу полягає у навчанні людей мистецтву якісного висловлювання думок з метою переконання та впливу на аудиторію. А також опанування таких навичок, як красномовність, комунікабельність, вдосконалення дикції, набуття навичок виступів на публіці. Навчитися використовувати надбання риторичної думки, вміння вдало та доступно репрезентувати свої думки – передумова успішної комунікації їй, в свою чергу, успішного перекладу.

Сучасна риторика, як ораторське мистецтво здатна озброїти тими інструментами, що зроблять усний переклад більш дієвим і ефективним.

І так як усний переклад є видом ораторського мистецтва, для студентів перекладачів та філологів є професійно необхідним вивчення риторики, оскільки саме завдяки цьому можна дізнатися як бути успішними мовцями.

«Риторика як навчальна дисципліна має довгу традицію вивчення в університеті. Вивчення риторики в університеті відрізняється від її застосування у політиці та економіці. Наукова риторика має дві особливості: презентація власної думки та передача інформації» [2, с. 20].

Слід звернути увагу, що під час виконання перекладу, перекладачі нерідко помилково зосереджуються лише на змісті доповіді. Вони забувають про цільову аудиторію, про те, що окрім гарного знання інформації, потрібно також вміти вдало представити її публіці. З цього випливає той факт, що успішність промови тільки на третину залежить від змісту доповіді, в той час як риторичним засобом, відводиться дві третини.

Жан Хербер, один із найкращих перекладачів свого часу, писав у своїх роботах: «Перекладач з чудовим голосом завжди буде вважатися правим» [3, с. 60]. В його словах не може не бути істини, адже чітка і правильна вимова є чи не єдиним найважливішим інструментом у розпорядженні перекладача.

Професія перекладача належить до так званих «мовних» професій у сучасному суспільстві. Крім того, сьогодні вже ніхто не сумнівається у тому, що лише однієї професійної компетенції не достатньо для того, щоб бути успішним перекладачем, важливим чинником для кар'єрного зростання стає здатність до спілкування. «Спеціалісти навіть користуються таким терміном, як «інтелект стосунків», яким позначають здатність завойовувати, мотивувати і налаштовувати людей, завдяки власній поведінці» [4].

Стан сучасного суспільства характеризується інтенсивним розвитком мовленнєвих комунікацій. Мистецтво досконалого мовлення в європейській культурі вважається необхідним для всіх освічених людей. Якою б професійною діяльністю не займалися люди, вони мають

доречно та переконливо висловлювати думки. Слово – всюди, і тому можна вважати, що наше життя «суцільна риторика», але наскільки вдалим та ефективним буде її використання залежить лише від мовця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Риторика // Античні риторика, 1978.– М. : Вид-во МГУ, 1978. – 230 с.
2. Білоусова Я. В. Формування риторичної культури студентів гуманітарних факультетів у навчально-виховному процесі : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Я.В. Білоусова; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 20 с.
3. Herbert J. The Interpreter's Handbook / J. Herbert. – Genève: Librairie de L'Université. – 1952. – P. 60.
4. Дік У. Ефективна комунікація. Прийоми і навички,; пер. з нім. / Ула Дік. – Х. : Вид-во «Гуманітарний Центр» 2007.

Яремчук Н. С.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Лук'янчук А. В.

студентка IV курсу
факультету української й іноземної філології
та мистецтвознавства
*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК

Одним із пріоритетних завдань Концепції Нової української школи є вдосконалення в учнів умінь усно й письмово висловлювати та тлумачити поняття, думки, почуття, факти, погляди, реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час, формування ціннісного ставлення і судження, що слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії із суспільством [1, с. 11]. Реалізація цього завдання значною мірою залежить від розвитку риторичних умінь і навичок, що допомагають школярам усвідомити роль ефективного спілкування. На думку

М. Пентилюк, до риторичних умінь і навичок належать такі: сприймати усні й писемні висловлювання різних типів і стилів мовлення; аналізувати тексти, висловлюючи власну думку про зміст і форму вираження; будувати висловлювання різної тематики і структури; оцінювати текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення; створювати висловлювання монологічного й діалогічного характеру відповідно до задуму, використовуючи ключові слова і речення, надаючи виразності його мовному оформленню; розрізняти види, жанри красномовства й оцінювати їх ефективність, рівень впливу на аудиторію; критично оцінювати власні висловлювання й редагувати їх, удосконалюючи їх зміст, виступати з власними повідомленнями з урахуванням ситуації мовлення [2, с. 97]. В основі формування риторичних умінь лежить текст. Текст є посередником між учасниками спілкування, важливим компонентом структури комунікативного акту між адресантом та адресатом. У тексті функціонують одиниці всіх мовних рівнів, об'єднані відповідно до законів текстотворення, що передбачають збереження логіко – змістової єдності висловлювання з урахуванням жанрово – стильових особливостей. Можемо стверджувати, що відомості про текст забезпечують формування риторичної компетенції учнів, удосконалення вмінь створювати висловлювання, спілкуватися в різних життєвих ситуаціях. Аналіз риторичного тексту передбачає визначення теми, основної думки, переказ із різним ступенем близькості до тексту, складання плану, віднесення тексту до певного виду красномовства на основі його жанрових особливостей, визначення залежності мовного оформлення від комунікативного завдання. Наведемо приклади роботи з текстом:

1. Прочитайте. Визначте тип і стиль мовлення, жанр висловлювання, тему та мету тексту, комунікативне завдання мовця. З'ясуйте структурні особливості, виражальні засоби. Підкресліть однорідні члени відповідно до їхньої ролі в реченні. Виділіть голосом найважливіші слова в реченні. Виразно прочитайте текст, додержуючи інтонації, логічного наголосу, темпу, пауз. Подумайте, якими невербальними засобами може користуватися автор? Перекажіть близько до тексту Лілії.

Це було в давнину, коли в широкі степи України залітали орди татарські. Страшний то був час: горіли села, голосили матері, просили захисту діти. Лилась кров, лилися сльози. Старих людей рубали, молодих дівчат та хлопців забирали в полон, гнали в невідому країну.

В одному селі росли і розцвітали ставні, вродливі, чорноокі, працьовиті красуні. Ніжні, як білий цвіт лілії.

Одного разу на село напали татари. Дівчата від розпуки, щоб не йти в неволю, втопилися в бистрій і глибокій річці. І в тому місці, де темна вода сховала від ворогів красунь, на світанку з'явилися білі пуп'янки

невідомих квітів. Коли зійшло сонце, проміння освітило згарище на місці села, і, наче злякавшись побаченого, пробігло по неспокійній поверхні річки, де з'явився яскравий, сліпучий світ.

Здавалось, то ніжні руки дівчат тягнуться до сонця, вітають світло. А ввечері, з заходом сонця, – ховаються від чорної ночі. З того часу ці чудові квітки, яких прозвали ліліями, прокидаються з сонцем і засинають з його заходом. (З журналу)

2. Прочитайте текст. Визначте тему, мету тексту, тип і стиль мовлення, жанр висловлювання. З'ясуйте комунікативне завдання мовця. Поясніть значення виділених слів. Знайдіть однорідні члени речення, підкресліть відповідно до їхньої ролі в тексті. Визначте структурні особливості, виражальні засоби та їх стилістичну роль у тексті. Поділіть текст на частини й складіть план. Перекажіть близько до тексту.

Вінок як символ і оберіг.

В Україні дівочий вінок побутував ще на початку ХХ століття, а в деяких західних регіонах у середині ХХ століття. Він займав особливе місце серед дівочих головних уборів, бо був не тільки окрасою, але й символом молодості, повноліття, дівочої чистоти, а також знаком молодості на весіллі. Вінок, як вірили, – це й оберіг від болю голови, поганого ока. Тільки дівчина мала право його носити. І прощалася вона зі своїм дівочим вінком в останній день весілля. Замість нього її голову покривали іншим убором, вже жіночим, який вона мала носити повік. Жіночий головний убір був надзвичайно складним і включав *кибалку, очіпок, хустку, намітку*. Заміжня жінка ніколи б не вдягнула вінок, щоб не порушити вироблені віками устої, народні звичаєві норми.

У ХІХ – на початку ХХ століття вінок уже не носили щодня, а одягали лише як святковий головний убір.

Вінок ніколи не виконував захисної чи практичної функції. Він єдиний головний убір, який із давніх-давен був виключно знаком і виконував оберегове значення.

За технікою виготовлення вони поділялися на звиті (стержень квітки обвивали довкола обручика), вінки-обручики (квіти розмішували над обручиком) і комбіновані (квітами повністю закривали верх голови). Звиті вінки плели з штучних і живих квітів: барвінку, волошок, ромашок, чорнобривців, жоржин, півоній. Вплітали в них й рослини з лікувальними особливостями, зокрема деревій, безсмертник, калину, любисток і дуже часто, для оберегу, – зубки часнику. Якщо в родині хтось загинув від руки ворога, у вінок вплітали цвіт маку.

Кожна квітка у вінку – це лікар, символ, оберіг. (Г. Стельмащук)

Отже, робота над змістом тексту вимагає уваги до основної понятійної бази (тема, мета, тип, стиль мовлення, жанр висловлювання, вимоги до мовлення, засоби зв'язку речень у тексті, вербальні й невербальні засоби

мовлення, відповідність їх цілям, умовам, ситуації, композиція (вибір і розміщення матеріалу), мовлення і спілкування, адресат мовлення, монологічне й діалогічне мовлення, основні правила спілкування, комунікативні якості (роль у спілкуванні)), що розвиває свідоме ставлення до вдосконалення мовленнєвих і риторичних умінь і навичок, заохочує до самостійних спостережень над текстами, сприяє успішному продукуванню висловлювань, ефективній комунікативній взаємодії в процесі спілкування, викликає інтерес до вивчення культури українського народу, прищеплює морально-етичні цінності та орієнтири.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова українська школа. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalnaserednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Пентилок М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. Київ: Ленвіт, 2011. 250 с.
3. Яремчук Н. С. Текст як засіб удосконалення навичок говоріння в учнів 5-6 класів на уроках української мови. *Педагогічні науки*. Херсон. 2009. Вип. 52. С. 137–142.

Міжнародна науково-практична
конференція

«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ»

29–30 січня 2021 р.
м. Одеса

Частина II

Видавник – Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»

Адреса для кореспонденції: 65001, м. Одеса, а/с 332

Електронна пошта: nauka@fcenter.org.ua

Сторінка: www.fcenter.org.ua, Т: 099 415 08 03

Підписано до друку 01.02.2021 р. Здано до друку 02.02.2021 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 6,51.

Тираж 100 прим. Зам. № 0202-21.